1845. **No. 54.**

LEEUWARDER COURANT.

DINGSDAG **den 8 JULIJ.**

De MINISTER van FINANCIEN, daartoe door Zijne Majesteit gemagtigd, brengt ter kennis van elk en een iegelijk, dat, terwijl reeds sedert eenigen tijd bij de Agenten van de schatkist, de stukken van *twee* stuivers, vroeger als Provinciale en Generaliteits-munten geslagen, (dubbeltjes) zijn ingehouden en daartegen de stukken van 10 cents, naar de wet van 1816 gemunt, door betalingen en teruggaven in omloop zijn gebragt, er nu ook maatregelen zijn genomen, om die meer algemeen te bewerkstelligen en de dubbeltjes in te trekken.

Dat te dien einde aan de Agenten van de Schatkist eene zekere hoeveelheid stukken van 10 centen zijn toegezonden, om dezelve niet alleen gedurende de tegenwoordige en de eerstvolgende maand Julij, bij voortduring in omloop te brengen bij betalingen en teruggaven, maar ook om die 10 cents stukken, op het verzoek van belanghebbenden, te verwisselen, hetzij tegen dubbeltjes, hetzij tegen andere specien, dit laatste echter met matigheid en zonder meer dan het bedrag van *f* 20, aan tien cents stukken op die wijze, te gelijk in verwisseling tegen andere specien te geven.

Dat aan alle Rijks-Ontvangers en Directeuren van Postkantoren, mede eene zekere hoeveelheid stukken van 10 centen zijn ter hand gesteld, zoo om dezelve gedurende de tegenwoordige en de eerstkomende maand Julij tot betalingen en teruggaven te bezigen, als om die aan hen, die zulks verlangen, in verwisseling te geven tegen dubbeltjes.

Dat gedurende de *vier* laatste dagen van de maand Julij aanstaande, bij al de gemelde Agenten, Ontvangers en Directeuren van de Postkantoren, aan een ieder nog gelegenheid zal worden gegeven, om zijne overige dubbeltjes te verwisselen tegen stukken van tien centen, voor zoo veel die nog aanwezig zullen zijn of ook tegen andere specie.

En eindelijk, dat met den eersten Augustus aanstaande en vervolgens geene dubbeltjes in 's Rijks-Schatkist of bij eenig Rijks-Comptabele zullen worden aangenomen, dan wanneer dezelve zijn geheel en al onverminkt en dat daarop nog het kenmerk te onderscheiden is, dat die stukken als Provinciale of Generaliteits-munt zijn vervaardigd, terwijl al de zoodanige waaraan dat kenmerk ontbreekt, zullen worden afgewezen.

'sGravenhage, den 16 Junij 1845. *De Minister voornoemd*, VAN HALL.

PROVINCIE VRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag den 11 Julij 1845, des voormiddags te *tien* ure, zal aan het *Gouvernements-Locaal* binnen *Leeuwarden*, onder nadere goedkeuring, bij inschrijving op gezegeld papier en verder bij opbod worden aanbesteed:

Het verleggen en verwijden van de zoogenaamde *Littenser* of *Kromme Zijl*, gelegen in den *Slagtedijk* op de trekvaart van *Leeuwarden* naar *Bolsward*.

Het Bestek, waarop deze aanbesteding geschiedt, zal *twaalf* dagen te voren, ter lezing liggen aan opgemeld Gouvernements-Locaal en in de voor deze Provincie gebruikelijke Logementen of Leesplaatsen; — terwijl voorts den *derden* dag vóór de aanbesteding, de noodige aanwijzingen aan de gegadigden door den in loco aanwezigen Opzigter zullen worden gedaan, en inmiddels de nader verlangde inlichtingen te bekomen zijn bij den Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat *A. C. Kros*, en den Heer Provincialen Ingenieur *C. J. Bolten*, beide te *Leeuwarden*.

Leeuwarden, den 26 Junij 1845. *De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland*, VAN SIJTZAMA.

PROVINCIE VRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag den 18 Julij 1845, des voormiddags ten 10 ure, zal aan het Gouvernements-locaal binnen *Leeuwarden*, onder nadere goedkeuring, bij inschrijving op gezegeld papier, en verder bij opbod, worden aanbesteed:

Het begrinden van twee gedeelten van den bepuinden Trekweg langs het Kanaal van *Dockum* naar *Stroobos*, over eene gezamenlijke lengte van 10,000 ellen.

De Bestekken, waarop deze werken worden aanbesteed, zullen *twaalf* dagen te voren, boven en behalven aan opgemeld Gouvernements-locaal, aan de *Oudwoudumerzijl*, te *Wolvega*, en bij den Sluiswachter aan de *Lindesluis*, tevens ter lezing liggen in de voor deze Provincie gebruikelijke Logementen of leesplaatsen; terwijl voorts den *vierden* of *derden* dag vóór de aanbesteding de noodige aanwijzingen aan de gegadigden, door den op het werk aanwezigen Opzigter zullen worden gegeven, en inmiddels de nader verlangde inlichtingen te bekomen zijn bij den Heer Hoofd-Ingenieur *A. C. Kros*, en den Heer Provincialen Ingenieur *C. J. Bolten*, beide te Leeuwarden.

Leeuwarden, den 3 Julij 1845. *De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland*, VAN SIJTZAMA.

Bekendmaking aan de Scheepvaart.

Om reden eener noodwendige herstelling aan de *Draaibrug* te *Ackrum*, gelegen in den grooten of Straatweg van *Leeuwarden* naar de *Overijsselsche grenzen*, zal die brug voor de passagie van schepen door of langs denzelve gedurende *acht dagen*, of van Woensdag den 9 tot den 16 dezer zijn gesloten, terwijl voor de passagie over dezelve met rijtuigen als anders zal worden gezorgd.

Leeuwarden, den 7 Julij 1845. *De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland*, VAN SIJTZAMA.

De middelprijzen van de *in-* en *uitlandsche Tarwe* en *Rogge*, waarnaar de zetting van den prijs van het *Tarwe-*, *Rogge-* en *Zwitserschbrood* moet worden geregeld, zijn op de markt van Vrijdag den 4 Julij 1845, te *Leeuwarden*, geweest als volgt:

Van de *Tarwe* per mudde . . . . . . *f* 7,91.
Van de *Rogge* per last . . . . . . » 192,00.

Leeuwarden, den 7 Julij 1845.

De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland, VAN SIJTZAMA.

NEDERLANDEN.

'sGRAVENHAGE, *den 3 Julij*. De provinciale Staten van Zuid-Holland hebben in hunne zitting van heden als leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal benoemd de heeren: jhr. *W. Boreel van Hogelanden* en mr. *G. B. Nederburgh*, bij herkiezing, mr. *P. F. Timmers Verhoeven*, officier van justitie te Dordrecht, in plaats van jhr. *O. Repelaer van Molenaarsgraaf*, die verzocht had bij de verkiezing niet in aanmerking te komen, en *A. van Rijckevorsel*, in plaats van mr. *J. R. Thorbecke*.

— De provinciale Staten van Noord-Holland hebben, in hunne bijeenkomst van heden, verkozen als leden der Tweede Kamer van de Staten-Generaal de heeren: mr. *G. van Leeuwen*, officier van justitie bij de arrondissements regtbank te Alkmaar, in plaats van den heer mr. *F. C. W. Druijvestein*, bij de 2de stemming, met 42 tegen 24 stemmen; — jhr. mr. *D. Hooft*, bij herkiezing, met 42 stemmen, terwijl de heer mr. *B. Donker-Curtius*, advocaat te Amsterdam, 7 stemmen had; mr. *Joh. Enschedé*, bij herkiezing, bij de 3de stemming, met 35 stemmen, terwijl de heer mr. *W. H. van Voorst*, regter in de arrondissements regtbank te Haarlem, 34 stemmen had.

— De provinciale Staten van Utrecht hebben herkozen den heer *H. Menso*, als lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

— In de zitting der Provinciale Staten van Noord-Braband, zijn de heeren jonkhr. *L. van Sasse van Ysselt* en mr. *P. Gouverneur*, bij *herkiezing*, benoemd tot afgevaardigden ter Tweede Kamer der Staten-Generaal.

— De provinciale Staten van Groningen hebben in hunne zitting van den 1 dezer den heer mr. *Star Busmann* als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal herkozen.

— Door de provinciale Staten van Limburg is herkozen, als lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, de heer baron *Michiels van Verduijnen*.

— Door de provinciale Staten van Overijssel zijn herkozen, als leden der Tweede Kamer, de heeren *Bruce*, met 37, en *Cost Jordens*, met 29 van de 52 stemmen.

— In de vergadering der provinciale Staten van Gelderland zijn den 4 dezer de heeren *de Man* en *Scheers van Harencarspel* als leden der Staten-Generaal herkozen.

— Door de Staten van Zeeland is in derzelver vergadering van den 3 dezer tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gekozen, de heer mr. *Jean François Bijleveld*, en zulks ter vervulling van de vacature, ontstaan door de gewone aftreding met October aanstaande, van den heer mr. *J. C. Hinlopen*, welke verzocht heeft om als zoodanig niet meer in aanmerking te komen.

— In het verslag der provinciale Staten van Zuid-Holland, uitgebragt in derzelver zitting van den 1 dezer, wordt de bevolking van genoemd gewest, op 1 Januarij jl., opgegeven te zijn geweest 553,356 zielen, waarvan 289,538 in de steden, en 263,818 in de gemeenten. In het jaar 1844 zijn er geboren 22,724 kinderen; overleden 16,473 personen; gehuwd 4,292 paren. — De Staten verklaren, dat eene verbetering van het policie-wezen, ten platten lande, hetzij door invoering der maréchaussée, hetzij door eene meer doeltreffende zamenstelling van het personeel en de dienstverrigtingen der veldwachters, hun steeds noodzakelijk voorkomt. — De toestand der gezondheid in het verloopen jaar is zeer voldoende geweest. — Het volks-onderwijs en de opleiding der jeugd op de overgroote meerderheid der lagere scholen, als ook op de industrie-, bewaar- en zondagsscholen, laat weinig of niets te wenschen over. Te Rotterdam is opgerigt en wordt door bijdragen van de Nederlandsche maatschappij ter bevordering van nijverheid en van het departement der maatschappij Tot Nut van het Algemeen in stand gehouden eene industrie-school, welke, door den omvang van het daar gegeven wordende volks-onderwijs in de wis- en natuurkundige wetenschappen, en door de geheele practische strekking van hetzelve, in die mate belangrijk wordt geacht, dat maar zeer weinige inrigtingen van gelijken aard, elders aanwezig, met haar kunnen worden vergeleken.

De toestand van het armwezen blijft zorgbarende. Het getal en de behoeften der armen vermeerderen onophoudelijk. De meer gegoede ingezetenen van alle standen, voorafgegaan door Z. M. en de leden van het Koninklijk Geslacht, verschillende armen-inrigtingen, werkvereenigingen en andere instellingen van liefdadigheid trachten in veler nood te voorzien, maar daartegenover staat de vermindering van veler handen arbeid, de overbevolking, het drukkende der publieke lasten en de weinige uitzigten op verbetering in de toekomst. — Eene meerdere bevestiging en uitbreiding van het stelsel van kolonisatie der Maatschappij van Weldadigheid wordt in het verslag als wenschelijk voorgedragen. Ook meent men, dat welligt eene ontlasting van de overbevolking, en daardoor tevens een redmiddel voor vele verarmde personen, te verkrijgen zoude zijn door het stichten van nieuwe volksplantingen in onze overzeesche bezittingen.

De staat van handel en scheepvaart wordt als niet vooruitgaande opgegeven. Duidelijk vooral vertoont zich de vermindering van het handels-verkeer in de langs den Rijn opgevoerde hoeveelheid goederen. Die hoeveelheid bedroeg in 1844, 40,314½ lasten; dat is 14,200 lasten minder dan in 1843. Deze vermindering wordt behalve aan algemeene oorzaken, vooral aan den invloed van den Rijn-Belgischen spoorweg toegeschreven. Het eenige middel tot verhindering van het geheel verleggen van onzen commissie- en doorvoerhandel, waarmede die spoorweg bedreigt, wordt geacht gelegen te zijn in de opheffing der regten op de Rijn-vaart en van de doorvoer-regten.

De active handel, in tegenstelling van den doorvoer-handel, scheen in den aanvang van het jaar gunstiger uitkomsten dan vroeger te beloven; doch deze hoop is weldra grootendeels te leur gesteld; zijnde de uitkomsten, hoezeer iets gunstiger dan die van vorige jaren, geenszins zoo voordeelig geweest als velen in het eerste gedeelte des jaars voorspelden.

De groote vaart, bijzonder die op Oost-Indie, is door de bevrachtingen der Handelmaatschappij, vrij levendig geweest, doch het aantal der aanwezige bodems bleef de behoeften overtreffen.

Ten aanzien van het fabriekwezen wordt in het verslag in het algemeen geen gunstiger berigt gegeven dan in het verslag over 1843. De Leijdsche fijne laken-fabrieken zijn nog meer kwijnende geweest. De grijn-fabriek daarentegen heeft redelijk gewerkt, ten gevolge van de geopende handels-betrekkingen met China. De duffel-fabrieken bleven kwijnende. De korenwijn-stokerijen en daarmede in verband staanden handel in gedisteleerd in Schiedam, hebben bij voortduring in een min gunstigen toestand verkeerd. De suiker-rafinaderijen hebben met voordeel gewerkt.

De staat van den landbouw is over het algemeen gunstig geweest. De boter uit deze provincie heeft den vroegeren aftrek behouden. — Zeer aanzienlijke hoeveelheden boom- en andere vruchten, groenten, gevogelte, riviervisch, enz., zijn met de stoombooten, naar Londen en Hull uitgevoerd.

De veeteelt is vooruitgegaan, ofschoon de longziekte blijft heerschen en groote verliezen berokkent. Van de 4609, in 154 gemeenten, aangetaste runderen zijn 3321 gestorven. De veestapel is echter niet verminderd.

— Bij besluit van den 30 Junij jl. no. 59, heeft Zijne Majesteit tot Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd, jhr. mr. *A. J. van der Heim*, griffier van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Z. M. heeft bij besluit van 1 dezer No. 4, bewilliging verleend tot, en goedgekeurd het ontwerp der acte van oprigting eener naamlooze vennootschap, onder den titel van *Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij*, onder directie van *T. Wilson c. s.* te Amsterdam gesloten.

Z. M. heeft benoemd tot gewoon hoogleeraar in de faculteit van bespiegelende wijsbegeerte en letteren bij de hoogeschool te Groningen, den heer *J. J. P. Valeton*, thans predikant bij de Waalsche gemeente te Middelburg ter vervanging van den naar Leijden vertrokken hoogleeraar *Juijnboll*.

— Heden is door Zijne Excellentie den baron *van Zuijlen van Nijevelt*, minister voor de zaken der hervormde eeredienst enz., vergezeld van den heer secretaris-generaal en adviseur *Janssen*, de dertigste vergadering der algemeene synode van de Nederlandsche hervormde kerk geopend. Tot leden dezer synode zijn benoemd de navolgende heeren, als: *A. Francken*, predikant te Utrecht, president; *A. Vercey Bz.*, predikant te Leijden, vice-president; *I. J. Dermout*, predikant te 's Gravenhage, secretaris; *J. J. Roozeboom*, predikant te 's Gravenhage, secundus-secretaris; *G. Ruitenschild*, predikant te 's Gravenhage, secundus van den vice-president; *P. J. Ameshoff*, te Amsterdam, secundus van den questor-generaal; *M. C. Kist*, hoogleeraar te Leijden; *H. Bouman*, hoogleeraar te Utrecht; *L. C. Pareau*, hoogleeraar te Groningen; *B. te Gempt*, predikant te Batenburg; *O. van Tricht Az.*, predikant te Enkhuizen; *J. Borsius*, predikant te Middelburg; *W. Winsemius*, predikant te Tjerkwerd; *N. T. Hoek*, predikant te Kampen; *P. Boeles*, predikant te Noorddijk; *H. J. Krom*, predikant te Leur; *H. Doorenbos*, predikant te Hijkersmilde; *J. W. Suringar*, predikant te Maastricht; *D. Serrurier*, predikant te Dordrecht en mr. *C. A. van Munster Jordens*, ouderling te Deventer.

— Door het Bankiershuis *Oppenheim c. s.*, te Amsterdam, is concessie gevraagd om een atmospherischen spoorweg van het spoorwegstation te Haarlem naar Zandvoort te leggen, en door *John W. Brett* te Londen, om een spoorweg te leggen van Haarlem naar den Helder. Terwijl de indijking der Waard- en Groetgronden bijna voltooid en die der *Anna-Paulowna-polder*, beide in Noord-Holland, begonnen is, zal denkelijk de droogmaking van het Grafstermeer aangevangen worden; er zijn concessien gevraagd, om het Houtrak (een deel van 't IJ) en om het Wijkermeer droog te maken, om Wieringen door 2 dijken aan het vasteland te verbinden en om aangeslikte gronden ten Z. O. van dat eiland in te dijken.

— De eerste haringjager is heden middag ten 12 ure te Vlaardingen aangekomen. Heden middag werden de gewone geschenken voor Z. M. den Koning, de Ministers, de Gouverneurs en verdere hooge autoriteiten alhier aangebragt.

Van den 4den. Het berigt, door sommige dagbladen medegedeeld, dat Z. M. zich naar Londen zoude begeven, schijnt zich niet te bevestigen.

AMSTERDAM, *den 2 Julij*. De Electro-Magnetische Telegraaf van Amsterdam tot Haarlem is bijna voltooid, ll. Zaturdag zijn met dezelve de meest voldoende proeven genomen.

De seinen bestaan in letters; zoodra er een, op het eene station, voor den wijzer is geplaatst, verschijnt diezelfde letter voor eene opening in eenen toestel op het andere station, terwijl bij de eerste gegevene letter, tevens een klokje begint te luiden. Zelfs een ongeoefende kan 15 à 16 letters per minuut overbrengen, terwijl bij eenige meerdere oefening, dat getal wel tot 24 à 28 zal

kunnen worden verhoogd. Een regel van 50 letters zoude derhalve in drie minuten zijn over te brengen. De toestel die naar willekeur wordt gebezigd, is zeer klein, en kan met eenige voorzorg weken achtereen werken. Bij de proeven, zijn berigten van allerlei aard overgebragt; terwijl het antwoord, mede naar wensche der zich op het andere station bevindende personen, werd teruggegeven.

Van den heden. Heden namiddag ten half 3 ure passeerde alhier H. M. de Koningin, komende van 's Gravenhage om zich naar Soestdijk te begeven.

ROTTERDAM, *den 4 Julij.* In het afgeloopen jaar heeft het gouvernement het stoomschip *Batavia* aangekocht, met het loffelijk doel, om het te doen dienen in de dienst tusschen Java en Singapore. Het volgende verslag van den tegenwoordigen spoedigen en gemakkelijken overtogt van Europa naar Britsch-Indië, doet zien, hoe wenschelijk het is, dat die dienst zoo spoedig mogelijk in werking worde gebragt.

Particuliere berigten van Ceylon melden, dat de reis van Holland naar Batavia in de korten tijd van 42 dagen zou kunnen worden afgelegd, en ten betooge daarvan strekke de volgende mededeeling:

De reis van hier naar Marseille kan in 5 dagen worden afgelegd en van daar in 8 naar Alexandrie. De togt naar Caïro duurt ruim 24 uren en is zeer gemakkelijk. Van Alexandrie naar Aflé wordt die afgelegd in een vaartuig, veel overeenkomst hebbende met de barge van Amsterdam naar den Helder en eveneens door paarden getrokken. Aan den Nijl gekomen, gaat men over op eene stoomboot, waarmede de reis verder naar Caïro wordt volbragt. Van deze laatste plaats wordt de togt door de woestijn naar Suez binnen 17 uren gedaan, in een met 4 paarden bespannen rijtuig. Gedurende deze reis wordt twee malen gerust en is er gelegenheid tot dejeuneren, dîneren en slapen, hetgeen alles zeer goed is.

Te Suez neemt men passage op de stoomschepen, die van daar geregeld naar Ceylon varen.

In zes dagen wordt de afstand van Suez naar Aden afgelegd, waar kolen worden ingenomen en één dag oponthoud plaats heeft; van daar naar Ceylon duurt de reis tien dagen.

Van deze laatste plaats is thans nog geene geregelde gelegenheid naar Singapore; maar in den loop der maand Augustus aanstaande, zal eene geregelde maandelijksche stoomvaart worden aangelegd tusschen Ceylon en Singapore, en van daar naar Canton, in verband met de stoombooten van Calcutta en Madras.

De eerste mail, welke met die dienst zal verzonden worden, is den 24 Junij van Londen vertrokken. Men beschouwde het in Londen als een gunstig tijdstip in de betrekkingen met China en beloofde zich van die dienst goede uitkomsten.

Indien nu het gouvernement zijn voornemen ten uitvoer bragt — en wij hebben daarvan alle hoop, vermits wij vernemen, dat aan het schip in het hoofd dezes genoemd, met ijver wordt gearbeid — en eene geregelde vaart van Batavia op Singapore in werking bragt, dan konden, daar de reis tusschen deze beide plaatsen in 5 dagen kan geschieden, de brieven, pakketten en passagiers, gelijk wij hierboven zeiden, in 42 dagen van 's Hage naar Batavia en vice versa worden overgebragt, zoo als nog duidelijker blijken zal uit de volgende recapitulatie: van Rotterdam naar Marseille 5 dagen; Marseille naar Alexandrie 8 dagen; Alexandrie naar Suez 2 dagen; Suez naar Ceylon 17 dagen; Ceylon naar Singapore 5 dagen; Singapore naar Java 5 dagen; te zamen 42 dagen.

DORDRECHT, *den 1 Julij.* Zondag nacht had alhier het volgend ongeluk plaats, hetwelk nog schrikkelijker gevolgen had kunnen hebben. De eerste bediende in den manufactuurwinkel van den heer *John James*, bij het Beursplein, bezig zijnde met het zoogenaamde *Hallo-gas* in eene lamp te gieten, werd door eene juffrouw uit gemelden winkel, met eene kaars bijgelicht, toen op eens het *Gas*, hetwelk zich in de kan en in de lamp bevond, ontvlamde en de juffrouw deerlijk in het aangezigt en aan de borst en de bediende aan de hand gebrand werden. De vlam deelde zich reeds mede aan een zich daarbij bevindend schuimgom, toen op het geroep de buren toeschoten en den brand, die anders de geheelen winkel in lichten laaije vlam had gezet, gelukkig bluschten. — Dit moge elk, die van dit *Gas* zich bedient, zoo als overal thans plaats heeft, tot eene goede les en krachtige waarschuwing verstrekken, want men kan niet te voorzigtig hiermede te werk gaan, daar deze ligt ontvlambare stof, van een 'verlichtend' vriend een schrikkelijken vijand wordt.

UTRECHT, *den 2 Julij.* De jaarlijksche algemeene vergadering van het Provinciaal Utrechtsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen is, op den 30sten der jongstverledene maand en volgenden dag, alhier gehouden, onder voorzitting van den hoogleeraar Mr. *J. Ackersdijck*, die de vergadering heeft geopend met eene gepaste aanspraak, waarin, ten aanvange, de verrigtingen en lotgevallen van het genootschap, gedurende het afgeloopen genootschappelijk jaar, kortelijk werden vermeld.

De prijsverhandeling *over den koophandel der Friezen vóór en gedurende de regering van* KAREL DEN GROOTEN, waaraan in de vergadering van 1843, ondanks de vele daarin erkende verdiensten, den uitgeloofden eereprijs niet had kunnen worden toegekend, andermaal, met vele daarin gebragte verbeteringen, ingekomen zijnde, werd alsnu, op het eenparig oordeel van heeren adviseurs en het praeadvies der directie, waardig gekeurd om, onder voorwaarde eener nadere herziening van sommige bijzondere punten, met goud te worden bekroond; en bleek de schrijver dier verhandeling, bij de opening van het daaraan toegevoegd naambriefje te zijn de heer Mr. *J. Dirks*, advocaat te Leeuwarden.

Ook is door het genootschap uitgeschreven prijsvraag, waarbij *een geschiedkundig onderzoek* werd verlangd *aangaande de zoogenaamde Heidenen of Egyptiers in de Noordelijke Nederlanden*, was eene beantwoording ingekomen, welke vele blijken droeg van rijke zaakkennis en vlijtige nasporing, doch daarbij, zoo naar den vorm als inhoud, niet tot dien graad van voltooijing was gebragt, waardoor zij de bekrooning ten volle zoude zijn waardig geweest, weshalve door de vergadering werd besloten, de bovenstaande vraag op nieuw uit te schrijven, onder aanbieding tot mededeeling aan den verdienstelijken schrijver van de aanmerkingen, die op zijnen arbeid gevallen, ten einde daarvan, tot de verdere volmaking van dien arbeid, gebruik te kunnen maken.

Nog werd door de directie kennis gegeven, dat op eene der voor de *acta literaria* uitgeschrevene prijsstoffen, eene *Commentatio de bello punico primo* is ingekomen, welke door de gezamenlijke, daartoe geraadpleegde beoordeelaars waardig is bevonden, om onder de evengezegde *acta* te worden opgenomen, en tot schrijver heeft den heer *H. C. Michaëlis* te Haarlem, aan wien naar aanleiding hiervan door de vergadering eenpariglijk werd besloten het lidmaatschap des genootschaps aan te bieden.

Boven en behalve deze benoeming, zijn tot nieuwe leden des Genootschaps voorgesteld en aangenomen, de heeren;

E. M. Beima, Conservator aan het Rijks-Museum van natuurlijke Historie, te Leijden. *J. Badon Ghyben*, Lector in de Wiskunde aan de Koninklijke Militaire Akademie, te Breda. Dr. *J. Borsius*, Predikant en Secretaris van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, te Middelburg. *C. G. Cobet*, te Leijden. Mr. *F. H. C. Drieling*, te 's Gravenhage. Mr. *P. W. Alstorphius Grevelink*, Lid der Arrondissements-Regtbank, te Assen. Dr. *J. P. Heije*, Geneesheer, te Amsterdam. *G. L. Houël*, Lector bij *Felix Meritis*, te Amsterdam. Mr. *C. M. van der Kemp*, te 's Gravenhage. *A. Maas*, Geneesheer, te Schiedam. *J. Z. Mazel*, Secretaris-Generaal van het Ministerie van buitenlandsche Zaken. Mr. *W. C. Mees*, Advocaat, te Rotterdam. *J. J. F. Noordziek*, Onder-Bibliothecaris, te 's Gravenhage. Dr. *J. G. Ottema*, Praeceptor, en Secretaris van het Friesch Genootschap, te Leeuwarden. Mr. *A. de Pinto*, Advocaat, te 's Gravenhage. *E. W. Rive*, Geneesheer, te Amsterdam. *W. N. Rose*, Stads-Architect, te Rotterdam. Dr. *C. H. Thiebout*, Rector der Latijnsche Scholen, te Zwolle. Mr. *J. S. Vernède*, Advocaat-Fiscaal voor 's Konings Zee- en Landmagt, te Utrecht. *B. F. Baron van Verschuer*, Kapitein der Artillerie en tweede Directeur der Geschutgieterij, te 's Gravenhage.

— Binnen weinige dagen zal de finale overgave van den Rijn-Spoorweg aan de concessionarissen geschieden. Uit het verslag aan de Staten van Noord-Holland blijkt, dat werkelijk aanvrage is gedaan tot aanleggen van eenen Spoorweg tusschen Haarlem en den Helder, en men vermeent wel te weten dat de Zeeuwsch, Noord-Brabandsche en de Overijsselsch-Groningsche ontworpene wegen stellig voortgang zullen hebben. Ook schijnt het ernstig gemeend te zijn met den spoorweg van Utrecht langs de Zuiderzee, waarvoor opmetingen geschieden.

DWINGELO, *den 1 Julij.* Den 17 Maart jl. werd de landbouwer *J. Kreulen*, wonende in het westeind alhier, verwittigd, dat zijn hond vermoed werd dol te zijn en met schietgeweer vervolgd wordende, in het varkenshok bij zijne woning gevlugt was; hij verklaarde dat vermoeden geheel ongegrond, wilde niet gedogen dat de hond werd afgemaakt, en om te bewijzen, dat de hond niet dol was, had hij de roekeloosheid van bij dezen in het hok te gaan; doch de hond viel hem dadelijk aan en bragt hem eenige wonden toe, zoodat de omstanders den hond op staanden voet moesten doodschieten. Den 25sten jl. openbaarde zich bij *Kreulen* de hondsdolheid en de daarmede gepaard gaande aanvallen van razernij; terstond is door de zorg van het Gemeente-bestuur en van den heer doct. *J. Heppener*, eene wacht bij het bed des lijders geplaatst, met last om de deuren der bedstede te sluiten en gesloten te houden, wanneer hij woedende aanvallen kreeg, ten einde te verhinderen dat hij andere menschen verwondde. Later is het noodzakelijk geworden, hem op het bed te ketenen. Ondanks de pogingen van den geneeskundige is de ongelukkige reeds in den nacht van den 26 op 27sten jl. onder hevig lijden bezweken.

ZWOLLE, *den 1 Julij.* Men schrijft uit *Harderwijk*, 28 Junij.

Met genoegen kunnen wij mededeelen, dat er ook in deze stad zich eene maatschappij van de heeren *de Meester*, *Vitringa* en anderen gevormd heeft, om eene oppervlakte van den bodem der Zuiderzee, gelegen tusschen *Doornspijk* bij *Elburg* en het grondgebied van *Nijkerk* ter grootte van 7000 bunders in te dijken. Hiertoe zou een maatschappelijk kapitaal van een millioen benoodigd zijn. Bereids is de concessie bij het Gouvernement aangevraagd, en men streelt zich met de hoop, dat hetzelve al het nut van dergelijke ondernemingen in den tegenwoordigen tijd begrijpen zal. Onder de vele voordeelen die wij ons hier van deze inpoldering beloven, behoort het vooruitzigt van eene goede haven te zullen verkrijgen, wat op den haven van een groot gedeelte der Veluwe en de cultuur van onze omstreken een goeden invloed hebben kan.

ASSEN, *den 3 Julij.* Wij verheugen ons aan onze lezers eene voor deze provincie hoogst belangrijke tijding te kunnen melden, hierin bestaande, dat de heer Gouverneur bij het openen der vergadering op den 1 Julij aan de Provinciale Staten de zoo gewigtige mededeeling heeft gedaan, dat Z.H.E.G. op het denkbeeld gekomen zijnde, van de tegenwoordig zich algemeen openbarende gunstige neiging der kapitalisten om hunne fondsen in industriële ondernemingen te plaatsen, gebruik te maken tot het verwezenlijken en tot stand brengen der zoo algemeen en zoo lang gewenschte kanalisatie van Drenthe, voor eenige maanden de noodige daartoe strekkende voorstellen heeft gedaan aan eene der mededingende compagnieschappen tot het aanleggen van spoorwegen in de Noordelijke provincien, die van de heeren *S. H. Balkema & Co.*; dat die voorstellen den meesten bijval hebben gevonden, ten gevolge waarvan dezer dagen door gemelden heer *S. H. Balkema* aan den Minister van Binnenlandsche Zaken het verzoek is ingediend om concessie tot de uitvoering van die algemeene kanalisatie van ons gewest in verband met den aanleg van den spoorweg van Zwolle over Meppel en Assen naar Groningen, met vertakkingen naar Delfzijl en naar de Hannoversche grenzen; — eindelijk, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij besluit van 28 Junij jl. het verleenen van die dubbele concessie, behoudens nadere overwegingen opzigtelijk den aard en rigting der vertakkingen naar Delfzijl en naar de Hannoversche grenzen, aan meergemelden heer *S. H. Balkema* voorloopig heeft toegezegd.

HEERENVEEN, *den 4 Julij.* Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 23 Mei 1845, No. 55, is tot Vice-President van het Kollegie van Regenten over het huis van Arrest te Heerenveen, in plaats van den heer en mr. *L. Adema*, benoemd de heer *H. A. de Vrieze*.

LEEUWARDEN, *den 7 Julij.* In de vergadering der Provinciale Staten van Donderdag den 3 dezer is, na afloop der benoemingen, ter tafel gebragt point 31, voorstel van Heeren Gedeputeerde Staten betrekkelijk het verwijden van sommige nauwe punten in de Dockumer Ee. — Commissoriaal.

Point 32. Rapport van Gedeputeerde Staten omtrent het verzochte subsidie voor de verandering van de Bolswarder-Brug over de Harlinger-Trekvaart van eene vaste in eene ophaalbrug. Hetzelfde besluit.

Point 33. Rapport van Gedeputeerde Staten omtrent den toestand van het buitenkanaal te Nieuwezijlen en voorstel daaromtrent.

Conform het voorstel besloten tot aanschaffing van eene ploegmachine en krabbelaar en het maken van een paar taldeuren.

Point 34. Missive van Gedeputeerde Staten omtrent de vernieuwing en verwijding van de Brakepijp. Aan de orde gesteld op Maandag den 7 dezer.

Point 35. Rapport van Gedeputeerde Staten met opzigt tot den toestand van het binnen- en buitenkanaal van de Munnekezijlen. Notificatie.

Point 36. Voorstel, ten aanzien van de plaatsing der Provinciale Bibliotheek. Commissoriaal.

— In die van heden is 1° beraadslaagd over de verlegging der Littenser- of Krommezijl waaromtrent de beslissing echter voor als nog is aangehouden. 2° idem over de vernieuwing en verwijding van de Brakepijp, waaromtrent het voorstel van HH. Gedeputeerde Staten is aangenomen.

Ter tafel gebragt point 37. Mededeeling van den stand der zaak met betrekking tot de vervaardiging van proefkaarten voor eenen Atlas der provincie. Notificatie.

Point 38. Voorstel tot continuatie voor den tijd van *drie* jaren met de toelagen uit de Provinciale fondsen voor de van 's Rijks Veeartsenij-school afkomstige Veeartsen. Goedgekeurd.

Point 48. Adres van den Veearts *W. Mossel*, te Leeuwarden, om hoogere toelage uit de Provinciale fondsen. Gewezen van de hand.

Point 39. Rapport en voorstel van Gedeputeerde Staten nopens het plaatsen van het Gebouw voor Provinciaal Geregtshof en Regtbank te Leeuwarden. Commissoriaal.

Door Heeren Gedeputeerde Staten van Vriesland zijn benoemd tot Provinciale Keurmeesters der Botervaten, *B. R. Kielstra*, van Opeinde en *J. S. Zoveele*, van Oosterwolde.

— Het tweede kiesdistrict in deze provincie, heeft op Zaturdag den 5 dezer, tot lid der Provinciale Staten benoemd, de heer *Jan Jansz. Huidekoper*, Landbouwer en Assessor van de grietenij Franekeradeel, te Midlum bij Harlingen, en zulks ter vervanging van den heer *G. W. Wassenaar*, als voor die betrekking hebbende bedankt.

Men verneemt dat het Z. M. heeft behaagd den Arrondissements-IJker *D. B. Camstra* te Heerenveen, als zoodanig te verplaatsen naar Leeuwarden.

— Op den 3 Julij is hier ter stede de 51ste Vergadering gehouden van het Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, welke door 37 leden werd bijgewoond, en waarin de heer *J. J. Bruinsma*, eene belangrijke Redevoering heeft gehouden over den Geologischen toestand, de vorming en vervorming van den Frieschen bodem, welke, toegelicht door een aantal kaarten en platen, over dit onderwerp veel licht verspreidde en met genoegen werd aangehoord. De voortdurende bloei van dit Genootschap en de werkzaamheid van deszelfs leden bleken vooral uit het jaarlijksch Verslag, dat door den Secretaris werd voorgelezen. Evenzoo gaf de rekening van den Penningmeester een gunstig overzigt van deszelfs financieelen toestand, waardoor het Genootschap in staat is deszelfs belangrijke verzamelingen boeken, gedenkpenningen, munten en merkwaardigheden, welke Vriesland betreffen, uit te breiden. In deze Vergadering zijn de heeren Mr. *J. H. van Boelens* en Jhr. Mr. *H. B. van Sminia*, als Bestuurders herkozen en tot leden aangenomen de heeren *A. Menalda*, Ds. *Chantepie de la Saussaije*, alhier en Mr. *A. van der Laan*, te Heerenveen.

Het meerendeel der leden, die de Vergadering hadden bijgewoond, vereenigden zich hierna in het Logement de Nieuwe Doelen aan eenen vriendschappelijken maaltijd.

— Nadat aan de Doopsgezinden in Vriesland in 1672 van staatswege vrijheid van godsdienstoefening verleend werd, is er onder hunne gemeenten in den jare 1695 opgerigt de zoogenaamde *Friesche Doopsgezinde Societeit*, ten doel hebbende, om liefde, vrede en eenigheid onder elkander te bewaren, en te zorgen, dat de noodlijdende gemeenten, benevens de Broeders, die in zoodanige plaatsen de predikdienst waarnemen, naar vermogen door onderlinge bijdragen mogten worden ondersteund. Door de getrouwe naleving van dit beginsel was de invloed van deze Societeit op het welzijn en den bloei van dit Kerkgenootschap van groot belang. De dankbare erkenning daarvan gaf aanleiding tot het besluit, om — daar deze instelling in 1845 *honderd vijftig* jaren had bestaan en zich in gewenschten voorspoed mogt verheugen, — dit tijdstip van haar bestaan plegtig en feestelijk te vieren. Dit had op Donderdag den 4 dezer maand plaats. Nagenoeg alle Vriesche Doopsgezinde Predikanten met een lid van hunnen Kerkenraad, alsmede de Hoogleeraar *S. Muller*, en twee afgevaardigden van de Algemeene Doopsgezinde Societeit, hiertoe door het bestuur uitgenoodigd, vereenigden zich des morgens in de aanzienlijkste van alle Friesche gemeenten, te Akkrum, in wier fraai Kerkgebouw door den WelEerw. Heer *J. Plantinus*, Leeraar te Dragten, eene feestrede werd gehouden, waarin de groote voordeelen herinnerd werden, welke dit Genootschap in deze provincie aan de Societeit verschuldigd was, en die alle aanwezigen tot dankbare blijdschap stemden. Hierna was op de vernieuwde herberg de Ondeschouw de feestdisch bereid, waaraan de feestgenooten een vriendschappelijk genoegen mogten smaken, dat allen onvergetelijk zal zijn.

— Uit Nijmegen schrijft men van den 1 Julij:

»De oudheidkundige ontgravingen in de Holledoorn, onder Groesbeek, hebben in den loop dezer maand tot eene belangrijke ontdekking geleid. Digt bij de plaats, alwaar voorleden jaar de met Latijnsch cursiefschrift voorziene tegel gevonden werd, en alwaar men toen, bij den aanleg van boomplantsoen op oud muurwerk stiet, werden thans nauwkeurige ontgravingen bewerkstelligd. Deze hadden ten gevolge, dat, onder anderen, een bijna volledig Romeinsch *hypocaustum* (onderaardsche stook- en verwarmingsplaats), welligt van de badkamer eener uitgestrekte villa ontdekt werd. De gezuiverde grondslagen, die heden eerst volkomen zigtbaar geworden zijn, leveren een treffend gezigt op. Zij vormen een ovaal van 6,60 el lengte, 5,25 el hoogte en 2,80 el diepte. In de lengte van hetzelve van het oosten naar het westen loopt, onder door, een onderaardsche gang, gewelfd door 10 ronde bogen en zoo ruim, dat, twee personen van middelbare lengte gemakkelijk naast elkander door denzelven kunnen wan-

dekken. De bogen van dezen gang of dit gewelf zijn van elkander afgescheiden door kunstig gemetselde tusschenruimten van 0,25 el middelbare breedte, welke tusschenruimte, evenzeer als het binnenste gedeelte van het gewelf en van den gang, sporen dragen van groote vuurhitte, van rook en roet. Het gewelf en de tusschenruimten zijn bevloerd met vierkante tegels, op welke hard gebrande met keisteenen doormengde aarde volgt, terwijl eene laag vierkante tegels eindelijk het geheel besluit, in dier voege, dat de tegels en de gebrande aarde boven de tusschenruimten hier en daar van kunstig gemaakte openingen voorzien zijn, die de hitte van uit den onderaardschen gang regtstandig om hoog doorgelaten hebben, tot onder den beganen vloer der kamer. Zuidelijk en oostelijk van het *hypocaustum* worden bij voortduring, van tijd tot tijd, op nieuw muur-fragmenten ontdekt, wier ontblooting echter, welke wordt voortgezet, groote bezwaren ontmoet, door de hardheid van het puin en de daar aanwezige menigte boomwortels. Tusschen de veel gevondene legioen-steenen waren ook eenige van het XXXste legioen, uit welke men kan besluiten, dat het ontdekte *hypocaustum* den tijd van *Trajanus* nog te boven gaat, omdat het genoemde legioen later, naar dezen Keizer, den naam van *Ulpia Trajana* heeft aangenomen,"

— In de maand Junij jl. is eene proef genomen met het stoomwerktuig te Spaarndam, dienende tot uitloozing van het Meerwater in het IJ.

Gedurende dertig minuten heeft men met zes schepraderen den boezem tusschen het gemaal en de sluis opgevoerd, en is die opvoering van den boezem gedurende nog 22 minuten met vier schepraderen vervolgd. In dien tijd is het water in den boezem 92 duim gerezen. Bedenkt men nu dat de boezem grooter is dan 7 bunders, dan zoude het water — eene el opgevoerd, in 52 minuten 70,000 kubiek ellen zijn uitgemalen.

— In den nazomer zal er eene proef met de *Leeghwater* worden genomen.

De Kanton-Regter van het kanton Dockum, berigt dat met goedkeuring van Z. Exc. den Minister van Justitie, de gewone zittingen van dat Kanton-Geregt, voortaan, te beginnen met den 14 dezer, zullen plaats hebben des Maandags, uitsluitend ter behandeling van Strafzaken en Donderdags van Burgerlijke Zaken, telkens des voormiddags ten tien ure.

Dockum, *De Kanton-Regter voornoemd,*
den 4 Julij 1845. P. KUIPER SCHONEGEVEL.

*** Ondertrouwd:
Sneek, F. RISSELADA, en
den 5 Julij 1845. T. FEENSTRA.
Eenige kennisgeving.

*** Heden beviel van een' welgeschapen ZOON BOUKJE BOLMAN, geliefde Echtgenoot van
Leeuwarden, den 1 Julij 1845. J. H. BEUCKER ANDREÆ.

*** Heden beviel zeer voorspoedig van eene welgeschapene DOCHTER ANNA MARIA HANNEMA, geliefde Echtgenoot van
Harlingen, den 1 Julij 1845. F. FONTEIN DK. PIETERSZOON.
Eenige kennisgeving.

*** Heden beviel van eenen ZOON K. F. HUITEMA, geliefde Echtgenoote van
Bolsward, den 1 Julij 1845. J. IJ. GALAMA.

*** Mijne geliefde Echtgenoot H. M. LEENDERTZ beviel heden voorspoedig van eenen welgeschapen ZOON.
Bolsward, den 2 Julij 1845. W. VAN HULST.

*** Heden beviel zeer voorspoedig van eene welgeschapene DOCHTER DIEUWKE ADRIANUS EISMA, geliefde Echtgenoot van P. KRAMER,
Dockum, den 2 Julij 1845. *Goud- en Zilversmid.*
Familie, Vrienden en Bekenden, gelieven deze als bijzondere kennisgeving aan te merken.

*** Heden beviel voorspoedig van eene DOCHTER MARIA JOSEPHINA JACOBA v. MARCKE DE LUMMEN, Echtgenoote van
Leeuwarden, den 4 Julij 1845. L. KUFFERATH.

HEERENVEEN, den 4 Julij 1845. Heden beviel van een' ZOON. Vrouwe ANNA CHRISTINE BRANTSMA, geb. VAN BERESTEIJN.

*** Heden beviel zeer voorspoedig van een' welgeschapen ZOON JOHANNA OOSTERBAAN, geliefde Echtgenoote van
Sneek, den 5 Julij 1845. O. VERWER.
Eenige kennisgeving.

*** Te Dronrijp 5 Julij 1845 is zeer voorspoedig bevallen van een ZOON A. QUÆSTIUS— KOPPIUS.
Eenige kennisgeving.

*** Mijne geliefde Echtgenoot JORRITJE JORRITSMA, werd heden door Gods goedheid, zeer voorspoedig van een' ZOON verlost.
Tjerkwerd, den 5 Julij 1845. JORRIT SIEPERDA.
Eenige kennisgeving.

*** Heden beviel van een' ZOON MARIA DE STOPPELAAR BLIJDESTEIJN, hartelijk geliefde Echtgenoot van
Oldeboorn, den 6 Julij 1845. H. HAGA.

HERBAIJUM, den 21 Junij 1845. Heden middag ten 12 ure ontsliep zeer zacht, mijne geliefde Echtgenoot en mijner kinderen dierbare Moeder BARTELTJE P. TANJE, in den ouderdom van 64 jaren. J. J. PARS,
Uit aller naam.
Deze diene tot algemeene kennisgeving aan Vrienden en Bekenden.

*** Heden overleed, tot mijne en mijner Kinderen diepe droefheid mijn Echtgenoot GIJSBERT VAN OUDSHOORN, in leven Rijks-Ontvanger alhier, in den ouderdom van ruim 52 jaren, na eene Echtverbindtenis van bijkans 34 jaren.
Kollum, den 24 Junij 1845. P. VAN BACHUM.
De Weduwe alléén, zal op uitdrukkelijke begeerte van den overledene, uiterlijke teekenen van rouw aannemen.

*** Na een langdurig, doch voorbeeldeloos geduldig lijden, ontsliep heden avond zeer zacht in de hoop eens beteren levens, tot innige smart van mij, onze wederzijdsche hoogbejaarde Moeders en verdere lieve betrekkingen, mijne teederbeminde Echtgenoote TEERTSKE REITSMA, in den ouderdom van ruim 36 jaren, na eene gelukkige echtvereeniging van 16 jaren.

God schenke ons kracht in deze zware beproeving en verleene mij zijnen bijstand om met het zestal Kinderen mij nagelaten mijn levenspad verder met moed te bewandelen, en te berusten in de duistere, doch altijd wijze wegen der Voorzienigheid.
Harlingen, den 25 Junij 1845. J. TIMMER.
Op uitdrukkelijke begeerte van de overledene zullen er door de Kinderen geene uiterlijke teekenen van rouw worden aangenomen.

*** Heden overleed tot mijne en mijner kinderen groote droefheid, mijne geliefde Echtgenoote HUITJE OEDZES WOUWENAAR, in den ouderdom van ruim 43 jaren, na eene kortstondige ziekte van 17 dagen. Zwaar treft ons dezen slag; doch de hoop op zalig wederzien beurt ons op en doet ons in Gods wijs bestuur berusten.
Harlingen, den 26 Junij 1845. W. L. DE JONG.

*** In den vroegen morgen van den 24 dezer overleed na eene ongesteldheid van slechts vier dagen onze beminde Moeder en behuwd-Moeder ANTJE WESTERMAN, in den ouderdom van bijna 80 jaren. Hoewel wij ruime dankstof aan het Opperwezen hebben voor haar langdurig bezit, treft ons nogtans haar zoo onverwacht afsterven.

Uithoofde onze beminde Vader COENRAAD WESTERBURG, met wien zij 56 jaren door den band des huwelijks was vereenigd, wegens verzwakking van verstandelijke vermogens in zijnen 86jarigen ouderdom geen besef van het verlies zijner Echtgenoote heeft, wordt hiervan bij deze door *ons* kennis gegeven.
Leeuwarden, den 27 Junij 1845. D. WESTERBURG,
uit aller naam.

*** Heden overleed onze dierbare Moeder BERBERA SOPHIA KUTSCH, Weduwe JAN HENDRIK BERGHUIS KRAK, in den ouderdom van ruim 63 jaren, na een lijden van zeven weken.
Leeuwarden, J. KRAK.
den 29 Junij 1845. *Mede namens mijne Zusters.*

*** Het jongste onzer lievelingen JOHANNA WILHELMINA TE BOEKHORST, werd ons heden in den ouderdom van $4\frac{1}{2}$ jaren door den dood ontnomen.
Gorredijk, W. H. HANZON, *Gen.- Heel- en Vroedm.*
den 3 Julij 1845. J. S. VAN DER VEEN.

*** Heden overleed tot onze innige droefheid onze dierbare Moeder JANKE HENDRIKS COOPS, Weduwe HENDRIK DOUWES VAN DAM, in den ouderdom van 79 jaren, na eene ziekte van 20 dagen.
Gorredijk, den 4 Julij 1845. H. H. VAN DAM.

*** Heden morgen overleed, tot mijne bittere droefheid, mijn geliefde Echtgenoot HENDRIK DIJKSTRA, in den ouderdom van ruim 34 jaren, na eene gelukkige echtvereeniging van 9 jaren, mij nalatende 4 nog jonge Kinderen
Bolsward, JACOBA STEENSMA,
den 5 Julij 1845. Wed. H. DIJKSTRA.
Familie en Vrienden buiten de Stad, gelieven deze algemeene tevens als bijzondere kennisgeving aan te nemen.

De Prijs der BOTER te *Leeuwarden*, den 4 Julij 1845, *f* 25,50 à *f* 27.50
KAAS *f* 14,50 à *f* 17,50.
BOTERPRIJZEN, bedongen door het *FRIESCH GENOOTSCHAP van Proefondervindelijken Landbouw:*
LEEUWARDEN, Vrijdag den 4 Julij 1845, *f* 27,50.

Prijs-Courant der Effecten.

Amsterdam, den 5 Julij 1845.

				Gebl.
NEDERLAND.				
Werk. Schuld	$2\frac{1}{2}$ pCt.	64	$64\frac{1}{4}$	$64\frac{1}{8}$
Dito dito ...	3 »	$77\frac{3}{4}$	$78\frac{1}{2}$	
Dito dito ...	4 »	$100\frac{3}{4}$	101	$100\frac{13}{16}$
Amort.-Synd.	$4\frac{1}{2}$ »	100	$100\frac{1}{4}$	
Dito dito. .	$3\frac{1}{2}$ »			
Handel-Maats.	$4\frac{1}{2}$ »	$157\frac{3}{4}$	159	$158\frac{5}{8}$
O. I. Leening	4 »			
BELGIË.				
bij Banc. Belge.	$2\frac{1}{2}$ pct.			
dº *R.* en Volksv.	$2\frac{1}{2}$ »			
SPANJE.				
L.b. *Ard.* van 85 £	5 pCt.	$23\frac{1}{4}$	$23\frac{3}{4}$	$23\frac{3}{8}$
Ditoonbep. Stuk.	5 »	$21\frac{3}{4}$	$22\frac{1}{2}$	
Dito..........	3 »	$39\frac{1}{2}$	40	$39\frac{5}{8}$
Ardoin Coupon.. .. .		$23\frac{1}{2}$	$24\frac{3}{4}$	

PORTUGAL.				
Reg. te Londen	3 pCt.	$67\frac{3}{4}$	$68\frac{1}{4}$	68
Binnenl.... .	5 »			
RUSLAND.				
1798, 1816....	5 pCt.	109	$109\frac{1}{2}$	$109\frac{1}{4}$
1828, 1829....	5 »	$107\frac{3}{4}$	$108\frac{1}{4}$	108
Dito bij *Hope.*	4 »	94	$94\frac{1}{2}$	$94\frac{1}{4}$
Dito bij *Stiegl.*	4 »	$92\frac{3}{4}$	93	$92\frac{13}{16}$
AMERIKA.				
Oblig	6 pCt.			
Bank-Actien.				
OOSTENRIJK.				
Metaliek.......	5 pCt.			
W. B. bij *G. & Co.*	4 »			
BRAZILIË.				
Obl. te Londen	5 pCt.			

Poolsche Loten fl. 500, 154, 155, $154\frac{1}{2}$; Brazil. 1843 £ 100, $92\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{5}{8}$; Bl. Griek. £ 100, $12\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{8}$.

Binnenlandsche fondsen waren heden lager in prijs, voornamelijk $2\frac{1}{2}$ pct. Werk. Schuld, welke meerder aangeboden waren; de Aand. Handelmaatschappij hebben zich merkelijk in prijs verbeterd, en blijven op de laatste prijzen, 1 pct. hooger dan gisteren.

Spaansche fondsen waren, op de weder lager afkomende koersen, reeds in het begin aangeboden en zijn, doordien partijen aan de markt kwamen, gevoelig gedaald en blijven lusteloos; Russische fondsen onveranderd; in Zuid-Amerikaansche was weinig handel, voor de daling zijn geene redenen bekend, en schijnt het in de plaatselijke omzettingen en ongerustheid aangaande Spanje gezocht te moeten worden.

BERLIJN, den 1 Julij. Bij de heden plaats gehad hebbende 13de trekking der Pruis. Loten van 50 Th. zijn de volgende 90 Serien uitgekomen:
No. 25, 71, 82, 89, 142, 251, 354, 376, 441, 542, 545, 563, 601, 607, 626, 628, 669, 679, 687, 688, 699, 734, 751, 752, 759, 795, 817, 873, 886, 900, 943, 1017, 1029, 1068, 1087, 1092, 1113, 1115, 1156, 1157, 1172, 1228, 1246, 1287, 1320, 1341, 1348, 1358, 1440, 1476, 1477, 1479, 1580, 1590, 1608, 1637, 1642, 1699, 1732, 1764, 1784, 1815, 1834, 1837, 1841, 1856, 1869, 1875, 1900, 1909, 1921, 1953, 1956, 1991, 2008, 2021, 2099, 2127, 2162, 2173, 2193, 2270, 2274, 2291, 2310, 2350, 2372, 2381, 2415, 2499.

Van de in deze 90 Serien vervatte 9000 nommers, zal de prijs-trekking den 15den October e. k. geschieden.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS DER STAD LEEUWARDEN, gedenken aan de minst aannemenden aan te besteden:

Het VERWEN van de LATIJNSCHE SCHOOL, de 1STE TUSSCHENSCHOOL, de ARMENSCHOOL VOOR MEISJES, den STADSTUIN en de WAAG, in vijf perceelen.

Die hieraan gading maken komen, op Woensdag den 16 Julij e. k., des voormiddags te 11 ure, ten Raadhuize dezer Stad, alwaar de Bestekken en Voorwaarden, voor de gegadigden, ter lezing liggen, terwijl intusschen nadere informatien bij den Stedelijken Architect te bekomen zijn.

Leeuwarden, *Burgemeester en Wethouders voornoemd,*
den 7 Julij 1845. VAN BOELENS.
Ter ordonnantie van dezelven,
M. S. DE WAL.

GRIETMAN EN ASSESSOREN VAN FRANEKERADEEL, noodigen bij deze uit: de ONDERWIJZERS van den tweeden of derden Rang, welke zouden willen dingen naar den vacanten Onderwijzerspost in de School van den dorpe *Midlum*, om zich daartoe vóór of op den laatsten Julij e. k. in persoon of met vrachtvrije brieven, aan te melden ter Secretarie van deze Grietenij te *Franeker*, met overlegging hunner Acte van rang, alsmede van bewijzen van goed gedrag en getuigschriften van practische bekwaamheid, afgegeven door hunnen Schoolopziener.

De Voordeelen aan den Onderwijzerspost verbonden, zijn de volgende: 1º. een vast jaarlijks Tractement van *f* 100 uit de Grietenij-Kas; 2º. de Huurpenningen van 4 bunder 29 roede en 10 el Schoolland, bedragende gemiddeld ruim *f* 150 's jaars; 3º. het Schoolgeld van plus minus 100 Leerlingen, volgens een nader te bepalen tarief; 4º. het gebruik van eene ruime, nagenoeg nieuwe Woning en Tuin. Ingevalle de te benoemen Onderwijzer, tevens als Koster en Organist bij de Hervormde Gemeente aangesteld wordt, geniet hij mede *f* 50 uit de Kerkebeurs, en zoo hem nog de betrekkingen opgedragen worden, welke de overleden Onderwijzer heeft waargenomen, zoude hij bovendien op een voordeel van ten minste *f* 150 kunnen rekenen.

Aan de Sollicitanten die binnen den bepaalden tijd voldoende stukken zullen hebben ingezonden, en bevoegd zijn erkend, zal de tijd en plaats van het vergelijkend Examen nader worden bekend gemaakt.

Franeker, *Grietman en Assessoren voornoemd,*
den 5 Julij 1845. J. M. VAN BEIJMA THOE KINGMA.
Ter ordonnantie van dezelven,
C. WIJBENGA, *Sec.*

HET DIJKSBESTUUR *van de Zeven Grietenijen en Stad Sloten Contributie Zeedijken*, wenscht bij geslotene briefjes aan te besteden: De levering van 100 kubiek ellen zware BALSTEEN, door elkander vijf palm vierkant bevattende. Deze levering zal moeten geschieden binnen veertien dagen na de goedkeuring in de Buitenhaven te Taco-Zijl, op zoodanige plaats als daartoe zal worden aangewezen; terwijl de briefjes moeten ingeleverd worden vóór den 15 Julij 1845, ter Secretarie van de bovengemelde Contributie in de Lemmer, alwaar inmiddels nadere informatien te bekomen zijn.

De ondergeteekende Gecommitteerde wegens den Polder op de Zuidermieden onder Hallum, — begrensd door den Trekweg ten Noorden, den lagen Heerenweg ten Westen, den opreed naar de Zathe van den Heer *Lichtevoort* ten Zuiden en de opvaart en landen van die Zathe benevens den Miedweg ten Oosten, — roept bij deze op, ook namens zijne mede Gecommitteerden, al de Ingelanden van dien Polder, om te compareren in de Herberg *de Valk*, te Hallum, op Zaturdag den 12 Julij 1845, des namiddags ten 3 ure, *ten einde bij het bestaande Contract, een voldoend Polder-Reglement vast te stellen.*
Hallum, den 25 Junij 1845. R. J. VAN DER LEIJ.

Weg- en Voetpad achter DE HOVEN.

Aanbesteding bij geslotene briefjes.

De Commissie tot de Herstelling en Verbetering des Wegs *ACHTER DE HOVEN*, bij LEEUWARDEN, gedenkt (daartoe gekozen door de Onderhoudpligtigen, welke keuze is bekrachtigd door eene missive van Heeren Burgemeester en Wethouders dier stad, dd. 22 April ll. no. 9/115), *bij geslotene briefjes* AAN TE BESTEDEN: Het Opbreken, Vloeren, Bepuinen en Beschulpen dier geheelen Weg, van af de Potmargepijp tot aan de Poppebrug, ter lengte van ongeveer 3000 *ELLEN*, alles in DRIE perceelen verdeeld, waarvan BESTEK EN VOORWAARDEN ter inzage en lezing liggen in alle de Koffijhuizen *ACHTER DE HOVEN*, terwijl de verlangde aanwijzing te bevragen, en de inschrijvings-billetten franco te bezorgen zijn *vóór* den 12 Julij e. k. bij KINGMA in de *HARMONIE* aldaar. — Wordende de GEGADIGDE INSCHRIJVERS, uitgenoodigd op dien datum des middags 12 ure, zich aldaar te vervoegen, dewijl alsdan het WERK onder hun zal worden opgeroepen en toegewezen.

Leeuwarden, *De Commissie bovengenoemd,*
den 2 Julij 1845. H. BOLMAN.
P. V. D. BOSCH.
E. KINGMA IJz.

AANBESTEDING

bij geslotene briefjes: Van het VERBOUWEN eener HUIZINGE, onder Midlum; waarvan het Bestek van af Woensdag den 9 Julij zal ter lezing liggen in de Herberg van B. HOMMINGA, te Midlum; de Briefjes franco in te leveren bij S. T. VAN DE WINT, aldaar, vóór of op den 16 Julij e. k.

Te huur of uit de hand te koop,

DADELIJK TE AANVAARDEN:

Eene HEEREN HUIZINGE en TUIN, staande en gelegen te Ritsumazijl. Te bevragen bij H. G. VEERSEMA, bij de Brol te Leeuwarden.

VERKOOPING
VAN FINAAL AFGELEGDE KLEEDINGSTUKKEN ENZ. IN HET HUIS VAN OPSLUITING EN TUCHTIGING.

Op Dingsdag den 15 Julij e. k, zullen in het Huis van Opsluiting en Tuchtiging te Leeuwarden, voor contant geld, in het openbaar, worden verkocht, eene aanzienlijke partij finaal afgelegde KLEEDING en LIGGINGSTUKKEN van Gevangenen, OUD IJZER enz.

De Verkooping zal plaats hebben des morgens ten elf ure, en is alles van tien tot elf ure van dien dag, voor belanghebbenden, te bezien.

Leeuwarden, den 1 Julij 1845. *Op last der Commissie van Administratie over de Gevangenissen*,
I. J. DE JONGH, *Lid en fung. Secretaris.*

Onderlinge Brandwaarborg-Maatschappij van Woudsend.

Den belanghebbenden wordt verwittigd dat de inschrijving tot verzekering van het gewonnen HOOI openstaat van 12 Julij tot 30 September 1845.
TROMP,
Directeur Boekhouder.

Hollandsche Societeit van Levensverzekeringen.

Opgerigt in den jare 1807.

ERKEND, en geplaatst aan het Hoofd van de Lijst gevoegd bij het KONINKLIJK BESLUIT van 10 Julij 1840. (*Staatsblad* No. 43.)

COMMISSARISSEN.
De Heeren W. WILLINK JR.
A. FOCK.
Mr. D. J. VAN LENNEP.
Mr. A. BACKER JR.

DIRECTEUR.
De Heer JR. HARTSEN.

STREKKING:

1°. Het aangaan van Contracten ter Verzorging, bij wijze van *Kapitalen, Weduwen, Weezen* en andere Pensioenen. (*Berigt* no. 1.)
2°. De uitgifte van *Lijfrente-Brieven* en *Contracten*, tot vestiging van oploopende Kapitalen. (*Berigt* no. 2.)
3°. De vestiging van oploopende *Lijfrenten*, bij eene instelling, (goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 19 Maart 1844, no. 43), tevens aan te wenden als Spaarkas. (*Berigt* no. 3.)

WAARBORGEN:

1°. Het Fonds van EEN MILLIOEN GULDEN, tijdens de oprigting door de Aandeelhouders bijeengebragt en beschikbaar gesteld.
2°. De *Reserve-Kas*, thans bedragende TWEEMAAL HONDERD VIJFTIG DUIZEND GULDEN.
3°. De bovendien afgezonderde waarde van al de loopende Contracten van Levensverzekeringen en Lijfrenten, welke na afloop van ieder Boekjaar wiskundig wordt berekend.
4°. Hare berekeningen achtereenvolgend met overleg, en vroegere, of voortdurende medewerking van de Wiskundigen VAN SWINDEN, BANGMA en LOBATTO gemaakt.

Berigten en inlichtingen te verkrijgen bij den Directeur, Heerengracht, bij de Vijzelstraat, no. 63, te Amsterdam, en bij de Correspondenten dezer Societeit, op de meeste plaatsen des Rijks.

CORRESPONDENTEN:
Te Leeuwarden, de Heer Mr. Æ. M. DE SWART.
» Heerenveen, » » Mr. P. TER BEHM WENTHOLT.
» Franeker, » » Mr. A. TELTING.
» Sneek De Heeren BRUNINGS & TEN CATE.

De Notaris J. C. KUTSCH, te Leeuwarden, zal, op Vrijdag den 11 Julij 1845, des namiddags ten 3 ure, bij *G. Swart*, op de Koemarkt aldaar, tegen contante betaling, verkoopen:

1. Eene zoo goed als nieuwe KOETS-COUPÉ.
2. Eene soliede REIS-CALÈCHE met Koffers en zoo voort.
3. Eene zeer ligte CALÈCHE, ook geschikt voor één Paard.
4. Eene bijkans nieuwe vaste KAPWAGEN met schuifglazen, zeer geschikt om met één Paard gereden te worden.

Te bezigtigen ten huize van bovengemelde *Swart*.

BOELGOED.

Mr. C. WIERSMA, Notaris te Leeuwarden, zal, op Zaturdag den 12 Julij 1845, des morgens ten 9 ure, ten huize van *J. R. Semler, in het Lands Welvaren op den Wirdumerdijk* te *Leeuwarden*, bij boelgoed, tegen contante betaling, presenteren te verkoopen:

MEUBELEN en HUISGERADEN, bestaande hoofdzakelijk in Chifonière, ronde Tafel met kolom, 6 Stoelen, Schilderijen, mahoniehouten Theestoof met koperen Ketel, Klok, Koper, Tin, Porselein en Aardewerk; voorts 1 Bed en Peluw, 4 Kussens met Kleeden, wollen en bonte Dekens; verder eenig HUISLINNEN, MANS LIJFDRAGT, als Rokken, Broeken, Jasje, duffelsche Jas en eindelijk eenig gemaakt GOUD- en ZILVERWERK, als: 1 gouden Cilinder-Horologie, Slot met Bloedkoralen, dito Oorbellen, Vingerringen en Oorringen, 1 zilveren Knipbeugeltje, Vingerhoed en Pinkje, Sigaarpijpje, Flacon met zilveren dop en al hetgeen verder te voorschijn zal worden gebragt.

Alles nagelaten door wijlen *Jan Feenstra*, in leven Eerste Bediende in de Societeit *Amicitia* alhier.

VOORNAME VERKOOPING.

De Griffier P. VISSER, te Hindeloopen, zal, als last hebbende van zijne Principalen, ten overstaan van den Notaris J. C. MANN, te Workum, op autorisatie van de Arrondissements Regtbank te Sneek, publiek tegen genot van verhooggelden, aan de meestbiedenden, presenteren te verkoopen:

1. Eene uitmuntende kortelings nieuw gebouwde BOEREN HUIZING en SCHUUR c. a., met ruime HIEMING en ERF, omgeven en beplant met welig groeijend BOOM- en HEESTERGEWAS, staande en gelegen aan de Diepe Dolte te Workum, met derzelver vruchtbare WEIDLANDEN, te zamen groot ongeveer 22 bunder.

Op deze Vastigheden moet $^1/_3$ der Koopsommen, als eerste hypotheek verblijven.

2. Een kostelijk stuk WEIDLAND, nabij Bolsward, sectie B, no. 315, groot 1 bunder 88 roede 80 el.
3. Eene compleete en welonderhoudene LOODERTSMOLEN, te Workum, met al hetgeen tot zoodanige Fabrijk behoort, sedert onheugelijke jaren en thans nog met goed succes gedreven, en hier te lande zeer weinig gevonden wordende.
4. Twee uitmuntende welonderhoudene en beklante POTTEBAKKERIJEN, met HUIZEN, SCHUREN c. a., aldaar.
5. Een sterk betimmerd en welgelegen GRAAN- of KAASPAKHUIS met ERF aldaar, uitnemend voor den Handel ingerigt en staande.
6. Een ruime HOOISCHUUR, met de daarachter zijnde KOE-, PAARDENSTALLEN en verder GETIMMERTE, benevens een gedeelte van het GEBOUW, waarin de bovenstaande Loodertsfabrijk wordt uitgeoefend.
Dit 6de perceel *op afbraak*.
7. Drie hechte BURGER HUIZINGEN, met ERVEN c. a., aldaar.
8. Een aanzienlijke hoeveelheid beste aangevoerde AARDE, liggende gerijfelijk om te vervoeren in de nabijheid van de stad Workum.

Alles nagelaten door wijlen den WelEdelen Heer *H. Brunger*.

Wie gading maken, komen op Vrijdag den 11 Julij 1845, bij de finale toewijzing, ten huize van den Societeithouder *Anne Hoekstra*, te Workum, des namiddags ten 2 ure, en koopen op Conditien die alsdan zullen worden voorgelezen en die intusschen bij den Heer HARMEN VISSER, te Workum en ten Kantore van den voormelden Griffier en Notaris te vernemen zijn.

Mr. H. P. WICHERS, Notaris, residerende te *Leek*, en Mr. W. LAMAN TRIP, Notaris te *Groningen*, zullen, op VRIJDAG, den 18 Julij 1845, des avonds ten 7 ure, ten huize van Mejufvrouw de Weduwe *Bulsing*, in den *Doelen*, aan de Groote Markt, te *Groningen*, publiek ter verkoop aanbieden, om dadelijk te aanvaarden:

De BUITENPLAATS BYMA genoemd, gelegen te *Faan*, Gemeente *Oldekerk*, Provincie *Groningen*, nabij de Trekvaart en den Straatweg naar *Vriesland*, hebbende eene oppervlakte van pl. m. 48 bunders, en bestaande uit eene aanzienlijke, hecht-sterke HEEREN BEHUIZING, ruim SCHATHUIS, waarin eene BOERENWONING en SCHUUR, STALLINGEN en KOETSHUIS; voorts afzonderlijke SCHUUR en kleine BOERENPLAATS, TUINEN en APPELHOF, BOSSCHEN en PLANTAADJEN, waarin verschillende fraaije AANLEGGEN, WEIDE- en BOUWLANDEN, benevens de REGTEN van COLLATIE, JAGT, enz.

Toebehoorende aan nu wijlen den Heer *Mr. A. L. Wichers van Byma*.

Informatien omtrent dezen Verkoop zijn te bekomen op de Kantoren van voornoemde Notarissen, alwaar ook in tijds de Conditien ter lezing zullen liggen, en de Bewijzen van Toegang ter bezigtiging verkrijgbaar zijn.

Mrs. H. P. WICHERS en W. LAMAN TRIP, *Notarissen*.

Uit de hand te koop:

Drie bunder en 36,8 vierkante roede op steel staand GRASGEWAS. Te bevragen bij J. P. O. DE BOER, op het Oude Tolhuis onder Lekkum.

VERKOOPING DER DEDEMSVAART.

De EIGENAREN der *DEDEMSVAART*, zijn voornemens, ten overstaan van den Notaris Mr. J. A. VAN ROIJEN, te *Zwolle*, op *Maandag den 11 Augustus* 1845, des middags ten 12 ure, in de zaal van het *ODEON* te *Zwolle*, te doen inzetten, en vier weken later, zijnde *Maandag den 8 September* 1845, op tijd en plaats voorschreven, in het openbaar te verkoopen:

1. Het KANAAL *DE DEDEMSVAART*, gelegen in de Provincie *Overijssel*, met alle deszelfs aanhoorigheden, WALLEN, SLUIZEN, BRUGGEN, GEBOUWEN en ZIJTAKKEN, waarvan de aanleg is geoctroijeerd bij Besluiten van den Koning van Holland, van den 22sten van Lentemaand en van den 12den van Zomermaand 1809, nos. 8 en 5; — met het REGT van HEFFING van SLUIS-, OP- en AFVAARTS-, BRUG-, OEVER- en WEGGELDEN, zoo als thans worden geheven, of daarop nader zullen worden gelegd.
2. De HERBERG *DE LICHTMIS*, met deszelfs aanhoorige LANDERIJEN, gelegen aan den Straatweg van *Zwolle* naar *Meppel*.
3. Het HEEREN HUIS met bijbehoorende GRONDEN, vroeger bewoond door den Boekhouder de Heer *J. W. de Jeeger*.
4. Het HUIS en TUIN, met bijbehoorende GROND, thans bewoond door den Heer *R. Berkenbosch*.

Alles staande en gelegen aan voorschreven Kanaal.

De *Boekjes*, bevattende de omschrijving der perceelen mitsgaders de voornaamste voorwaarden van den verkoop, zijn verkrijgbaar ten Kantore van voornoemden Notaris, bij wien zoo wel als bij den Heer A. S. VAN HENGELAAR, Procureur bij het Provinciaal Geregtshof te *Utrecht*, nadere inlichtingen zijn te bekomen.

Uit de hand te koop of te huur:

De geregte HELFT van het SCHIP en VEER, varende van Haulerwijk, Bakkeveen en Ureterp op Leeuwarden en terug; te bevragen bij den eigenaar en gebruiker R. R. HOF, te Bakkeveen.

Uit de hand te koop:

Eene KAPCHAIS, waarbij een Dissel en Beugel, eene kromzijdige CHAIS, TUIGEN en verdere toebehooren; voorts 24 volle en 2 halve BAARSen 18 volle BOTNETTEN. Te bevragen bij B. SCHAAFSMA, Boekdrukker te Dokkum.

Aan de Crediteuren in het faillissement van CORN. ACRONIUS, Koopman te Leeuwarden, wordt kennis gegeven, dat de Algemeene Rangschikking in hetzelve faillissement, met de daarbij behoorende bewijzen, is nedergelegd ter Griffie van de Arrondissements-Regtbank te Leeuwarden, om aldaar gedurende veertien dagen te verblijven, ter inzage van een' ieder.

De Curator in het faillissement,
S. W. TROMP.

Uit de hand te koop:

Twee beste BLAASBALGEN, waarvan een zoo goed als nieuw. Te bevragen bij S. H. WESTRA, Mr. Smid te Warga.

Degenen welke iets te vorderen hebben van- of verschuldigd zijn aan den Boedel van wijlen den Wel Edelen Heer H. BRUNGER, in leven Fabrijkant te Workum, worden verzocht daarvan opgave of betaling te doen, vóór of op den 15 Augustus aanstaande, aan den Heer HARMEN VISSER, te Workum.

De Ondergeteekende maakt aan zijne geëerde Stad- en Landgenooten bekend, dat hij is komen wonen in het Huis letter B, no. 90, op den Wirdumerdijk, tegen over de Doopsgezinde Kerk te Leeuwarden, en zich aldaar als KOEK- en BANKETBAKKER heeft gevestigd.

Onder belofte van eene allezins voldoende behandeling, beveelt hij zich in een ieders gunst en recommandatie.

W. F. G. L. VAN SISSEREN.

NB. De Winkel zal op Woensdag den 9 Julij geopend zijn.

Polka Bitter en Citroen Limonade Siroop.

Beide in alle opzigten, van eene *uitmuntende* hoedanigheid, à 30 Cents het fleschje, zijn te bekomen bij den Apotheker VAN HARINXMA, op de Nieuweburen; alsmede bij den Heer BARDET, in het Nederlandsche Koffijhuis, over de Korenmarkt alhier.

Kettingbrug achter de Waag.

In het MAGAZIJN van
HOEDEN, PETTEN EN MODE-ARTIKELEN,
VAN
M. OUENDAG Pz., te *Leeuwarden*,

zijn weder ontvangen de nieuwste soorten van *Fransche, Castoor- Vilt- Zijde-Reis-* en *Zomer*-Hoeden, differente modellen van *Petten, Kinder-fantaisie* Hoedjes, *Lyonsche Echarpes, Cravattes, Vesten, Boorden, Overhemden, Rottingen, Hengelstokken* met schuiven, *Koffers, Reiszakken, Beurzen, Scheer-Etuis, Toiletdozen, Vloeiboeken, Portefeuilles, Sigaarkokers, Necessaires, Reis-* en *Stofjassen* enz. enz.

Door het afsterven van zijnen Knecht *Dirk van Kampen*, te Bolsward, vraagt de Ondergeteekende zoo spoedig mogelijk een BAKKERSKNECHT, die zijn werk grondig verstaat.

J. VISSER, *Mr. Bakker te Witmarsum.*

Vier of zes SCHEEPSTIMMERKNECHTEN kunnen bij voortduring werk bekomen aan de Werf de *Hoop* te Woudsend.

Een VERWERSKNECHT kan dadelijk werk bekomen bij ZWANENBURG, te Balk. Brieven franco.

***** D. MEINDERSMA Wz., te *Leeuwarden*, heeft verkrijgbaar gesteld: R. POSTHUMUS, de Algemeene- of Volksgeest, beschouwd in zijne Natuur en Werking op het Nationaal Geluk, vooral met betrekking tot ons Vaderland, met een woord aan de Friezen. Prijs 35 Cents.

Alsmede eene Inteekening geopend, op een werk getiteld:

GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN, van af de oudste tijden tot de oprigting van het Koningrijk der Nederlanden in 1815; door J. H. JANSSENS, Oud-Hoogleeraar enz. enz. Uit het Fransch vertaald en met aanteekeningen voorzien, door Mr. C. M. A. SIMON VAN DER AA, Procureur enz. enz.

Dit belangrijke, en, naar het oordeel van deskundigen, *beste* werk van dien aard, spoort den Uitgever aan, om de uitvoering en prijs met de Buitenlandsche te doen wedijveren; zie Prospectus en Voorwaarden van Inteekening bij de Boekhandelaren voorhanden.

***** B. SCHAAFSMA, Boekhandelaar en Boekdrukker te Dokkum, heeft uitgegeven en alom verzonden:

Adres aan Z. M. den Koning,

over de voorloopig door de Synode des vorigen jaars aangenomene Artikelen, tot regeling der betrekking van de Hoogleeraren in de Godgeleerdheid tot de Nederlandsche Hervormde Kerk.

Aangeboden door 20 Predikanten uit de Klasse van Dokkum. Prijs 20 Cent.

*** Buitengewoon goedkoope Uitgaven.

De Boekhandelaar J. F. SCHLEIJER, te *Amsterdam*, geeft heden uit, en heeft alom verzonden:

I. *A. J. VAN DER AA, Nederlands Oost-Indië, of Beschrijving der Nederlandsche Bezittingen in Oost-Indië.* 1ste en 2de aflevering. Met Platen en Kaarten.

De prijs van iedere aflevering is slechts *VIJFTIG CENTEN*. Platen en Kaarten worden gratis afgeleverd.

Door de medehulp en inlichtingen van onderscheidene personen, die de aanzienlijkste betrekkingen aldaar vervuld hebben, is het den Schrijver mogelijk geworden, aan dit werk die belangrijkheid te geven, waarmede een voor ons Vaderland zoo gewigtig onderwerp dient te worden behandeld. — De 1ste aflevering van dit werk, waarin eenige misstellingen geslopen waren, is herdrukt, en wordt aan hen, die reeds bezitters daarvan waren, *gratis* afgeleverd. De Schrijver en Uitgever vertrouwen, dat dit ten bewijze moge strekken, hoe zij van hunne zijde voor geene opofferingen terugdeinzen, om de waarde dezes werks te verhoogen; hetwelk in ongeveer 36 maandelijksche afleveringen compleet zal zijn.

II. BIBLIOTHEEK VAN ROMANS. Eerste Deel, 1ste aflevering. Bevattende: EMMA, door *E. FLYGARE-CARLEN.*

Maandelijks verschijnt van deze *Bibliotheek* eene aflevering van vier vellen druks, wier inhoud door den compressen druk schier gelijk staat met dien van dubbel zoo veel vellen druks in gewoon formaat, tot den uitersten geringen prijs van *VIJF EN TWINTIG CENTEN.*

Zij zal bevatten de beste in *Europa* verschijnende Romans, tot een prijs, minder zelfs nog dan die van de allergoedkoopste Belgische nadrukken.

Van bovenstaande werken zijn de eerste afleveringen bij alle Boekhandelaars in dit Rijk ter bezigtiging voorhanden.

TER LEEUWARDER COURANTDRUKKERIJ.

VERSLAG

van den STAATSRAAD, GOUVERNEUR en de GEDEPUTEERDE STATEN der Provincie *Vriesland*, aan de STATEN van dat Gewest, in derzelver gewone vergadering van den jare 1845.

EDELE GROOT ACHTBARE HEEREN!

Wij hebben de eer UEd. Groot Achtb., bij deze, aan te bieden het gewoon jaarlijksch verslag wegens den staat der Provincie, met betrekking tot derzelver beheer, zoo wel ter voldoening aan art. 45 van het Reglement, bepalende de wijze, waarop het gezag en de magt door de Staten van de Provincie *Vriesland*, overeenkomstig de Grondwet, wordt geoefend, als in overeenstemming met hetgeen daaromtrent sedert lang gebruikelijk is, daarbij in acht nemende dezelfde orde, als in de beide vorige jaren is gevolgd.

§ 1. *Het inwendige beheer en de Policie.*

Hiertoe dan overgaande, moeten wij in de eerste plaats gewagen van het inwendige beheer en de Policie, doch zullen daarbij zeer kort kunnen zijn, omdat, ten aanzien van die beide aangelegenheden, sedert het verslag van het vorige jaar geene veranderingen van aanbelang of bijzonderen aard hebben plaats gehad.

Het inwendig beheer mag bij voortduring gunstig worden genoemd, zoo door de aanhoudende zorg en bemoeijingen van de daartoe in betrekking staande Autoriteiten en Ambtenaren, die over het algemeen hunne verpligtingen naar behooren vervullen, als door den goeden geest der ingezetenen, die daardoor rust en goede orde helpen bevorderen.

Het Policie-wezen wordt ook, bij voortduring, over het algemeen goed behartigd, en er worden van tijd tot tijd in deze en geene Gemeenten Verordeningen daargesteld, die op dezen tak van beheer eenen gunstigen invloed uitoefenen.

Geene omstandigheden zijn er voorgevallen, welke het nemen van eenigen algemeenen buitengewonen maatregel hebben noodzakelijk gemaakt.

Alleen heeft een met geweld en andere verzwarende omstandigheden gepleegde diefstal bij eenen der Tolgaarders aan den grooten weg van *Leeuwarden* naar *Harlingen* den Heer Staatsraad, Gouverneur aanleiding gegeven, om van de verschillende Plaatselijke Besturen ten platten lande opgaven in te vragen omtrent het houden van geregelde nachtwachten, en om aan die Plaatselijke Besturen aan te bevelen, die nachtwachten ook bijzonder te doen uitstrekken tot de meer afgelegene of eenzame plaatsen, en dezelven insgelijks te doen toezien op de veiligheid van de Tolgaarders aan de groote wegen, door de respective Gemeenten loopende.

De nopens de gezegde nachtwachten ingekomene opgaven, alsmede hetgeen dienaangaande door het onderzoek der Gemeente-begrootingen tot onze kennis is gekomen, hebben doen zien dat de nachtwachten ten platten lande gedurende eenige wintermaanden in de laatste jaren zeer zijn toegenomen; terwijl het er voor mag worden gehouden, dat deze maatregel over het algemeen voor de veiligheid en rust der platte landbewoners zeer gewenschte uitkomsten heeft opgeleverd.

Voor korten tijd hebben de onrustige bewegingen onder de Veenarbeiders in de Veenderijen, onder *Ter Idserd* in de Grietenij *Weststellingwerf*, en in de Grietenij *Hemelumer Oldephaert en Noordwolde* gelegen, ontstaan uit de begeerte om grootere dagloonen te verdienen, het zenden van eenige militaire magt derwaarts noodzakelijk gemaakt, doch ook daarmede is de rust en orde dadelijk hersteld.

Volgens de daarvan ontvangene opgaven hebben de aan de Stedelijke en Grietenij-Ontvangers in deze Provincie uitgekeerde policie-boeten in den jare 1844 beloopen eene som van *f* 1,395,85½, zijnde belangrijk minder dan in 1843, toen die boeten hebben bedragen eene som van *f* 1,934,06.

§ 2. *Handhaving van Reglementen en Plaatselijke Keuren.*

Ten aanzien van deze aangelegenheid zijn ons geene omstandigheden voorgekomen, die aanleiding hebben kunnen geven om te vermoeden dat de handhaving der bestaande Reglementen en Plaatselijke Keuren met minder zorg zoude worden behartigd, dan vroeger; zoodat wij redenen hebben om het daarvoor te houden dat over het algemeen, zoo veel dit uit den aard der zake mogelijk is, de vereischte maatregelen worden genomen om de uitgevaardigde verordeningen te doen eerbiedigen en opvolgen.

§ 3. *Verandering of bestendiging in het lidmaatschap der Staten en der Staten Generaal.*

Sedert ons verslag van het vorige jaar is een lid van UEd. Groot Achtb. vergadering overleden. Op den 24 November 1844 namelijk maakte de dood een einde aan het leven van den Heer *Jacob Aukes Lootsma*, den ouderdom bereikt hebbende van 82 jaren en 8 maanden, van welken leeftijd hij een groot gedeelte aan de behartiging van de belangen dezer Provincie heeft toegewijd. Ruim 27 jaren nam hij ijverig deel aan de werkzaamheden onzer vergadering, waarin hij meermalen, vooral in vroegere jaren, nuttige diensten bewees.

Buiten dit verlies hebben wij nog een ander te betreuren in het gemis van den Heer Mr. *Wiardus Willem Buma*, die ook gedurende reeds vele jaren lid van UEd. Groot Achtb. vergadering en van ons collegie is geweest; een kundig en ijverig man, die er zich steeds met de meeste lust en zorg en geheel onverdeeld op toelegde om de regten en belangen der ingezetenen van dit Gewest voor te staan en te bevorderen.

De vereerende onderscheiding genoten hebbende om door UEd. Groot Achtb., in derzelver buitengewone vergadering van den 16 Januarij jl., na ook met anderen daartoe door het Provinciaal Geregtshof te zijn aanbevolen, te worden geplaatst op de nominatie van drie personen, ter vervulling van eene door overlijden ontstane vacature in genoemd Hof, aan den Koning, overeenkomstig art. 180 der Grondwet, aangeboden, ten einde daaruit de keuze te doen, heeft het Zijne Majesteit behaagd om den Heer *Buma*, bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 26 Februarij 1845, No. 96, te benoemen tot Raadsheer in het Provinciaal Geregtshof van *Friesland*, welke benoeming dezelve gemeend heeft te moeten aannemen.

Het gevolg hiervan is geweest dat de Heer *Buma* zich, op grond en naar aanleiding van artikelen 4c, 78a, 12 en 83 des Reglements op de zamenstelling der Staten van deze Provincie, tot onze vergadering heeft gewend met het verzoek om hem, die sedert Julij 1829 lid der Provinciale Staten en sedert Julij 1831 lid van Gedeputeerde Staten was geweest, op zijn daartoe gedaan verzoek, en behoudens des Konings goedkeuring, te verleenen een eervol ontslag uit beide gemelde betrekkingen.

Bij Resolutie van den 11 Maart 1845, No. 64, hebben wij aan den Heer *Buma* het verzochte eervol ontslag verleend, welke beschikking, bij des Konings Besluit van den 15 Maart 1845, No. 81, met Hoogstdeszelfs goedkeuring is bekrachtigd.

In de vervulling der vacature, door het overlijden van den Heer *Lootsma*, in ons collegie ontstaan, hebben UEd. Groot Achtb., in de, in de maand Januarij jl., gehoudene buitengewone vergadering, voorzien door de benoeming van den Heer *Pieter Koumans Smeding*, die, gemelde benoeming aanvaard hebbende, op den 21 dier maand zitting heeft genomen.

In de plaats van den Heer *Buma*, die in 1849 had moeten aftreden, zal door UEd. Groot Achtb. een nieuw lid in ons collegie moeten worden benoemd.

Ter vervanging van den Heer *Lootsma* in UEd. Groot Achtb. vergadering, waarin hij, wegens den Stedelijken Stand, was benoemd, en die als zoodanig in dit jaar zoude hebben moeten aftreden, is door den Raad der stad *Hindeloopen*, aan welken de beurt der keuze was, gekozen de Heer *Folkert Annes Lammerts*, lid van den Raad der Stad *Hindeloopen;* terwijl tot vervulling der buitengewone vacature, ontstaan door het op deszelfs verzoek verleend eervol ontslag aan den Heer *Buma*, zitting gehad hebbende wegens den Landelijken Stand, en die in den jare 1849 zoude hebben moeten aftreden, door het Kiescollegie van het tweede District dezer Provincie, is verkozen de Heer Mr. *Wibo Bernhardus Buma*, Grietman van *Baarderadeel.*

In de vergadering van het vorige jaar hebben UEd. Groot Achtb. gemeend, ten aanzien van den Heer *Johannes Hijlkes Tromp*, wonende te *Sloten*, gebruik te moeten maken van de bepaling van art. 75 van het Reglement omtrent de zamenstelling der Staten van de Provincie *Friesland*, inhoudende: »dat de leden der Staten, welke gedurende twee gewone op elkander volgende vergaderingen, zonder wettige redenen, uit dezelve wegblijven, bij het einde der »tweede vergadering, door de Staten zullen verklaard worden van hunnen post »vervallen te zijn;" zoodat ook, hoezeer gemelde Heer *Tromp* in dit jaar zoude hebben moeten aftreden, daardoor eene vacature in UEd. Groot Achtb. vergadering is ontstaan, ter vervulling van welke door den Stedelijken Raad van *IJlst*, die thans de keuze moeste verrigten, is benoemd de Heer *Willem Ringnalda*, Burgemeester der Stad *IJlst*.

Buitendien zijn er nog twee *buitengewone* vacatures onder de leden van UEd. Groot Achtb. vergadering ontstaan, daar de Heeren Mrs. *Schelte* Baron *van Heemstra*, behoorende onder de aftredenden in 1847, en *Georgius Hiddema Jongsma*, behoorende onder de aftredenden in 1849, gemeend hebben de door UEd. Groot Achtb., in derzelver gewone vergadering van den vorigen jare, en in de buitengewone vergadering van de maand Januarij dezes jaars, op hen respectivelijk uitgebragte keuzen tot leden van de Tweede Kamer der Staten Generaal te moeten opvolgen; de eerste ter vervanging van den Heer Mr. *Wibo Bernhardus Buma*, die verzocht had bij de keuze ter vervulling van de in de maand October, door gewone aftreding, te ontstane vacatures buiten aanmerking te mogen blijven, en de tweede in de plaats van de door het overlijden van den Heer Mr. *Tiete Solkes Tromp* ontstane buitengewone vacature.

Door de Ridderschap dezer Provincie is, ter vervanging van den Heer Baron *van Heemstra*, die in UEd. Groot Achtb. vergadering zitting had wegens den stand der Edelen, tot lid der Provinciale Staten benoemd de Heer Jonkheer Mr. *Pieter Benjamin Johan Vegilin van Claerbergen*, te *Joure*; terwijl door den Stedelijken Raad der Stad *Sneek*, voor welke Stad de Heer *Jongsma* benoemd was, ter vervulling van deze vacature is verkozen de Heer *Auke Tjommes Stam*, lid van den Raad dier Stad, nadat alvorens de Heer *Hans Clazes Wouda*, Wethouder aldaar, voor de op hem gevallene keuze had bedankt.

Wijders treden op den eersten Dingsdag in de maand Julij dezes jaars volgens tourbeurt af:

Wegens den Stand der Edelen,

de Heeren *Tjalling Minne Watze* Baron *van Asbeck*,
Jonkheer Mr. *Willem Engelbart Engelen*,
Jonkheer Mr. *Frans Julius Johan van Eijsinga*,
Jonkheer Mr. *Onno Reint van Andringa de Kempenaer*,
Jonkheer *Wilco Holdinga Lijcklama à Nijeholt*,
Louis Gaspard Adrien Graaf *van Limburg Stirum*.

Wegens den Stedelijken Stand,

de Heeren *Cornelis Albarda*,
Nicolaas Meijer,
Pieter Mulier,
Carl Troste.

Wegens den Landelijken Stand,

de Heeren Mr. *Marcus van Heloma*,
Mr. *Bavius Antonius van Hijlckama*,
Tinco Andringa van Hijlckama,
Willem Hendrik Bouricius van Idema,
Mr. *Hans Willem de Blocq van Scheltinga*,
Mr. *Saco van Teijens*.

Door de Ridderschap, de Raden der respective Steden *Bolsward* en *Workum*, en door het Kies-collegie van het *derde* District in de Provincie zijn, in derzelver tot dat einde gehoudene vergaderingen, in plaats van de aftredende Heeren de volgende benoemd:

Wegens den Stand der Edelen,

de Heeren *Tjalling Minne Watze* Baron *van Asbeck*,
Jonkheer Mr. *Willem Engelbart Engelen*,
Jonkheer Mr. *Frans Julius Johan van Eijsinga*,
Jonkheer Mr. *Onno Reint van Andringa de Kempenaer*,

de Heeren Jonkheer *Wilco Holdinga Lijcklama à Nijeholt*,
Louis Gaspard Adrien Graaf *van Limburg Stirum*.
Wegens den Stedelijken Stand,
Door den Raad der Stad *Bolsward*,
de Heeren *Pieter Mulier*,
Nicolaas Meijer.
Door den Raad der Stad *Workum*,
de Heeren *Carl Troste*,
Jetse Harmens van Wetzinga.
Wegens den Landelijken Stand,
de Heeren Mr. *Marcus van Heloma*,
Mr. *Ludolf Reinier Salverda*,
Tinco Andringa van Hijlckama,
Willem Hendrik Bouricius van Idema,
Mr. *Hans Willem de Blocq van Scheltinga*,
Mr. *Saco van Teijens*.

Volgens de bepaling van art. 4 des Reglements, regelende de wijze waarop het gezag en de magt door de Staten dezer Provincie, overeenkomstig de Grondwet, wordt uitgeoefend, hebben de Heer Staatsraad, Gouverneur en wij de wettigheid der gehoudene stemmingen en de bevoegdheid van de gestemde personen onderzocht, welk onderzoek de uitkomst heeft gehad, dat wij de wettigheid der stemmingen en de bevoegdheid der benoemden hebben kunnen erkennen, zoodat allen in UEd. Groot Achtb. vergadering zitting kunnen nemen, na in handen van den Heer Gouverneur, ten overstaan van UEd. Groot Achtb. vergadering, de voorgeschreven eeden te hebben afgelegd.

Eindelijk moeten wij UEd. Groot Achtb. nog mededeelen dat de Heer *G. W. Wassenaar*, lid van UEd. Groot Achtb. vergadering wegens den Landelijken Stand, gekozen door het 2de kiesdistrict, zich bij adres, gedagteekend den 3 Junij 1845, aan ons heeft gewend met verzoek om uit dat lidmaatschap te worden ontslagen, — dat wij gemeend hebben dat ontslag eervol te moeten verleenen, — en dat dit ons Besluit met Zijner Majesteits goedkeuring is bekrachtigd bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 15 Junij 1845, No. 49.

De hierdoor ontstane *buitengewone* vacature moet nog worden vervuld.

In de Eerste Kamer der Staten Generaal heeft, na het overlijden van den Heer Jonkheer *Tinco Martinus Lijcklama à Nijeholt*, hetwelk wij in ons vorig verslag reeds vermeldden, thans slechts een lid uit deze Provincie zitting, hoewel in de laatste jaren steeds twee leden uit dit Gewest in deze aanzienlijke vergadering mede deel uitmaakten van de Volksvertegenwoordiging en de Wetgevende Magt.

Sedert ons verslag van het vorige jaar zijn in het lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten Generaal, wat de Provincie *Vriesland* betreft, twee veranderingen voorgevallen, welke beide reeds zijn vermeld, te weten door de aftreding van den Heer Mr. *W. B. Buma* en door het overlijden van den Heer Mr. *T. S. Tromp*, aan de verdiensten van welken laatstgenoemden door den Heer Staatsraad, Gouverneur, in UEd. Groot Achtb. meermalen gedachte buitengewone vergadering, naar waarde hulde is toegebragt.

In de maand October dezes jaars zal als lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal uit deze Provincie moeten aftreden de Heer Mr. *Albardus Telting*, in welke te ontstane vacature door UEd. Groot Achtb. zal moeten worden voorzien.

§ 4. *Verandering of bestendiging in het personeel der Stedelijke of Plaatselijke Besturen.*

De op den 2 Januarij 1845, volgens het Reglement op het bestuur der steden, aftredende Wethouders zijn door Zijne Majesteit, bij Besluit van den 22 December 1844, No. 68, op nieuw benoemd; terwijl onder de leden van de Grietenij besturen dit jaar geene gewone aftreding heeft plaats gehad.

Overigens zijn de navolgende veranderingen in het personeel der Stedelijke en Grietenij besturen voorgevallen:

De Heeren *A. Buma* en *J. Stachouwer*, respectivelijk Burgemeester der Stad *Hindeloopen* en Grietman van *Schiermonnikoog*, zijn overleden, en de daardoor ontstane vacatures zijn nog niet weder vervuld.

De benoeming van den Burgemeester der Stad *Hindeloopen* wordt spoedig te

gemoet gezien; doch die van den Grietman van *Schiermonnikoog* zal missehien nog eenigen tijd moeten achterwege blijven, ten gevolge van de moeijelijkheden tusschen de eigenaren dezer Heerlijkheid omtrent de voordragt ter vervulling van deze vacature ontstaan; welke voordragt, naar aanleiding van art. 115, La. *b*, van het Reglement op het Bestuur ten platten lande in deze Provincie, door gedachte eigenaren zal kunnen worden gedaan.

In de plaats van den Heer Jr. Mr. *P. B. J. Vegilin van Claerbergen*, op deszelfs verzoek eervol ontslagen, is tot Grietman van *Haskerland* benoemd de Heer Mr. *G. Wolfgang Carel Duco* Baron *thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg*; terwijl ter vervulling der vacature, ontstaan door het overlijden van den Heer Mr. *G. A. Avenhorn van Nauta*, tot Grietman van *Hemelumer Oldephaert en Noordwolde* is aangesteld de Heer *E. Roos* Baron *van Asbeck*.

In de Stad *Leeuwarden* is door de Kiezers tot lid van den Stedelijken Raad verkozen de Heer *N. Ypeij*, ter vervanging van den Heer *E. Lamoraal* Baron *Rengers*, aan wien op deszelfs daartoe gedaan verzoek, wegens verandering van woonplaats, een eervol ontslag is verleend.

In de Stad *Bolsward* is door Zijne Majesteit benoemd tot Wethouder de Heer *W. H. Bouma*, ter vervulling der vacature ontstaan door het overlijden van den Heer *J. Cremer Pz.*; terwijl, in de plaats van wijlen gemelden Heer *Cremer*, tot lid van den Raad dier Stad is gekozen de Heer *S. Lijcklama à Nijeholt*.

In de Stad *Workum* is overleden de Heer *H. Brunger*, en het heeft aan Zijne Majesteit den Koning behaagd om de daardoor opengevallene betrekking van Wethouder te vervullen door den Heer *W. J. Brouwer*; zijnde, in de plaats van den overleden Heer *L. Wolffes*, tot lid van den Stedelijken Raad aldaar gekozen de Heer *S. J. de Jong*; terwijl de door het afsterven van den Heer *Brunger* opengevallene plaats onder de leden van den gedachten Raad nog moet worden vervuld.

In de Stad *Stavoren* is Zijner Majesteits keuze tot Wethouder gevallen op den Heer *J. C. Kooij*, ter vervulling der vacature ontstaan door het overlijden van den Heer *S. H. van der Werf*; zijnde de in den Raad dier Stad opengevallene plaatsen, door het overlijden van den Heer *van der Werf* voornoemd en door dat van den Heer *W. S. Okkes*, aangevuld door de verkiezing van de Heeren *J. D. ten Dam* en *A. H. Wijbrands*.

In den Stedelijken Raad van *Sloten* eene vacature ontstaan zijnde, door het overlijden van den Heer *P. E. van der Wal*, is door de Kiezers, in derzelver bijeenkomst van de maand October 1844, in de vervulling van die opengevallene plaats voorzien door de verkiezing van den Heer *J. F. Landman*; terwijl de later ontstane vacature door den dood van den Heer *H. K. Korenstra* nog is onvervuld.

In de Stad *Hindeloopen* is de Heer *A. J. Kat* verkozen tot lid van den Stedelijken Raad, ter vervulling van de vacature, ontstaan door het overlijden van den Heer *A. Buma*.

In de Grietenij *Oostdongeradeel* is de Heer *T. Botma* tot lid van den Grietenij Raad benoemd, ter vervanging van den Heer *J. K. Hiemstra*, op verzoek eervol ontslagen.

Onder de leden van den Raad der Grietenij *Kollumerland en Nieuwkruisland* twee vacatures ontstaan zijnde, door het op deszelfs verzoek verleend eervol ontslag aan den Heer *J. H. van der Land*, en door het overlijden van den Heer *S. J. Dijkstra*, zijn, ter vervulling van die vacatures, benoemd de Heeren *S. P. de Boer* en *T. K. Boonstra*, de laatstgenoemde, in overeenstemming met het verlangen van den Grietenij Raad, en op grond van art. 10 van het Reglement op het Bestuur ten platten lande in *Vriesland*, met ontheffing van het bepaalde bij La. *e*. van art. 8 des genoemden Reglements, ten aanzien van de betaling der gevorderde som in de belastingen, waaraan trouwens ook slechts weinig ontbrak.

In de Grietenij *Idaarderadeel* is de Heer *J. J. Sipsma* overleden, en in diens plaats is aangesteld de Heer *P. van Asperen*.

Aan den Heer *J. B. de Boer* is op deszelfs verzoek een eervol ontslag verleend als lid van den Grietenij Raad van *Rauwerderhem*; terwijl, ter vervanging van denzelven, is benoemd de Heer *A. D. de Klaver*.

De Heer *S. P. Strikwerda*, lid van den Grietenij Raad van *Baarderadeel*, overleden zijnde, is opgevolgd door den Heer *T. K. Wijnia*,

In de Grietenij *Wijmbritseradeel* is overleden de Heer *T. IJkema*, Assessor en lid van den Raad. Tot Assessor is in diens plaats benoemd de Heer *E. S. Romkes*, en tot lid van den Grietenij Raad is, ter vervanging van den overledene, benoemd de Heer *H. R. Boschma*.

Ter vervulling van de, door het overlijden van den Heer *H. G. Groenhof*, ontstane vacatures onder de Assessoren en de leden van den Grietenij Raad van *Hemelumer Oldephaert en Noordwolde*, zijn benoemd tot Assessor het Raadslid de Heer *B. C. Kramer* en tot lid van den Raad der Grietenij de Heer *B. M. van der Sluis*.

Aan den Heer *A. R. Attema* is, op deszelfs daartoe gedaan verzoek, een eervol ontslag verleend als Assessor en lid van den Raad der Grietenij *Weststellingwerf*; terwijl de Heer *I. I. Gouma*, in de plaats van den Heer *Attema*, door ons is benoemd tot lid van den Grietenij Raad en daarna door den Heer Staatsraad, Gouverneur tot Assessor; moetende de vacature, ontstaan in denzelfden Grietenij Raad, door het overlijden van den Heer *R. G. Schulting*, nog worden vervuld.

In de Grietenij *Ameland* is tot lid van den Raad benoemd de Heer *D. P. de Vries*, ter opvolging van den Heer *D. D. Metz*, overleden.

In de Grietenij *Menaldumadeel* is de Heer *P. J. Pietersen* op deszelfs verzoek ontslagen als lid van den Raad dier Grietenij, in de vervulling van welke vacature nog moet worden voorzien.

Aan den Heer *A. Alma* is, op deszelfs verzoek, door Zijne Majesteit een eervol ontslag verleend als Secretaris bij het Grietenij Bestuur van *Tietjerksteradeel*; hebbende het wijders aan den Koning behaagd om, in de plaats van den Heer *Alma*, tot Secretaris te benoemen den Heer Mr. *A. Ferf*.

De Heer Mr. *P. Fontein*, wiens benoeming tot Secretaris bij het Bestuur der Stad *Franeker* wij UEd. Groot Achtb. in ons vorig verslag mededeelden, overleden zijnde is daardoor eene vacature van dat Secretariaat ontstaan, welke nog niet weder is vervuld.

Tot Grietenij Ontvanger van *Leeuwarderadeel* is benoemd de Heer *A. R. Kooistra*, ter vervanging van den Heer *K. J. Boersma*, aan wien, op deszelfs daartoe gedaan verzoek, als zoodanig, een eervol ontslag is verleend.

§ 5. *Staat der bevolking.*

De bevolking der Provincie, bedroeg op den 1 Januarij 1844,		238,102 zielen.
In dat jaar zijn er geboren	8,532	
en gestorven	5,124	
dus meer geboren dan overleden	3,408	
Volgens de bekomene opgaven zijn over 1844 in de Provincie meer ingekomen, dan uit dezelve naar elders zijn vertrokken	41	
Waardoor derhalve de bevolking over 1844 is vermeerderd met		3,449 zielen,
Bedragende alzoo de bevolking der Provincie op den 1 Januarij 1845		241,551 zielen.

In 1843 beliep de vermeerdering de bevolking van de Provincie 2,961 zielen; zoodat het jaar 1844 daarbij een verschil in *meerder* oplevert van 488 zielen, hoofdzakelijk daarin gelegen dat in het laatstgenoemde jaar een grooter aantal kinders is geboren.

Het getal geboorten bedroeg namelijk, in 1844, 656 meer dan in 1843; hebbende evenwel dat der sterfgevallen, in 1844, 198 meer beloopen dan in 1843.

In de Provincie zijn er, gedurende het jaar 1844, 1,989 huwelijken voltrokken, dus 121 meer dan in 1843; terwijl er 4 echtscheidingen hebben plaats gehad.

Van de 8,532 geboorten, welke er in 1844 zijn voorgevallen, behooren er 2,229 tot de Steden en 6,303 tot de Grietenijen, waarvan er in de Steden 99 *dood* zijn geboren en in de Grietenijen 204; terwijl het getal der *onecht* geborenen bedraagt in de Steden 131 en in de Grietenijen 162, onder welken er zijn 13 *dood* geboren in de Steden en 18 in de Grietenijen.

De geboorten uit *wettige* huwelijken bedragen alzoo, in 1844, 8,239, van welken er in de Steden hebben plaats gehad 2,098 en in de Grietenijen 6,141, waaronder in de Steden 86 *dood* geborenen en in de Grietenijen 186.

§ 6. *Gezondheids-toestand. Koepok-inenting.*

Even als in het vorige jaar mogen wij deze afdeeling van ons verslag aanvangen met eene gunstige vermelding der gezondheid van de ingezetenen van dit Gewest; zijnde dezelve over het algemeen zeer voldoende geweest, terwijl er geene algemeene besmettelijke ziekten hebben geheerscht.

Volgens de daarvan ingekomene opgaven heeft zich echter hier en daar de *Roodvonk* geopenbaard, doch meest bij enkele lijders en van geenen kwaden aard; dezelve heeft bestaan in de Grietenijen *Ferwerderadeel, Achtkarspelen, Wonseradeel, Franekeradeel, Baarderadeel Tietjerksteradeel* en *Hennaarderadeel*, en wel het ergste in de laatstgenoemde Grietenijen, namelijk, wat *Tietjerksteradeel* betreft, te *Rijperkerk* en omstreken, en wat *Hennaarderadeel* aangaat, te *Wommels*.

De *Mazelen* hebben eenigen tijd vrij algemeen geheerscht in sommige streken van de Grietenijen *Oost-* en *Weststellingwerf*, doch dezelve waren over het algemeen zeer goedaardig.

De *Kinderziekte* vertoonde zich, behalve in de Stad *Harlingen*, in deze en gene gedeelten der Grietenijen *Lemsterland*, *Gaasterland*, *Doniawarstal*, *Schoterland*, *Weststellingwerf*, *Haskerland*, *Wijmbritseradeel*, *Barradeel*, *het Bildt*, *Oostdongeradeel* en *Dantumadeel*, doch ook al meest bij enkele lijders, bij welken de ziekte over het algemeen gunstig afliep.

In *Oostdongeradeel* heeft echter de ziekte het sterkste geheerscht en zijn het grootste getal ziekte-gevallen voorgekomen.

Het getal der gevaccineerden heeft, blijkens de daarvan ontvangen opgaven, in 1844 beloopen 5442, en wel 2586 *gratis* en 2856 *tegen belooning*. In 1843 bedroeg het geheele getal gevaccineerden 4015, zoodat in 1844, 1427 *meer* die kunstbewerking hebben ondergaan.

Het getal der door de kinderziekte aangetasten moet, luidens de daarvan ingekomen berigten, over het jaar 1844 hebben bedragen 160, van welken 132 zijn hersteld zonder gebreken en 6 met gebreken, terwijl er 13 zijn overleden en er bij het einde des jaars nog 9 in behandeling waren.

Bij Koninklijk Besluit van den 29 December 1843, No. 76, is aan den Heer *W. H. Swart*, Doctor in de Genees- en Vroedkunde te *Kollum*, de gewone gouden medaille toegewezen, als zich in 1842 genoegzaam verdienstelijk hebbende gemaakt ter bevordering der koepok-inenting.

Overeenkomstig Zijner Majesteits Besluit van den 29 Mei 1843, (Staatsblad, No. 19) aan UEd. Groot Achtb. bij ons verslag van den jare 1843 medegedeeld, zal er nu voortaan geene zoodanige toewijzing van medailles, ingesteld bij Koninklijk Besluit van den 24 Mei 1832, (Staatsblad, No. 17) meer plaats hebben; hebbende Zijne Majesteit zich evenwel bij eerstgenoemd Besluit voorbehouden, om, bij uitzondering, buitengewone verdiensten en met goed gevolg bekroonde diensten van den onderwerpelijken aard, door het toekennen eener gouden medaille, te vereeren.

Wij achten het niet ongeschikt UEd. Groot Achtb. te dezer plaatse mede te deelen, dat het door UEd. Groot Achtb. in de gewone vergadering des vorigen jaars gearresteerde Reglement ter bevordering der koepok-inenting in *Friesland*, en zulks ter vervanging van dat goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van den 19 October 1832, No. 93, nog niet door Zijne Majesteit is bekrachtigd, doch dat daartegen bedenkingen zijn ingebragt, welke een onderwerp van UEd. Groot Achtb. deliberatien zullen moeten uitmaken.

§ 7. *Geneeskundige dienst.*

Voor zoo verre ons bekend, worden de bestaande bepalingen op de geneeskundige dienst, over het algemeen, naar behooren opgevolgd, en er zijn nopens die aangelegenheid sedert ons vorig verslag geene veranderingen van eenig aanbelang voorgevallen, of nieuwe verordeningen dienaangaande vastgesteld.

In de laatstgehoudene gewone vergadering hebben UEd. Groot Achtb. goedgevonden het door onze vergadering gearresteerde, en door den Koning bij Besluit van den 18 Januarij 1829, No. 92, goedgekeurde, Reglement voor de Geneeskundige bediening der behoeftigen ten platten lande in deze Provincie in te trekken en buiten werking te stellen, onder goedkeuring des Konings; terwijl wij bij die zelfde gelegenheid zijn uitgenoodigd, om van UEd. Groot Achtb. Besluit tot intrekking en buiten werking stellen van het bewuste Reglement, mits-

gaders van het onderwerpen van hetzelve aan de goedkeuring des Konings, aan de Plaatselijke Besturen de noodige kennis te geven, ten einde Hun Edel Achtb. daardoor in de gelegenheid te stellen bij tijds er op bedacht te zijn, om de bedoelde aangelegenheid, casu quo, bij eene Plaatselijke Verordening, voor zoo veel noodig, te regelen en alzoo daartoe zich te kunnen voorbereiden.

Wij hebben aan UEd. Groot Achtb. uitnoodiging voldaan en bij onze Resolutie van den 27 Augustus 1844, No. 18, de verlangde kennisgeving aan de Plaatselijke Besturen doen toekomen.

Zijne Majesteit heeft evenwel UEd. Groot Achtb. gedacht Besluit tot intrekking en buiten werking stelling van gemeld Reglement nog niet goedgekeurd, en aan UEd. Groot Achtb. deliberatien zal worden onderworpen eene missive van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 October 1844, No. 87, 2de Afdeeling, waarbij inlichtingen met betrekking tot die aangelegenheid worden gevraagd.

Het getal der Plaatselijke Commissien van Geneeskundig Toevoorzigt, gevestigd in de Steden *Leeuwarden*, *Harlingen*, *Sneek*, *Franeker* en *Dockum*, is onveranderd gebleven.

De Heeren *J. van der Plaats* en *H. D. Wijndels*, de eerste Med. en Art. Obst. Doctor, en de tweede Heelmeester, te *Leeuwarden*, zijn beide op nieuw benoemd geworden in hunne respective betrekkingen van tijdelijken President en Secretaris der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in *Friesland;* terwijl deze Commissie te betreuren heeft den dood van den jongst benoemden harer leden, den Heer *Jan Houwink*, Doctor in de Genees- en Verloskunde te *Heerenveen*, aan wien die betrekking was opgedragen bij Zijner Majesteits Besluit van den 27 April 1844, No. 80.

De lijst der bevoegd erkende beoefenaren van de onderscheidene takken der Geneeskunst in deze Provincie, benevens de daarbij behoorende lijsten der geneesmiddelen en werktuigen enz., zijn voor dezen jare gearresteerd bij ons Besluit van den 25 Februarij 1845, No. 37, en blijkens de eerstgenoemde lijst wierden er, tijdens het opmaken derzelve, in deze Provincie gevonden:

72 Medicinæ Doctores.
7 Chirurgiæ Doctores.
21 Heelmeesters.
105 Heelmeesters ten platten lande.
44 Artis Obstetriciæ Doctores.
112 Vroedmeesters.
77 Apothekers.
49 Vroedvrouwen.
4 Drogisten.
10 Tandmeesters, waarvan er 8 niet in de Provincie wonen, en
1 Ledezetter.

§ 8. *Broodzetting en Maalloon.*

Met betrekking tot dit onderwerp deelden wij UEd. Groot Achtb. in het vorig verslag mede, dat er reeds, ten gevolge van het daaromtrent verhandelde, in zeer vele Gemeenten dezer Provincie Plaatselijke Verordeningen nopens het werk der broodzetting waren vastgesteld en in werking gebragt, doch dat in sommige zulks nog niet had plaats gehad.

Later zijn diergelijke verordeningen ook in de andere Gemeenten vastgesteld, zoodat deze aangelegenheid geacht mag worden thans op eenen eenparigen voet te zijn geregeld en behoorlijk te zijn verzekerd, zoo door Zijner Majesteits Besluit van den 15 April 1843, (Staatsblad, No. 13) houdende algemeene bepalingen nopens den verkoop van het brood en het werk der broodzetting, als door gemelde Plaatselijke Verordeningen, op dat Koninklijk Besluit gegrond.

Nog niet van alle de Plaatselijke Besturen zijn bij ons de antwoorden ingekomen op onze Resolutie van den 30 Mei des vorigen jaars, No. 12, met betrekking tot het invoeren of gebruik maken van het daarbij bedoelde middel van keuring van het Roggenbrood, uitgevonden door *Jan Ruurds Kuipers*, Mr. bakker, te *Leeuwarden*, en welk middel was voorgekomen geschikt te zijn tot wering van het schadelijk en nadeelig misbruik om het Roggenbrood te vermengen met eene groote hoeveelheid zemelen en alzoo te vervalschen.

De ontvangene antwoorden hebben ons intusschen reeds de overtuiging gegeven, dat het zich niet laat denken, dat eene algemeene invoering van de bedoelde wijze van keuring des broods zal kunnen worden verwezenlijkt, zoodat wij ons eerlang, nadat de gevoelens van alle de Plaatselijke Besturen bij ons zullen zijn bekend, onledig zullen moeten houden, om te onderzoeken of er ook nog eenige andere geschikte maatregel zal zijn uit te vinden om het bedoelde kwaad, zoo veel mogelijk, te keer te gaan, buiten eene invoering van eene belasting op de zemelen, omdat daarmede het doel kwalijk zoude kunnen worden bereikt, indien zoodanige belasting zoo niet in alle dan ten minsten niet in de meeste Gemeenten wierd ingevoerd.

Overigens valt ten opzigte van deze aangelegenheid thans niets bijzonders mede te deelen, zijnde, voor zoo verre ons bekend, de maalloonen onveranderd gebleven.

§ 9. *Prijzen der levensmiddelen.*

De levensmiddelen hebben, over het algemeen, tot geene hooge prijzen behoeven te worden aangekocht, en de duurte derzelven heeft, wat de meeste artikelen betreft, weinig verschil opgeleverd met die van het vorige jaar.

§ 10. *Kultuur van Woeste gronden.*

Ons in het algemeen bepalende tot hetgeen omtrent deze aangelegenheid in het verslag van den jare 1844, en vroeger, is in het midden gebragt, zoo ten aanzien van de vele gronden, die er nog in deze Provincie met goed gevolg zouden kunnen worden ontgonnen, als met betrekking tot het wenschelijke dat die ontginningen meer wierden uitgebreid, kunnen wij hier nog bijvoegen, dat uit de Grietenijen *Opsterland*, *Ooststellingwerf*, *Achtkarspelen* en *Smallingerland* nieuwe aangiften van ontginningen, ten gevolge of naar aanleiding der Wet van den 6 Junij 1840 (Staatsblad, No. 17) omtrent den vrijdom van lasten, ter zake van landontginningen en landverbeteringen, zijn ingekomen.

§ 11. *Verveeningen.*

Deze aangelegenheid geeft thans tot geene bijzondere mededeelingen aanleiding, wordende, voor zoo verre ons bekend, over het algemeen de daaromtrent bestaande bepalingen, naar behooren, opgevolgd en in acht genomen.

De rekeningen wegens de slik- en armegelden worden, zoodra dezelve bij ons zijn ingekomen, met den meesten spoed onderzocht, en allen, welke zijn ontvangen, zijn dan ook door ons gearresteerd geworden.

De ontworpene Reglementen op de bepoldering, verveening en droogmaking der veengronden, gelegen onder de dorpen *Oosterzee* en *Echten*, in de Grietenij *Lemsterland*, en onder de dorpen *Spanga* enz., ten westen der Helomavaart, in de Grietenij *Weststellingwerf*, mitsgaders de zaak betreffende het verzoek van *G. O. Veenstra*, *c. s.*, eigenaren van klijnlanden onder het behoor van *Ter Idzerd*, mede in laatstgenoemde Grietenij, maken nog onderwerpen van behandeling uit.

§ 12. *Kerkelijke Zaken.*

Sedert ons vorig verslag zijn Afgescheidene Christelijke Gemeenten erkend en toegelaten te *Lippenhuizen*, *Dragten*, *Menaldum*, *Oenkerk* en *Harlingen*.

Bij besluit van den 14 Januarij 1845, no. 91, heeft zijne Majesteit op nieuw tot lid van het Provinciaal Collegie van Toezigt op de administratie der kerkelijke fondsen enz. bij de Hervormde Gemeenten in dit Gewest benoemd den Heer Mr. *B. Dorhout*, als lid van ons Collegie daarin zitting hebbende; terwijl, in de plaats van wijlen den Heer Mr. *T. S. Tromp*, bij hetzelfde Koninklijk Besluit, is benoemd de Heer Mr. *A. J. Andreæ*, Arrondissements Directeur der Indirecte Belastingen te *Leeuwarden*.

De voorwaarden, waaronder aan de Hervormde Gemeente van *Eernewoude* een Predikant, met bezoldiging uit 's Rijks kas, is toegezegd, nog niet vervuld hebbende kunnen worden, heeft daaraan, hoe wenschelijk de regeling van die aangelegenheid anders ook moge wezen, nog geen gevolg kunnen worden gegeven.

De Gemeente van *Terhorne* voor de stichting van eene voegzame Predikants woning gezorgd hebbende, heeft Zijne Majesteit, bij Besluit van den 3 Augustus 1844, no. 72, overeenkomstig het daartoe gedaan verzoek, de combinatie

'tusschen de Hervormde Gemeenten van *Akkrum* en *Terhorne* opgeheven, en aan laatstgenoemde Gemeente een eigen Predikant toegekend op eene jaarwedde uit 's Rijks Schatkist van *f* 600-00; met bepaling dat die Predikant voor de eerstemaal door den Koning zoude worden benoemd, op voordragt van den Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.

Daarna heeft Zijne Majesteit voor die Gemeente eenen Predikant benoemd, uit eene door den gedachten Heer Minister opgemaakte voordragt van eenige Candidaten, waaromtrent de Kerkeraad niet alleen de gelegenheid had gehad deszelfs gevoelen mede te deelen, na de Candidaten te hebben gehoord, maar waaromtrent denzelven zelfs was vrijgelaten op te geven, wien der Candidaten dezelve bij voorkeur mogt verlangen.

De belangrijke vergrooting aan het kerkgebouw der Hervormden te *Heerenveen*, waarvan wij in het vorig verslag melding maakten, en tot welk einde uit 's Rijks kas eene subsidie van *f* 6,000-00 was verleend, is nog niet tot stand gebragt, waarvan de oorzaak gelegen is in de omstandigheid dat het later gebleken is, dat de te doene herstellingen en vernieuwingen aanzienlijk grootere uitgaven zullen vereischen, dan waarop vroeger was gerekend.

Te *Welsrijp* en *Hantum* worden bij de Hervormde Gemeenten, op die plaatsen gevestigd, nieuwe Predikants woningen gebouwd.

Bij ons vorig verslag deelden wij UEd. Groot Achtb., onder de afdeeling *Staat der Brandbluschmiddelen*, mede dat de kerk der Hervormden te *Pietersbierum* was afgebrand. Thans zal met den wederopbouw derzelve worden aangevangen, waartoe door Zijne Majesteit, bij Besluit van den 7 Maart 1845, no. 85, eene subsidie uit 's Rijks kas is verleend van *f* 1500,00.

Te *Ylst* zijn aan de Kerk en Pastorie der Hervormden meer bijzondere herstellingen aangebragt.

Aan den Kerkeraad der Hervormde Gemeente van *Dragten* is toegestaan of vrijheid verleend om, onder eenige bepalingen, eenen hulpprediker aan te stellen voor de *Dragtster Compagnie*, aan wien eene bezoldiging uit 's Rijks kas is toegelegd; terwijl aldaar is voorzien in de gelegenheid tot huisvesting van den hulpprediker en tot de uitoefening van de openbare Eeredienst.

Wijders is ook nog een hulpprediker, met eene bezoldiging uit 's Rijks kas, toegestaan ter adsistentie van den Predikant der Hervormde Gemeente van *Bergum*, om voortdurend werkzaam te zijn ten behoeve der ingezetenen van de *Bergumer heide*; zijnde omtrent de keuze van den voormelden hulpprediker bepaald, dat dezelve zal geschieden uit eene opgegevene voordragt van Candidaten door de daartoe bevoegde floreenpligtigen, met raadpleging van den Kerkeraad.

Beide deze benoemingen of aanstellingen van hulppredikers mogen van wezenlijk belang worden geacht voor de bevordering der zedelijke en Godsdienstige belangen der daarbij betrokken ingezetenen.

Over 1844 zijn uit 's Rijks kas personele toelagen verleend aan de Predikanten bij de Hervormde Gemeenten van *Holwerd*, *Sloten*, *Weidum* en *Burum*.

De langrijke herstellingen aan de *Galileër kerk* bij de Hervormde Gemeente van *Leeuwarden*, waarmede men tijdens ons verslag des vorigen jaars bezig was, zijn sedert geheel afgeloopen, en thans is men met de aanmerkelijke vertimmeringen aan de *Wester kerk*, waartoe destijds het voornemen reeds bestond, aangevangen.

Eindelijk kunnen wij UEd. Groot Achtb. ter dezer plaatse nog mededeelen, dat door Zijne Majesteit, bij Besluit van den 18 April 1845, no. 74, aan de Kerkvoogden der Hervormde Gemeenten van *Gorredijk* autorisatie is verleend tot het aanvaarden van een legaat, groot *f* 600,00, aan die Gemeente vermaakt door wijlen *Akke Zanders*, gewoond hebbende te *Gorredijk*.

§ 13. *Staat der Brandbluschmiddelen.*

Wat den staat der brandbluschmiddelen aanbelangt, hieromtrent valt op te merken dat dezelve, over het algemeen, geacht mag worden vrij voldoende te zijn; terwijl nog van tijd tot tijd in deze en gene Gemeenten nieuwe middelen tot blussching van brand worden aangeschaft, of de bestaande hersteld en verbeterd.

In de Grietenij *Achtkarspelen* is op de begrooting der Grietenij voor den jare

1844 eene som van *f* 3,500,00 bestemd geworden tot bestrijding der kosten, welken de aankoop van brandspuiten enz. zal veroorzaken.

In ééne Gemeente is een Reglement op de brandbluschmiddelen daargesteld; terwijl soortgelijke Reglementen van een paar andere Gemeenten zijn herzien en gewijzigd; blijvende wij bij voortduring het daarvoor houden, dat, over het algemeen, de bestaande verordeningen op het blusschen van brand enz. naar behooren worden opgevolgd.

Hier en daar heeft een enkele brand plaats gehad, die, over het algemeen, ook door het spoedig toebrengen van gepaste hulp, gelukkig zijn afgeloopen, zonder, de omstandigheden in aanmerking genomen, bijzondere belangrijke schaden te veroorzaken.

Onder de belangrijkste van die branden mag worden gerangschikt die, welke in de maand Maart jl., bij eenen landbouwer onder het behoor van den dorpe *Tjerkwerd*, is voorgevallen, waarbij, volgens het deswege ingekomen berigt, 5 koeijen, 5 kalveren, 4 schapen en al het boere reeuw door de vlammen zijn verteerd; terwijl insgelijks bij eenen brand, in het begin der maand Mei jl. te *Donkerbroek* hebbende plaats gehad, drie runderbeesten en een varken zijn omgekomen.

§ 14. *Begraafplaatsen.*

Ons kunnende gedragen aan hetgeen wij ten vorigen jare nopens de begraafplaatsen aanvoerden, namelijk, dat, voor zoo verre ons bekend, de te dien aanzien uitgevaardigde Verordeningen behoorlijk worden opgevolgd, en dat zich omtrent dat onderwerp geene bezwaren schijnen op te doen, voegen wij verders daarbij thans de mededeeling, dat Zijne Excellentie de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken het noodig heeft geacht, dat de door de Plaatselijke Besturen ingezonden tarieven van begravenisregten als nog door hen worden herzien, in verband tot de door Zijne Excellentie dien aangaande in het midden gebragte beschouwingen, ook gegrond op- of voortgevloeid uit de onvolledigheid dier stukken en uit het lange tijdsverloop sedert de inzending derzelve, waardoor in de omstandigheden, op die tarieven of de beoordeeling daarvan van invloed zijnde, welligt veranderingen kunnen zijn voorgevallen.

Dien ten gevolge zijn wij uitgenoodigd de Plaatselijke Besturen dezer Provincie daartoe aan te schrijven, met bijvoeging om de vroeger opgemaakte en voorloopig in werking gebragte tarieven van begravenisregten, zoo noodig, te wijzigen, en dezelven vervolgens aan ons in te zenden, ten einde, overeenkomstig des Heeren Ministers verlangen, door onze tusschenkomst aan Zijne Excellentie te worden opgezonden, opdat ze daarna, aan des Konings goedkeuring zullen kunnen worden onderworpen.

Door ons het vereischte gevolg aan gedachte uitnoodiging van den Heer Minister voornoemd gegeven zijnde, blijven wij de herziene of gewijzigde tarieven van de betrokken Plaatselijke Besturen inwachten.

§ 15. *Maten- en Gewigten.*

Blijkens de ontvangene rapporten mag het daarvoor worden gehouden, dat de op het stuk der Maten en Gewigten bestaande Verordeningen, over het algemeen, naar behooren worden in acht genomen; hoezeer er gegronde redenen van twijfel aanwezig zijn of er geene omstandigheden plaats hebben, die voor als nog verhinderen dat overal en algemeen naar de nieuwe ellemaat wordt verkocht, ofschoon dan ook de oude el zelve niet meer aanwezig mag zijn.

Het zoude voor eene algemeene invoering of een algemeen gebruik van de nieuwe ellemaat hoogst wenschelijk wezen, dat de ingezetenen er zich op toelegden om de benoodigde hoeveelheid ellewaren te berekenen naar de nieuwe maat, waardoor men allengskens aan het gebruik daarvan meer en meer zoude gewennen.

De herijk der maten en gewigten is in het vorige jaar tijdig afgeloopen en de daaromtrent ontvangene verslagen van de Arrondissements ijkers zijn van dien aard geweest, dat daaruit geene algemeene maatregelen of voorzieningen zijn voortgevloeid.

Bij Zijner Majesteits Besluit van den 30 Augustus 1844, No. 11, zijn eenige bepalingen gemaakt ten aanzien der wijze, waarop voortaan de examina zullen plaats hebben van sollicitanten naar de openstaande posten van Arrondissements

IJkers der Maten en Gewigten, zoomede nopens de voordragt van Candidaten ter benoeming tot gemelde posten.

Dit Besluit houdt onder anderen in, dat genoemde sollicitanten zullen worden geexamineerd te *Delft* door eene bijzondere Commissie ter benoeming van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken op voordragt van den Heer Directeur der Koninklijke Akademie ter gemelde plaatse; — dat het examen zich zal mogen uitstrekken over al die vakken, waarin op gedachte Akademie onderwijs gegeven wordt aan hen, die tot het vak van den ijk der Maten en Gewigten worden opgeleid, en inzonderheid over al hetgeen met het practische gedeelte daarvan in eenig verband staat; — dat na afloop van het examen de bedoelde Commissie eene voordragt van een of meer Candidaten ter vervulling der ontstane vacature aan den Heer Minister voornoemd zal doen; — en dat geene personen aan Zijne Majesteit tot IJkers der Maten en Gewigten mogen worden voorgedragen, die niet reeds meerderjarig zijn of als zoodanig verklaard zijn geworden.

Bij Koninklijk Besluit van den 8 Novenber 1844, No. 87, is eenige nadere bepaling gemaakt omtrent de wijze van bezoldiging der IJkers van het vaatwerk, die tevens als Arrondissements IJkers der Maten en Gewigten fungeren, bestaande die bepaling daarin, dat art. 1 van het Koninklijk Besluit van den 12 April 1833, No. 64, toepasselijk is gemaakt op gemelde IJkers van het vaatwerk.

Wijders is nog door Zijne Majesteit bij Besluit van den 16 Maart 1845, No. 75, vastgesteld, dat voortaan de door Hoogstdenzelven te benoemen Arrondissements IJkers der Maten en Gewigten niet voor een bepaald Arrondissement worden aangesteld, en dat hunne standplaats door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken zal worden geregeld, ten welken einde op gedachten Heer Minister bij gezegd Besluit de noodige magtiging wordt verstrekt om onder de gemelde ambtenaren zoodanige standverwisselingen te doen plaats hebben, als welke in het belang der dienst van het ijkwezen of om andere bijzondere redenen wenschelijk mogten worden geoordeeld.

In overweging gekomen zijnde het provoceren eener algemeene Verordening tot regeling van eene eenparige wijze van meting der kalk met de geheele en halve Nederlandsche mudde, en eenige bepalingen die in zoodanige Verordening zouden hehooren te worden opgenomen, heeft Zijne Excellentie de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken verlangd het gevoelen van Gedeputeerde Staten der Provincien en van de Arrondissements IJkers in dezelven te kennen nopens het al of niet raadzame van het provoceren van dusdanige algemeene Verordening en of de voorgestelde bepalingen, casu quo, ook tot eenige bedenkingen aanleiding zouden geven, terwijl Zijne Excellentie tevens den wensch heeft te kennen gegeven, om te worden geinformeerd of er vroeger op dat stuk eenige Provinciale of Plaatselijke keuren bestonden, en zoo ja, of men zich als nog naar dezelve regelt bij het meten van kalk.

Na de rapporten der Arrondissements IJkers nopens die aangelegenheid te hebben ingewonnen, hebben wij onze consideratien en beschouwingen te dier zake, tevens met het gevoelen van de ArrondissementsIJkers, aan den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken kennelijk gemaakt, doch hebben wij later daarvan geen nader gevolg vernomen. Op grond van de verkregene inlichtingen heeft ons gevoelen daarheen geleid, dat het invoeren van de bedoelde algemeene Verordening op het meten van de kalk, wat deze Provincie betreft, in het belang der ingezetenen, niet raadzaam is te achten, en er ook geene termen bestaan om de kalkbranders of kooplieden in kalk binnen dit Gewest met maatregelen en bepalingen te bezwaren, die kostbaar en omslagtig zijn, en hen daardoor in de uitoefening van hunne bedrijven te bemoeijelijken.

Bij Koninklijk besluit van den 11 November 1844, No. 57, zijn de Arrondissements IJkers en derzelver Adjuncten mede belast met de werkzaamheden der branding van het vaatwerk der zachte zeep met de merken in art. 1, 28 en 40 der Wet van den 4 Mei 1822 (Staatsblad, No. 13) vermeld.

De klagten, van tijd tot tijd, bij het Departement van Binnenlandsche Zaken ontvangen over den slechten toestand der bij de invoering van het nieuw Maten en Gewigten-stelsel aan de Arrondissements IJkers afgegeven balansen hebben Zijne Excellentie den Heer Minister doen besluiten om gezegde ambtenaren van meer naauwkeurige weegtoestellen te voorzien, waardoor zij in de gelegenheid gesteld worden om hunne verificatien met meerdere zekerheid te verrigten;

terwijl het Zijne Excellentie tevens wenschelijk is voorgekomen om daarbij te voegen een nieuw en volledig stel standaards van het koper gewigt, gejusteerd naar den standaard van den tweeden rang van het Nederlandsch pond, omschreven in het Koninklijk Besluit van den 12 April 1839 (Staatsblad, No. 13).

Dien ten gevolge zijn de bedoelde balansen, bestaande uit vier stuks voor elk ijkkantoor, namelijk:

de eerste voor gewigten van 50 tot 10 Ned. pond,
» tweede » » » 10 » 1 » »
» derde » » » 1 Ned. pond tot 2 oncen,
» vierde » » » 2 oncen en daar beneden

benevens de standaards van het kopergewigt bij ons ontvangen, hebbende evenwel, overeenkomstig des Heeren Ministers schrijven, de uitreiking van een en ander nog niet kunnen plaats hebben, vermits de behandeling en het gebruik der balansen eenig onderrigt vorderen, hetwelk, hoezeer wij op de bespoediging daarvan hebben aangedrongen, nog niet heeft kunnen worden gegeven.

Ofschoon het bezit der bewuste balansen den Arrondissements IJkers in de gelegenheid zal stellen om hunne verificatien met meerdere zekerheid te verrigten, zoo blijven wij het desniettegenstaande, gelijk wij ook in ons verslag van het vorige jaar aanvoerden, hoogst wenschelijk achten dat de balansen aan eene bepaalde verificatie worden onderworpen, waarbij niet minder belang is dan bij den ijk en herijk der maten en gewigten.

De Algemeene Rekenkamer heeft op den 30 December 1844 gearresteerd de rekening van den Arrondissements IJker te *Heerenveen*, wegens bij denzelven ontvangene ijkloonen en de daaruit gedane betalingen over den jare 1843; zijnde als nog bij ons niet bekend dat de opneming der rekening van den Arrondissements IJker te *Sneek* over 1842 heeft plaats gehad.

Eindelijk willen wij UEd. Groot Achtb. nog mededeelen, dat de Adjunct-IJker in het Arrondissement *Leeuwarden*, *G. M. Cahais*, in de tijdelijke waarneming van wiens betrekking gedurende eenige jaren door ons op de meest geschikte wijze is voorzien, in de hoop dat 's mans herstelling van eenen ziekelijken toestand hem weder geschikt zoude maken voor de waarneming van die bediening, genoodzaakt is geweest om van Zijne Majesteit een eervol ontslag uit die bebetrekking, onder genot van pensioen, aan te vragen, en dat op dat verzoek, hetwelk wij gemeend hebben te kunnen en te mogen ondersteunen, is gevolgd Zijner Majesteits Besluit van den 8 Junij 1845, No. 51, waarbij

1°. aan voornoemden Adjunct-IJker een eervol ontslag uit 's Rijks dienst is verleend, onder genot van zoodanig pensioen, als waarop hij, naar evenredigheid zijner dienstjaren, aanspraak zal kunnen maken, ingevolge de deswege bestaande verordeningen.

2°. is bepaald, dat de hierdoor in het personeel van de IJkers der Maten en Gewigten ontstaande vacature door eenen Arrondissements IJker zal worden aangevuld.

§ 16. *Kadastrale zaken.*

Bij het verslag van het vorige jaar deelden wij aan UEd. Groot Achtb. mede de door ons aangewende pogingen ter bevordering dat, zoowel in het belang van het Algemeen Rijks Bestuur, als in dat van het Provinciaal Bestuur, *één geheel* stel van de kadastrale stukken in de Provincie mogt blijven bestaan en dat tot dat einde bij het Provinciaal Bestuur een der dubbele stellen van de kadastrale stukken wierde overgebragt om te worden bijgehouden, en dat zoowel van de kadastrale *kaarten*, als van de *aanwijzende tafels* en de *perceelsgewijze leggers;* terwijl wij insgelijks daarbij te kennen gaven, dat wij tevens getracht hadden om in het belang der respective Gemeenten de gelegenheid te blijven doen bestaan, dat de bij de Gemeenten voorhanden zijnde exemplaren der *leggers* kunnen worden bijgehouden, ten einde daardoor voor te komen dat anders die stukken dadelijk van alle waarde zouden worden beroofd.

Ten aanzien van het bijhouden der bij de Gemeenten voorhanden zijnde kadastrale stukken, de leggers, aanwijzende tafels en plans, zijn later voldoende voorschriften gegeven; doch omtrent het overbrengen bij het Provinciaal Bestuur van een der dubbele stellen van de kadastrale stukken, zoo als door ons is bedoeld, heeft zulks geen plaats gehad.

Wel is door Zijne Excellentie den Heer Minister van Financien, onder dag

teekening van den 10 Augustus 1844, eene Resolutie genomen, waarbij aan en ten dienste van het Provinciaal Bestuur de gemakkelijke en kostelooze raadpleging van de kadastrale stukken wordt verzekerd en toegekend, doch daardoor zijn geenszins weggeruimd de bezwaren door ons bij onze Missive van den 11 April 1844, No. 6, aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken opengelegd, zoodat daaruit aanleiding is genomen om den Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie te verzoeken, en die zich daartoe bereid heeft verklaard, om bij Zijne Excellentie den Heer Minister van Financien, op de daarvoor aangevoerde gronden, ten sterksten aan te dringen dat aan de door ons bij de aangehaalde Missive gedane voorstellen worde gehoor gegeven hoe eer zoo beter, zoo wel om de meer veilige bewaring, als omdat de bijwerking der bewuste kadastrale stukken moeijelijker wordt, naar mate de tijd van derzelver *niet* aanhouden langer wordt.

Hierop is dezer dagen een antwoord van Zijne Excellentie den Heere Minister van Financien ontvangen, inhoudende dat aan onzen wensch, althans op den voorgestelden voet, niet kan worden voldaan, vermits noch de minuut-plans, noch de nette atlassen bij de Hypotheek-bewaringen kunnen worden ontbeerd, dewijl zoo wel die stukken, als de overige voorhanden zijnde kaarten, elk hunne bestemming hebben tot instandhouding van het kadaster.

Het zuiver belastbaar inkomen bedroeg, volgens de daarvan bekomene opgaven, bij de afsluiting der Leggers in het vorige jaar

Wegens de *gebouwde*	eigendommen	*f*	1,475,246,00.
» » *ongebouwde*	»	-	5,501,258,81.
	te zamen	*f*	6,976,504,81.

Voor het loopende jaar draagt ieder gulden belastbaar inkomen in de geheven wordende grondbelasting, de opcenten daaronder begrepen, als volgt:

Wegens de *gebouwde*	eigendommen	*f*	0,17,27188.
» » *ongebouwde*	»	-	0,17,00864.

Waarvan echter is uitgezonderd de Grietenij *het Bildt*, alwaar, ten gevolge van de geautoriseerde verminderde heffing der Gemeente Opcenten op de Grondbelasting, dat cijfer iets minder is, namelijk:

Wegens de *gebouwde*	eigendommen	*f*	0,16,944679.
» » *ongebouwde*	»	-	0,16,68651.

De in het vorige jaar toegekende vrijdommen wegens grondbelasting hebben, naar aanleiding der Wet van den 28 Maart 1828, (Staatsblad no. 8) beloopen 1091, als: 725 vallende in art. 1 der Wet, voor *acht* jaren; 101 vallende in art. 2, voor *vijf* jaren, en 265 vallende in art. 3, voor *drie* jaren.

Het geheele getal vrijdom genietende perceelen bedroeg op ultimo December 1844 in deze Provincie 3893, te weten:

Wegens de *gebouwde*	eigendommen	3593.
» » *ongebouwde*	»	300.

§ 17. *Strandvonderij.*

In de nopens de Strandvonderij bestaande Verordeningen is sedert ons vorig verslag geene verandering voorgevallen; zijnde de bij Koninklijk Besluit van den 9 November 1838, No. 85, goedgekeurde instructie voor het beheer dezer aangelegenheid tot nog toe door geene andere vervangen, noch door nieuwe bepalingen aangevuld of gewijzigd.

Mogten wij UEd. Groot Achtb. bij het gedachte verslag mededeelen dat er in het jaar 1843 geene strandingen of aanspoelingen van gestrande goederen, van bijzonder aanbelang, aan de kusten dezer Provincie hadden plaats gehad, het jaar 1844 heeft dienaangaande minder gunstige uitkomsten opgeleverd.

Van de meeste met het beheer der Strandvonderij in deze Provincie belaste autoriteiten zijn wel berigten ingekomen, inhoudende dat er over 1844 in hunne ressorten geene strandingen of aanspoelingen van goederen zijn voorgevallen, doch in de ressorten van eenige andere hebben meer of minder belangrijke strandingen of aanspoelingen plaats gehad, namelijk op het Eiland *Ameland*, te *Harlingen*, op *het Bildt* en in *Westdongeradeel*, zijnde de aangespoelde goederen evenwel algemeen van weinige waarde geweest.

Sommige strandingen waren nogtans van meer belang, en zijn met het verloren gaan der schepen tevens menschenlevens te betreuren geweest.

In de maand Augustus is op de Wadden onder het behoor van *St. Jacobi Parochie*, ten gevolge van eenen fellen storm, voor de ankers weggeslagen een Tjalkschip, geladen met turf, hetwelk tegen het paalwerk geheel is verbrijzeld, zijnde de Schipper in de golven omgekomen; terwijl zijne dochter en de knecht met groot levensgevaar zijn gered geworden.

In de maand December is op de *Engelschmansplaat* gestoten en gezonken het Blankenezer schip, genaamd *Anna Maria*, komende van *Yarmouth* en bestemd naar *Hamburg*. De equipage is gered, doch van de lading, bestaande in gemalen cement, en van de tuigage is niets kunnen worden geborgen.

Wijders hebben er nog bij het Eiland *Ameland* drie strandingen plaats gehad, twee in de maand Augustus, en eene in de maand November.

Op den 20 Augustus is gestrand en verbrijzeld het Hamburger Galjasschip genaamd *Diana*, beladen met beenzwart en van *Hamburg* naar *Frankrijk* gedestineerd.

Niet alleen dat bij dit ongeluk van het scheepsvolk, bestaande uit *vier* man, slechts *één* heeft kunnen worden gered, hebbende de overigen hun graf in de golven gevonden, zijn daarbij ook nog *twee* ingezetenen der Grietenij, die moedig ter redding, zoo mogelijk, waren toegesneld, jammerlijk omgekomen.

Op den 23 Augustus strandde nabij het Eiland een Tjalkschip, genaamd *Annegina*, geladen met pannen, komende van *Makkum* en bestemd naar *Hamburg*; zijnde de equipage en een gedeelte der lading en tuigage gered.

Op den 12 November is nog bij *Ameland* gestrand het Hamburger Kofschip, genaamd *Elisabeth*, beladen met tarwe, komende van *Hamburg* en bestemd naar *Frankrijk*. De epuipage is bij deze stranding behouden gebleven, terwijl de lading, hoezeer grootendeels beschadigd, ook geborgen is geworden.

Overigens is nog in de maand November bezuiden de Stad *Stavoren* gestrand een Deensch Everschip, genaamd de *twee Gebroeders*, komende van *Hamburg* en gedestineerd naar *Amsterdam*, geladen met osseboorns, mahoniehout en koehaar, zijnde het schip door het scheepsvolk verlaten en door bergers aanvaard. De schipper of bevelhebber evenwel gebruik hebbende gemaakt van art. 565 des Wetboeks van Koophandel, is dezelve naar het schip terug gekeerd en het bestuur over hetzelve door hem hernomen, ten gevolge waarvan, mede overeenkomstig gemeld artikel, schip en lading enz. aan denzelven zijn overgegeven.

Hoewel ook niet tot het beheer der Strandvonderij behoorende, zoo achten wij het buitendien onnoodig om hier ter plaatse melding te maken van het in de maand December ter zee gebeurde voorval, wegens de edelmoedige en menschlievende redding van eenige schilvisschers, van *Makkum* afkomstig, omdat daarvan in dagbladen dezer Provincie eene breedvoerige beschrijving is gegeven en dit voorval derhalve aan UEd. Groot Achtb. allen genoegzaam zal zijn bekend. UEd. Groot Achtb. zullen gewis met ons in het gevoelen deelen, dat zulke bedrijven grooten lof verdienen en eene eervolle vermelding allezins waardig zijn.

In de maand December heeft nog een ander voorval ter zee plaats gehad, hetwelk mede gunstig is afgeloopen, en waarvan wij, om deszelfs mindere bekendheid, hier melding willen maken.

De Heer Grietman van *Ameland* berigtte namelijk, nadat de stremming der gemeenschap met den vasten wal, ten gevolge van de ingevallen vorst, was opgehouden, bij deszelfs rapport van den 14 December 1844, dat Zijn Edel Achtb. had vernomen dat de schipper *Ede Jacob Edes*, aan boord hebbende al de voor de Grietenij bestemde brieven, paketten en andere goederen, van den 2 tot en met den 6 December te *Holwerd* aangekomen, in den avond van den laatstgenoemden dag, met het ijs was weggedreven en hoogstwaarschijnlijk was verongelukt, aangezien men sedert den avond van den 8sten, toen het vaartuig bij het westeinde des Eilands op eene gevaarlijke zandbank, zonder dat er mogelijkheid om hulp aan te brengen bestond, was aan den grond gekomen, niets meer van hetzelve had ontdekt.

Gelukkig is evenwel later gebleken dat de vrees voor het verloren gaan van gedachten schipper zich niet heeft verwezenlijkt; want de gemelde Heer Grietman rapporteerde, bij schrijven van den 17 Januarij dezes jaars, dat gezegde schipper op dien dag, tegen ieders verwachting, met deszelfs knecht en vaartuig, was teruggekeerd, onder bijvoeging dat de schipper had te kennen gegeven, dat hij, na den 6 December met het ijs van den dijk te *Holwerd* te zijn

weggedreven, den 14den daaraanvolgende, na altijd in het uiterste gevaar te hebben verkeerd om het leven te verliezen, in de nabijheid van het Eiland *Terschelling* was gekomen, en zich alstoen genoodzaakt had gezien om, tot behoud van het leven, het vaartuig te verlaten, waarna hij en zijn knecht, met behulp van inwoners van gezegd Eiland, aldaar gelukkig aan wal waren gekomen, en dat het hem wijders voor weinige dagen, bij het opbreken van het ijs, had mogen gelukken zijn schip weder te bereiken en voor verlies te bewaren.

§ 18. *Kazernering en huisvesting van troepen.*

Hieromtrent niets bijzonders zijnde voorgevallen, hetwelk geacht kan worden UEd. Groot Achtb. aandacht te verdienen, kunnen wij dit onderwerp weder stilzwijgend voorbij gaan, onder opmerking dat, voor zoo verre ons bekend, de nopens die aangelegenheid bestaande verordeningen in dit Gewest geregeld worden nageleefd en geene bezwaren of moeijelijkheden ondervinden, dan die uit den aard der zake daaraan meer of minder voor de ingezetenen zijn verbonden.

§ 19. *Middelen van vervoer.*

Ten aanzien der middelen van vervoer te water en te lande kunnen wij ons, wat betreft de voldoende gelegenheid tot eene geregelde en genoegzaam spoedige communicatie, en de verbeteringen daarin van tijd tot tijd wordende aangebragt, over het algemeen gedragen aan hetgeen wij daaromtrent bij ons vorig verslag hebben aangevoerd; wordende de opzigtens die aangelegenheid bestaande bepalingen en verordeningen behoorlijk opgevolgd en in acht genomen.

Wat de sedert het verslag des vorigen jaars verleende concessien aanbelangt, mogen de volgende mededeelingen hier hare plaats vinden.

Aan *E. van der Wal*, te *Leeuwarden*, is concessie verleend tot het aanleggen eener postwagendienst tusschen *Groningen* en de *Lemmer* over *Leeuwarden*, in verband met den beurtman van *Amsterdam* op de *Lemmer*, welke dienst, waarvoor de kantoren gevestigd zullen zijn te *Lemmer*, *Sneek*, *Leeuwarden*, *Buitenpost* en *Groningen*, zal worden verrigt van den 1 April tot den 1 October van elk jaar.

Later door dien ondernemer verzocht zijnde om gemelde postwagendienst, in plaats van op den 1 April van dit jaar, eerst een maand nadat de Straatweg tusschen *Sneek* en de *Lemmer* voor het publiek zal zijn opengesteld in werking e brengen, is dat verzoek bij Resolutie van Zijne Excellentie den Heer Minister van Financien van den 26 Maart 1845, No. 77, afdeeling Posterijen, ingewilligd.

Aan denzelfden ondernemer is concessie verleend tot het aanleggen eener postwagendienst tusschen *Leeuwarden* en *Harlingen*, met kantoren op beide gemelde plaatsen, zullende de dienst verrigt worden des Woensdags.

Bij de verleende concessie bepaald zijnde dat het vertrek van *Leeuwarden* zoude plaats hebben des morgens ten 7 ure 30 minuten en van *Harlingen* des avonds ten 2 ure, om telkens in 2 uren en 45 minuten over te rijden, is later daarin de volgende wijziging verzocht, te weten: om gedurende de maanden April tot en met September zijnen wagen van *Leeuwarden* te doen vertrekken des morgens ten 6 ure 30 minuten en van *Harlingen* des avonds ten 3 ure, blijvende dan voor de maanden October tot en met Maart de in de concessie bepaalde uren van vertrek en aankomst onveranderd.

Tegen deze wijziging geene bedenkingen gerezen zijnde, is daartoe door Zijne Excellentie den Heer Minister van Financien de vereischte vergunning verleend.

Aan *Eltje Ypeij*, wonende te *Heerenveen* (*Ængwirden*), is concessie verleend tot het aanleggen eener postwagendienst tusschen *Heerenveen* en *Leeuwarden* over *Akkrum* en *Irnsum*, met kantoren te *Heerenveen* en *Leeuwarden*, terwijl de dienst dezer onderneming zal worden verrigt tweemaal 's weeks, en wel des Maandags en Vrijdags, uitgezonderd in de maanden Januarij en Februarij.

De tijd, waarin de weg tusschen *Heerenveen* en *Leeuwarden* moet worden afgelegd, is voor deze onderneming, even als voor die van *Groen*, bestaande tusschen *Heerenveen* (*Schoterland*) en *Leeuwarden*, bepaald op 3½ uur.

Aan *J. F. Dekker*, te *St. Anna Parochie*, is concessie verleend tot het aanleggen van eene postwagendienst tusschen *St. Anna Parochie* en *Leeuwarden*, welke dienst, met kantoren ter beide genoemde plaatsen, zal worden verrigt driemalen 's weeks, en wel des Maandags, Woensdags en Vrijdags.

De ondernemer zich nader gewend hebbende tot Zijne Excellentie den Heer Minister van Financien ter verkrijging van eenige wijziging in de verleende concessie, is daarvan het gevolg geweest dat Zijne Excellentie onder zekere bepalingen ter bevordering van de veiligheid en het gemak der reizigers, heeft vergund, om, met afwijking in zoo verre van de bepalingen van het algemeen Reglement, tot de uitvoering van de dienst gebruik te maken van een met waterdigt linnen overdekten wagen op veren, voorzien van zes zitplaatsen, en voortgetrokken door één paard.

Bij Resolutie van den 26 Maart 1845 heeft Zijne Excellentie de Heer Minister voornoemd, ten gevolge van het daartoe gedaan verzoek door de gezamenlijke belanghebbenden, bepaald dat de bargedienst van *Harlingen* op *Leeuwarden* en terug, staande ten name van *M. van Hoften*, voortaan zal worden gerekend te zijn verleend ten name van *H. Hebbes* en de andere met name vermelde personen, allen trekveerschippers van *Leeuwarden* op *Harlingen* en terug, wonende te *Leeuwarden*.

Overigens zijn geene veranderingen in de bestaande concessien voorgevallen; terwijl de door de Directie der Vriesche Meer- en Kanaal-Stoomboot-Maatschappij te *Joure* aangevraagde vergunning tot het aanleggen van diensten met ijzeren barges, langs onderscheidene trekvaarten in de Provincie *Groningen* enz., waarvan wij in het vorige verslag gewaagden, nog niet is verleend geworden.

Alvorens ons verslag op deze afdeeling te eindigen, moeten wij hier nu nog aan UEd. Groot Achtb. mededeeling doen van de Koninklijke Besluiten van den 15 November 1844, Nos. 65 en 66, houdende instelling en benoeming van zes Inspecteuren, die ieder binnen een bepaald Arrondissement met het meer onmiddellijk toezigt over de dienst, zoo van de brieven- en de paarden-posterij, als van de openbare middelen van vervoer, belast worden.

Bij het Koninklijk Besluit, No. 65, is, onder anderen, met betrekking tot de openbare middelen van vervoer vastgesteld, art. 6, »dat het Besluit geen »inbreuk maakt op de attributen van de Provinciale en Plaatselijke Besturen, »ten aanzien der openbare middelen van vervoer zoo te lande als te water; dat »die attributen blijven in derzelver geheel, maar dat de Inspecteurs van hun»nen kant medewerken tot de uitoefening van het toezigt over die middelen en »bepaaldelijk waken dat de ondernemers, aan wie van Regeringswege concessien »zijn verleend, zich gedragen overeenkomstig de algemeene Wetten en Verorde»ningen, mitsgaders naar de bijzondere Reglementen op hunne dienst bestaan»de; en dat zij, ingeval van overtreding, dezelve brengen ter kennisse van de »bevoegde Magt of daaraan zelven het gevolg geven, hetwelk de verordeningen »voorschrijven; — art. 7, dat de Inspecteurs zijn verpligt om aan de Gouver»neurs en Gedeputeerde Staten der Provincien te dienen van hunne considera»tien en voorts zich te belasten met het onderzoek, in zake de middelen van »vervoer betreffende, hetwelk hun door die autoriteiten mogt worden opgedra»gen; en dat de Inspecteurs wederkeerig zijn bevoegd om van de Plaatselijke »Besturen der Gemeenten, tot hun Arrondissement behoorende, de inlichtin»gen te vragen en de medewerking in te roepen, die zij tot de vervulling hun»ner ambtspligten zullen noodig hebben."

Bij het andere Besluit, No. 66, zijn de ingestelde Inspecteurs benoemd, en wel voor het 1ste Arrondissement, hoofdplaats *Leeuwarden*, bestaande uit de Provincien *Vriesland*, *Groningen*, *Drenthe* en een gedeelte van *Overijssel*, de Heer *A. J. Mispelblom Beijer*, Controleur op het Postkantoor te *Leeuwarden*.

Met den 1 Jannarij dezes jaars zijn de bepalingen van die Koninklijke Besluiten in werking gebragt; terwijl daardoor de betrekking van de Controleurs der Postkantoren als zoodanig is opgeheven.

§ 20. *Begrooting van huishoudelijke kosten van bestuur.*

Bij missive van den 8 Februarij dezes jaars heeft Zijne Excellentie de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken ter onzer kennis gebragt, dat Zijne Majesteit, bij Besluit van den 4 Januarij bevorens, No. 63, beschikbaar heeft gesteld de gelden wegens de kosten van Bestuur in de Provincie over 1845, alsmede dat de sommen, waarmede de globale bedragen voor tractementen en schrijfloonen der Provinciale bureau-geëmploijeerden en bedienden, voor het opmaken der kohieren en wegens bureau- en lokaalbehoeften, die uitgetrokken zijn op een der, bij missive van den 28 December 1843, No. 128, 8ste afdeeling, opgezonden

uitgewerkte en toelichtende staten, ten gevolge van 's Konings Besluit van den 25 October 1843, No. 65, verminderd zijn, beloopen als volgt:

a. wegens tractementen en schrijfloonen ƒ 6,203,50, en

b. wegens opmaken van kohieren, bureaubehoeften, lokalen enz. ƒ 2,463,00; zoodat voor de eerstgenoemde uitgaven eene som van ƒ 15,219,00 en voor de laatstgemelde eene som van ƒ 5,977,00 ter beschikking is overgebleven.

Wij zullen UEd. Groot Achtb in de gelegenheid stellen om van den inhoud dier missive nader kennis te kunnen nemen.

De Begrooting van kosten voor het Bestuur dezer Provincie, over de jaren 1846 en 1847, door UEd. Groot Achtb. in derzelver vergadering van het vorige jaar opgemaakt en ingezonden zijnde, kan voor dit jaar de opmaking en inzending van eene zoodanige Begrooting niet te pas komen, doch zal in het volgende jaar die voor de jaren 1848 en 1849 in behandeling moeten worden genomen.

De Staatsbegrooting, waarvan die kosten een deel uitmaken, nog niet vastgesteld zijnde, is daardoor ook nog niet bekend welk gevolg UEd. Groot Achtb. gedane voordragten, ten aanzien der kosten van bestuur der Provincie over de jaren 1846 en 1847, hebben gehad.

Overigens zijn omtrent deze aangelegenheid door ons geene mededeelingen te doen; hebbende de beschikking over de toegestane gelden en hetgeen daarmede in betrekking staat eenen geregelden gang.

§ 21. *Algemeene begrooting van inkomsten en uitgaven der Provincie.*

De door UEd. Groot Achtb. in de vergadering des vorigen jaars ontworpene Algemeene Begrooting van Inkomsten en Middelen en van Uitgaven en Behoeften in de provincie over 1845 is door Zijne Majesteit, bij Besluit van den 30 November 1844, No. 72, goedgekeurd, zijnde bij Missive van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 5 December 1844, aan ons ter uitvoering gezonden een afschrift van dat Koninklijk Besluit, mitsgaders een exemplaar van de daarbij goedgekeurde Begrooting.

Ten einde UEd. Groot Achtb. van den inhoud dier stukken kennis zullen kunnen nemen, zal daarvan op de gebruikelijke wijze nadere mededeeling aan UEd. Groot Achtb. worden gedaan.

Bij het Koninklijk Besluit, houdende goedkeuring der begrooting voor 1845, heeft Zijne Majesteit tevens goedgevonden om, met wijziging in zooverre van Hoogstdeszelfs Besluit van den 21 December 1843, No. 49, waarbij eene som van ƒ 7000,00, als opbrengst van den eventuelen verkoop van het gebouw: genaamd het *Landschapshuis* met den daarbij behoorenden grond, op de begrooting over 1844 onder de inkomsten uitgetrokken, slechts *voorwaardelijk* is toegestaan, hangende het onderzoek omtrent het regt van eigendom van dat Gebouw, evengemelde som thans *definitivelijk* op gemelde begrooting voor 1844 toe te staan.

In deze beslissing ligt derhalve de uitspraak opgesloten, dat het eigendom van gedacht gebouw met aanhoorigheid aan de Provincie toekomt en dezelve daarover kan beschikken.

Bij Missive van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 2 October 1844, zijn ter onzer kennis gebragt een paar door de Algemeene Rekenkamer gemaakte aanmerkingen, betrekking hebbende tot de posten, voorkomende op de door UEd. Groot Achtb, voorgedragene Algemeene Provinciale Begrooting voor 1845, onder de Ontvangsten, op Hoofdstuk 4, 1ste en 2de afdeelingen, artikelen 2 en 1, hoofdzakelijk inhoudende, of niet, door de toewijzing van de bekende som van ƒ 47,000,00 aan de Provinciale fondsen, met de bijzondere bestemming om voor den opbouw van een Paleis van Justitie te worden aangewend, zoude moeten worden geacht dat de grond niet meer bestaat, waarop vroeger, dat is vóór gezegde toewijzing, tot hetzelfde einde, bij de daartoe betrekkelijke Koninklijke Besluiten, is toegestaan: a. eene subsidie van ƒ 20,000,00 uit 's Rijks kas en b. een bedrag van ƒ 25,000,00 wegens de 2% op de Gemeente Begrootingen over de jaren 1838 en 1839; hebbende Zijne Excellentie ons verzocht om die beide posten in nadere overweging te nemen en onze gedachten daaromtrent aan haar mede te deelen.

Aan dat verlangen van den gemelden Heer Minister is door ons voldaan, en wij hebben niet alleen de vereischte inlichtingen gegeven, welke ten dezen konden strekken tot wegneming van verkeerde veronderstellingen der Algemeene Rekenkamer, waarin, gedeeltelijk althans, de aanleiding tot de gemaakte aan-

merkingen moet worden gezocht, maar wij hebben bovendien gemeend genoegzame termen te vinden om aan den Heer Minister onze verwondering te betuigen over de door de Algemeene Rekenkamer in het midden gebragte aanmerkingen, vermits, op de daarvoor aangevoerde gronden, naar ons oordeel, noch de bepalingen der Grondwet, noch de bepalingen der Wet van den 5 October 1841, (Staatsblad No. 40) houdende eene instructie voor de Algemeene Rekenkamer, noch de overige bestaande voorschriften nopens de onderwerpelijke materie, aan de Algemeene Rekenkamer grond konden geven, om het maken van dusdanige aanmerkingen op eene Algemeene Provinciale Begrooting te beschouwen als tot den kring van hare werkzaamheden en bemoeijingen, tot hare bevoegdheid, te behooren.

Het gevolg aan ons betoog ter voorschreven zake gegeven is ons niet bekend, doch de sommen, waartoe de aanmerkingen der Algemeene Rekenkamer betrekking hadden, zijn op de door Zijne Majesteit goedgekeurde Begrooting behouden en toegestaan.

De uitschrijving der op de Provinciale begrooting van 1844 geautoriseerde geldleening van *f* 33,000,00 is niet noodig geweest, uithoofde de stand der Provinciale fondsen heeft toegelaten de uitgaven, die zijn voorgekomen, te bestrijden zonder gedachte som te leenen. De geregelde afloop der dienst, en het beschikbaar houden der gelden voor de andere op de begrooting voorkomende posten toegestaan, vorderden evenwel dat in de schrifturen de gedachte ontvangst van *f* 33,000,00, overeenkomstig met de voorschriften der Comptabiliteit, plaats had, en insgelijks dat in verband daarmede in de dienst van 1845 voor uitgaaf voorkwam gelijke som, op de begrooting van dat jaar bestemd ter aflossing van de bedoelde geldleening, zoodat te dien aanzien het noodige is verrigt.

Hierdoor is bevorderd dat de rente, uitgetrokken op de begrooting voor 1845 ter som van *f* 1485,00, is bespaard geworden en uitgewonnen.

Door ons geëxamineerd zijnde de door den Heer Administrateur van 's Rijks Schatkist ingezondene rekeningen en verantwoordingen van de Provinciale fondsen over den jaargang 1842, bestaande uit

1°. de tweede Suppletoire rekening over het dienstjaar 1840;

2°. de Eerste Suppletoire rekening over het dienstjaar 1841; en

3°. de Primitieve Rekening over het dienstjaar 1842, hebben wij dezelven opgezonden aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Financien, met verzoek de finale opneming en sluiting daarvan bij de Algemeene Rekenkamer te willen bevorderen.

Nadat genoemde Heer Minister ons bij missive van den 24 November 1844 heeft berigt, dat die rekeningen en verantwoordingen, na voorloopig met de ter Generale Thesaurie gehoudene schrifturen te zijn geverifieerd en accoord bevonden, aan de Algemeene Rekenkamer waren opgezonden, zijn dezer dagen bij ons van de Algemeene Rekenkamer, naar aanleiding van art. 53 der Wet van den 5 October 1841, (Staatsblad no. 40) terug ontvangen de door haar op den 26 Mei jl. gearresteerde rekeningen, als

de tweede suppletoire rekening over het dienstjaar 1840, en

de eerste rekening over het dienstjaar 1842,

zijnde de eerste suppletoire rekening over het dienstjaar 1841 nog niet gearresteerd, ten gevolge van de door de Algemeene Rekenkamer nader gevraagde bijlagen tot justificatie van sommige posten van uitgaaf.

Onder deze afdeeling gewoon zijnde melding te maken van de sedert het vorig verslag door ons verleende subsidien uit de Provinciale fondsen aan sommige Gemeenten, laten wij hier volgen de mededeeling van die subsidien, welke door ons sedert het verslag van den jare 1844 zijn toegekend, en die bestaan in de nagenoemde:

Aan het Grietenij-Bestuur van *Schoterland* eene som van *f* 250,00, ter voorziening in de behoeften van de dorpen *St. Johannesga* en *Rotsterhaule* over 1845, nevens eenen hoofdelijken omslag over de ingezetenen dier dorpen ten bedrage van *f* 500,00; en

Aan het Grietenij Bestuur van *Ameland*, ter voorziening in de behoeften van dat Eiland over den jare 1845, eene som van *f* 1000,00, nevens eenen hoofdelijken omslag over de ingezetenen des Eilands ten bedrage van *f* 500,00; terwijl wij ons nog op de daartoe gedane aanvragen van het Grietenij Bestuur, en uit overtuiging van het bestaan van werkelijke behoefte aan hulp en onder-

steuning, genoodzaakt hebben gezien, ten behoeve van de zoo zeer verarmde Eilanders, te verstrekken op den 2 Januarij dezes jaars eene som van ƒ 850,00 en op den 1 April daaraanvolgende eene som van ƒ 200,00, om te kunnen blijven voorzien in het eenigzins voldoende onderhoud der armen, ten gevolge van den langdurigen en fellen winter, bij gemis van werk, in grooten nood verkeerende, en vooral van dezulken die, ofschoon anders niet tot de gewone bedeelden behoorende, door gemelde omstandigheid veel kommer en gebrek moesten lijden en niet in staat waren zich zelven het noodige levensonderhoud te verschaffen, ook ten gevolge van het aan de meesten hunner overgekomen ongeluk dat hunne aardappelen door de vorst waren bedorven.

Bij de laatste aanvrage voegde het Grietenij-Bestuur nog, dat hetzelve zich door de verleende ƒ 850 in staat gesteld had gezien om daaruit, en uit de particuliere giften, tot aan den 22 Februarij eenigen onderstand uit te reiken aan 105 hulpbehoevende huisgezinnen, allen gewoonlijk geen onderstand genietende, en te zamen uitmakende 356 zielen, doch dat zonder nadere tegemoetkoming of bijstand die huisgezinnen, tegen den eisch der menschelijkheid, aan de jammerlijkste ellende moesten worden ten prooi gelaten.

Buiten en behalve de vermelde subsidien, die door ons ter zijner tijd zijn uitbetaald, hebben wij ons nog bereid verklaard tot het uit de Provinciale fondsen voor de helft bijdragen tot bekostiging van het bouwen eener nieuwe School en Onderwijzers-woning te *Hempens*, mits niet te boven gaande de som van ƒ 1000,00; zijnde evenwel door ons aan het verleenen dier subsidie de speciale voorwaarde verbonden, dat de aanbesteding van dat werk, aan welks daarstelling de ingezetenen van *Hempens* veel waarde schijnen te hechten, en hetwelk wij ook, na gedaan onderzoek, voor het onderwijs van de jeugd te dier plaatse, waar thans sedert eenige jaren geene school bestaat, van veel belang achten, met den meesten spoed plaats hebbe, opdat een en ander nog in den loop van dit jaar zal kunnen worden voltooid en de School geopend.

§ 22. *Gemeente Financien.*

De financien der Gemeenten, welke, over het algemeen, naar behooren en met orde worden beheerd, zijn sedert ons verslag des vorigen jaars niet gunstiger geworden; in sommige Gemeenten heeft men zelfs tot buitengewone maatregelen, ter voorziening in de behoeften, toevlugt moeten nemen.

Het onderzoek der Gemeente rekeningen maakt voortdurend een deel onzer werkzaamheden uit; zijnde de meesten van het jaar 1843, voor zoo verre bij ons ingekomen, door ons gearresteerd.

Van de Gemeenten *Franeker*, *Franekeradeel*, *Schoterland* en *Weststellingwerf* zijn de rekeningen over den jare 1843 nog niet bij ons ontvangen; terwijl van de laatstgenoemde Grietenij ook die van den jare 1842 nog ten achteren is, zijnde anders *alle* de Gemeente rekeningen over 1842 gearresteerd.

Bij ons verslag van het vorige jaar deelden wij aan UEd. Groot Achtb. mede, dat wij, naar aanleiding van art. 59 der Wet van den 5 October 1841, (Staatsblad No. 40) aan de Algemeene Rekenkamer hadden opgezonden de Gemeenterekeningen van de Steden *Harlingen* en *Sloten*, benevens die van de Grietenijen *Schoterland* en *Dantumadeel*, over den jare 1841, met de daarbij behoorende bewijsstukken en betrekkelijke begrootingen, en thans kunnen wij UEd. Groot Achtb. berigten dat deze rekeningen en stukken ons bij missive van de Algemeene Rekenkamer, van den 12 Junij ll., zijn teruggezonden, nadat die in den geest van gemeld art. 59 waren onderzocht.

In den aanvang dezes jaars zijn nog door ons, ingevolge de magtiging des Konings, ons kennelijk geworden bij schrijven van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, aan de Algemeene Rekenkamer, naar aanleiding van de aangehaalde wetsbepaling, opgezonden de Gemeente-rekeningen van de Steden *Bolsward* en *Dockum*, mitsgaders van de Grietenijen *Baarderadeel* en het *Bildt*, met de daartoe betrekkelijke bewijsstukken en begrootingen, loopende de drie eerstgemelde over het jaar 1842 en die van de Grietenij het *Bildt* over den jare 1843.

§ 23. *Plaatselijke belastingen.*

In de Plaatselijke Belastingen, die in de onderscheidene Gemeenten dezer Pro-

vincie geheven worden, zijn in het afgeloopen jaar geene veranderingen voorgevallen.

Naar aanleiding eener missive van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, de Plaatselijke Besturen door ons uitgenoodigd zijnde om te berigten of en in hoe ver dezelve voor 1845 van de heffing van Plaatselijke opcenten op de Grondbelasting zouden verlangen te worden vrijgesteld, en, wat de Personele Belasting over het dienstjaar 1845/46 betreft, van dergelijke heffing geheel, of wel alleen van de twee facultative opcenten zouden wenschen af te zien, is uit derzelver antwoorden gebleken, dat de financiële aangelegenheden der respective Gemeenten niet toelaten van de heffing der bewuste opcenten af te zien, en dat mitsdien met die heffing behoorde te worden gecontinueerd.

Over den jare 1843 is de zuivere opbrengst der Plaatselijke Belastingen in de verschillende Gemeenten der Provincie geweest eene som van bijna *f* 650,000,00, als:
in de Steden ruim . . . . *f* 269,500,00.
en in de Grietenijen, de beide Eilanden daaronder begrepen, ruim - 380,000,00.

In den jare 1842 bedroeg die zuivere opbrengst ruim *f* 683,000,00, zoodat daarin eene belangrijke vermindering heeft plaats gehad van ruim *f* 33,000,00; namelijk in de Steden ruim *f* 14,000,00 en in de Grietenijen ruim *f* 19,500,00, waartoe verschillende oorzaken kunnen hebben medegewerkt.

Wanneer men nu daarbij in aanmerking neemt, dat de zuivere opbrengst dier belastingen in 1842 ongeveer *f* 13,000,00 minder was dan in 1841, waardoor in twee jaren een achteruitgang bestaat van ongeveer *f* 46,000,00, dan levert dit genoegzaam bewijs op, dat, gelijk wij in verband tot den inhoud van ons verslag van het vorig jaar reeds aanvoerden, de Gemeentelijke financien in eenen minderen gunstigen toestand verkeeren.

In de meeste Gemeenten worden daarenboven nog hoofdelijke of personele omslagen geheven, ter bestrijding van de behoeften, hetzij *gewone*, hetzij *buitengewone*, waarvan het gezamenlijk bedrag over het jaar 1844 is geweest *f* 211,232,33, als wegens de *gewone* omslagen . . *f* 190,827,83½.
» » *buitengewone* omslagen - 20,404,49½.

De gezamenlijke opbrengst dier omslagen bedroeg in 1843 eene som van *f* 201,472,81½, hebbende dezelve alzoo in 1844 eene verhooging ondergaan van *f* 9,759,51½, waarbij valt op te merken, dat de *buitengewone* omslagen in 1844 eene som van *f* 3347,67½ *lager* zijn geweest dan in 1843, doch dat daarentegen de *gewone* omslagen in 1844 eene som van *f* 13,107,19 meer hebben bedragen dan in 1843.

Hieruit mag men afleiden dat de verminderde opbrengst der Plaatselijke belastingen ongunstig heeft gewerkt op het bepalen van het bedrag der hoofdelijke omslagen in sommige Gemeenten.

Over 1845 zal die stand van zaken, wat het bedrag der hoofdelijke of personele omslagen betreft, nog ongunstiger uitkomsten opleveren, en, hoezeer niet alle kohieren tot nog toe zijn ingekomen en gearresteerd, zoo hebben wij toch evenwel genoegzamen grond om aan te nemen, dat de *gewone* omslagen voor het loopende jaar de som van ongeveer *f* 200,000,00 zullen bereiken, en dat de *buitengewone* omstreeks de *f* 19,000,00 zullen bedragen.

Wij betreuren zeer deze voortdurende verhooging der hoofdelijke of personele omslagen, doch hebben tevens de overtuiging dat dezelve door de noodzakelijde en in het belang der Gemeenten gevorderde uitgaven onvermijdelijk is.

Aan het einde van deze afdeeling van dit ons verslag laten wij nu nog de mededeeling volgen, dat UEd. Groot Achtb. uitnoodiging, gedaan bij het 5de lid der Resolutie van den 24 Julij 1844, No. 5, ons aanleiding heeft gegeven, om met de Plaatselijke Besturen van dit Gewest in correspondentie te treden omtrent het door dezelven daarstellen en wijzigen van de door deze vergadering gearresteerde en geamplieerde Reglementen van Plaatselijke Belastingen daarbij bedoeld; — dat deze correspondentie nog niet is afgeloopen; — en dat wij ons voorbehouden om UEd. Groot Achtb. daarvan later den uitslag kenbaar te maken, onder openlegging der maatregelen, die, casu quo, ten dezen mogen zijn genomen.

§ 24. *Begrootingen der Steden en Gemeenten.*

Ten aanzien van deze aangelegenheid worden, over het algemeen, de bestaande verordeningen en voorschriften door de Plaatselijke Besturen behoorlijk in acht genomen.

De begrootingen der Steden en Gemeenten voor het dienstjaar 1845 zijn op een na allen gearresteerd.

§ 25. *Emplooi van het fonds van 2 pct. op de Gemeente inkomsten.*

Tijdens het opmaken en vaststellen van ons verslag des vorigen jaars was ons nog niet bekend dat Zijne Majesteit eene beschikking had genomen op de door ons gedane voordragt, omtrent het gebruik der 2% van de gewone Gemeente-inkomsten over het jaar 1843, doch na dien tijd is bij ons, onder geleide van de missive van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 11 Julij 1844, ter uitvoering ontvangen een extract uit Zijner Majesteits Besluit van den 30 Junij bevorens, No. 52, houdende beschikking over het al of niet disponibel gedeelte der bewuste 2 percent, waarbij, onder anderen, even als bij vorige soortgelijke besluiten, is bepaald, dat die gelden in de kassen der Gemeenten als kasgeld zullen worden gelaten, en dat Gedeputeerde Staten bij voortduring zorg zullen dragen dat die gelden worden aangewend tot bestrijding van zoodanige uitgaven, als waarvoor dezelve, bij vroegere verordeningen, zijn bestemd geworden.

Het betrekking tot de 2% op de gewone Gemeente-inkomsten van den jare 1844, is door ons bij tijds al mede de vereischte voordragt ingezonden, en wij zijn Zijner Majesteits beschikking dienaangaande nog wachtende.

Bij Resolutie van den 8 Augustus 1844, No. 2, hebben UEd. Groot Achtb. ons, in het 3de lid, uitgenoodigd om op de Gemeente Begrootingen van 1845 en vervolgens, zoo lang noodig, slechts zoodanige som, wegens de 2% van de jaren 1838 en 1839, beschikbaar te houden, als het respectief aandeel van iedere Gemeente in de Provincie, zonder onderscheid, bedraagt in de som van ƒ 25,000,00, daaruit bestemd voor het stichten van een Gebouw voor het Provinciaal Geregtshof, omgeslagen over die van ƒ 36,347,00.

Onder opmerking dat de laatstgenoemde som moet zijn ƒ 36,547,00, kunnen wij UEd. Groot Achtb. mededeelen, dat wij het wenschelijk hebben geacht om aan die uitnoodiging het verlangde gevolg te geven, vermits daardoor het belang der Gemeenten allezins wierd bevorderd en deze ten gevolge van dien maatregel de beschikking erlangden over dat gedeelte der 2% van de jaren 1838 en 1839, hetwelk niet behoeft te worden gereserveerd, om, krachtens Zijner Majesteits Besluit van den 9 October 1838, No. 89, te worden aangewend tot voorziening in de kosten van den opbouw van het Provinciaal Geregtshof.

Wij hebben derhalve op de Gemeente begrootingen voor 1845 van de bewuste 2% niet meer beschikbaar gehouden dan elke Gemeente daarvan moet bijdragen tot vinding van de ƒ 25,000,00, en waarin wij geen eenvoudiger, billijker en meer met den aard der zake overeenkomenden maatstaf hebben gemeend te kunnen volgen, dan het aandeel van iedere Gemeente, geene uitgezonderd, in de te reserveren som van ƒ 25,000,00, te berekenen naar dezelfde evenredigheid of verhouding, als waarin die som van ƒ 25,000,00 staat tot het geheel bedrag der 2% over de beide genoemde jaren, dat is naar 0,68405 per gulden, zoodat alle Gemeenten van elken gulden evenveel tot de zamenbrenging van het fonds leveren.

In die berekening hebben wij de 2% van de jaren 1838 en 1839 op de gewone Gemeente inkomsten van *Stavoren* en *Utingeradeel*, waarover reeds tot andere einden was beschikt, toen Zijner Majesteits voormeld Besluit van den 9 October 1838 wierd genomen, begrepen, en is eene som op de begrootingen dier Gemeenten in uitgaaf gesteld, gelijk staande met die, welke op de 2% zoude hebben moeten worden gereserveerd, indien daaraan niet reeds eene bestemming was gegeven.

§ 26. *Heffing van gewone en buitengewone opcenten.*

Door Zijne Majesteit is, bij het arresteren der Algemeene Provinciale Begrooting voor den jare 1845, autorisatie verleend tot het over dat jaar, ten behoeve der Provincie, heffen van de navolgende opcenten:

a. Zeven opcenten op de hoofdsom der belasting op de gebouwde en ongebouwde eigendommen.

b. Zes en een halve opcenten op de hoofdsom der belasting op het personeel.

c. Negen opcenten op de hoofdsom der belasting op het binnenlandsch en buitenlandsch gedistilleerd.

d. Twaalf opcenten op de hoofdsom der Plaatselijke Belasting op den wijn,

e. Bovendien nog eene eigene Provinciale Belasting op het binnenlandsch en buitenlandsch gedistilleerd, hetwelk buiten de Provincie reeds is veraccijnsd en alzoo in dezelve wordt ingevoerd, gelijk staande met het bedrag der onder Lα. c. vermelde *negen* opcenten.

De over den jare 1844 gehevene opcenten hebben beloopen eene gezamenlijke som van . . . . *f* 145,830,63

als die op de grondbelasting en het personeel *f* 125,011,38½

en die op het gedistilleerd en den wijn, de belasting op den invoer van het elders reeds veraccijnsde daaronder begrepen . . . . - 20,819,44½

§ 27. *Aandeel in- en vermeerdering van opbrengst in de Rijks belastingen.*

Overeenkomstig met de bepalingen der Wet van den 24 April 1843, (*Staatsblad No.* 14) is voor het jaar 1845 de hoofdsom van de grondbelasting voor de Provincie *Vriesland* . . . . . *f* 901,887,,43, als:

Wegens de *gebouwde* eigendommen *f* 193,031,86.

» » *ongebouwde* » - 708,855,57.

Dit bedrag is *f* 324,14 hooger dan voor 1844 en klimt *f* 301,39 boven het aandeel der Provincie *Vriesland*, bij de aangehaalde Wet, toegewezen in de som van *f* 7,983,256,84, over de *tien* Provincien des Rijks verdeeld, welke vermeerdering ontstaat door het vermeerderen der belastbare eigendommen in de Provincie, op de wijze bij genoemde Wet voorgeschreven.

Naar de volgorde van vroegere verslagen zouden wij UEd. Groot Achtb. ter dezer plaatse moeten mededeelen de opbrengst van de Rijks belastingen in deze Provincie over 1844, in vergelijking met die opbrengst over den jare 1843, doch wij zijn thans daartoe niet in staat, uit hoofde de daarvoor benoodigde opgaven ons nog wegens de *Directe Belastingen* en de *Accijnsen* ontbreken.

De Heer Staatsraad, Gouverneur die opgaven niet kunnende leveren, sedert het bestuur en toezigt over de invordering van 's Lands middelen niet meer tot de werkzaamheden der Heeren Gouverneurs behoort, hebben wij ons, ter bekoming daarvan, tot Zijne Excellentie den Heer Minister van Financien gewend.

Ten gevolge van de door Zijne Excellentie daartoe verstrekte magtiging zijn sommige opgaven bij ons ontvangen, doch daaronder nog niet die wegens de *Directe Belastingen* en de *Accijnsen*, zoodat wij vermoeden dat de tijd voor de betrokken Heeren Arrondissements Directeurs te kort zal zijn geweest, om aan ons verlangen te voldoen.

§ 28. *Verslag nopens den Waterstaat, den staat van Dijken, Polders, Kanalen, Rivieren, Waterleidingen, alsmede van de Wegen, zoo Straatwegen, als Provinciale en Gemeente wegen.*

Met deze afdeeling van ons verslag aanvangende strekt het ons tot groot genoegen dat wij UEd. Groot Achtb. bij vernieuwing mogen mededeelen, dat onze zeeweringen in den afgeloopen herfst en winter geene schaden van eenig aanbelang hebben geleden, en onze Provincie alzoo bevrijd is gebleven van die rampen, welke haar hadden kunnen treffen en waarvoor, wegens den langdurigen en gestrengen winter, en het daardoor in de zee aanwezige vele ijs, wel vrees en bezorgdheid bestond.

Aan de werken, door de Provincie wordende onderhouden, is geene andere bijzondere schade toegebragt, dan dat het front of de kop van het Zuider-havenhoofd te *Harlingen*, in het laatst der maand Januarij, bij storm weder, door ijsgang over eene lengte van ongeveer 10½ ellen is afgeschoven en grootendeels verbrijzeld.

Na voorloopig de vereischte maatregelen te hebben genomen, ten einde zoo veel mogelijk voor te komen dat daaruit voor de scheepvaart nadeelen konden voortvloeijen, hebben wij het bestek voor de herstelling en vernieuwing van een gedeelte des gezegden Havenhoofds, daaronder het verbrijzelde of beschadigde begrepen, en tot welker herstelling ten vorigen jare reeds door UEd. Groot Achtb. was besloten, doen opmaken, en dat werk later aanbesteed voor eene som van *f* 9,750,00; zijnde men thans met de uitvoering bezig.

De gunstige berigten, welke wij UEd. Groot Achtb. over den toestand der Zeeweringen in het algemeen ten vorigen jare mededeelden, mogen wij ook thans herhalen, evenzeer als de vermelding dat de verschillende Dijksbesturen, over

het algemeen er zich op blijven toeleggen om niet alleen de dijken en andere zeewater keerende werken in eenen goeden en voldoenden staat te onderhouden, maar ook daaraan die verbeteringen toe te brengen, welke wenschelijk worden geacht, voor zoo verre althans de benoodigde uitgaven dit niet te bezwarende maken.

In de Contributie van *Hemelumer Oldephaert c. a. Zeedijken* wordt in dit jaar eenen steenen voeting aangelegd langs den *Zonnewielsdijk*, over eene lengte van 66 ellen, ter breedte van 7,50 ellen en op de hoogte tegen het paalwerk van 1,45 el boven volzee, welk werk eene voortzetting is van de aldaar in de jaren 1842, 1843 en 1844 gemaakte steenen voetingen.

Ten aanzien van de herstellingen der Zeewering des *Wiel-polders* hebben wij nog geene maatregelen kunnen nemen, vermits de daaromtrent ingevraagde rapporten nog niet bij ons zijn ingekomen.

Overeenkomstig het verlangen, door het Dijksbestuur van de vijf deelen Zeedijken Binnendijks te kennen gegeven, hebben wij er genoegen in kunnen nemen, dat de voorgenomene, en in vroegere verslagen reeds vermelde, verzwaring van een gedeelte van den Zeedijk, tot die Contributie behoorende, is uitgesteld geworden, tot na het in werking brengen van het in behandeling zijnde nieuwe Reglement voor het Bestuur dier Contributie.

Bij voortduring worden de omtrent het beheer der Zeeweringen bestaande bepalingen, over het algemeen, naar behooren nageleefd.

Buiten en behalve het nieuwe Reglement voor het Bestuur der Contributie van *Wonseradeels Zuider Zeedijken*, hetwelk nog een onderwerp van behandeling bij onze vergadering uitmaakt, nadat de daarop gevallene aanmerkingen, bedenkingen enz. door het Dijksbestuur zijn beantwoord geworden, is ook nog onlangs bij ons ingekomen een nieuw ontworpen Reglement op het Bestuur der Contributie van *Westdongeradeels* Zeedijken, terwijl in de maand December des vorigen jaars nog is ontvangen een nieuw Reglement van Bestuur voor het Zeedijksbestuur van *Ferwerderadeel*, mitsgaders een Reglement op het regelmatig en uit eene hand slatten in het slijk, buiten den Zeedijk van *Ferwerderadeel*, welke stukken mede bij ons in behandeling zijn.

Wij deelden UEd. Groot Achtb. ten vorigen jare mede, dat wij, met betrekking tot het peil, waarop de keerwaaijersluis, tot afsluiting van de rivier de *Linde* bij *Kuinre*, tegen het indringen van het zeewater bij stormvloeden, of wanneer de Zuider Zee eenen te hoogen stand boven den gewonen aanneemt, zal moeten worden gesloten, ons nader hadden gewend tot Heeren Gedeputeerde Staten der Provincie *Overijssel*, en wel ten einde te bevorderen, dat, in het belang van den landbouw in die oorden dezer Provincie, het gedachte peil van sluiting in de zomermaanden, almede *bij wijze van proef*, wierd aangenomen op 70 duimen boven dagelijksch water of ordinair volzee.

Thans kunnen wij UEd. Groot Achtb. berigten dat Heeren Gedeputeerde Staten der Provincie *Overijssel* geene zwarigheid hebben gemaakt om aan ons verlangen te voldoen, en ons in het laatst der maand Julij des voorleden jaars te kennen gaven, dat Hun Edel Groot Achtb., overeenkomstig ons voorstel, het zomerpeil van sluiting der gemelde sluis *voorloopig en bij wijze van proef* voor de maanden Mei tot en met September hadden vastgesteld op 70 duimen boven dagelijksch water, blijvende het winter peil, in overeenstemming met hetgeen vroeger reeds dienaangaande bij wijze van proef was aangenomen, op 1,20 el voor de overige maanden.

Door de Commissie tot den Waterstaat uit ons midden aan ons gerapporteerd zijnde, dat het haar bij hare inspectie des vorigen jaars was gebleken, dat over het, ten gevolge van de afsluiting der rivier de *Linde* bij *Kuinre*, nieuw gegraven kanaal, nevens of ter hoogte van *Slijkenburg*, in plaats van eene behoorlijke brug, die ten dienste en gerijve der scheepvaart langs dat kanaal kan worden opgehaald, was gelegd een zet of eene brug met losse barten, welke voor de passage naar het zoogenaamde *Kuinder Onland*, in het belang van de ingezetenen der Grietenij *Weststellingwerf*, die mede eigenaren zijn van dat land, voor voldoende konde worden gehouden, doch welke overigens, volgens de verkregene informatien, gansch niet voldoende was voor de behoeften en de vereischten der scheepvaart, hebben wij gemeend ons dienaangaande te moeten wenden tot Heeren Gedeputeerde Staten der Provincie *Overijssel*, met verzoek om bepalingen te maken of maatregelen te nemen, waardoor de bewuste belemmeringen voor de scheepvaart, op eene geschikte wijze, wierden weggenomen,

Het antwoord daarop ontvangen heeft ons doen zien dat onze ambtgenooten voor de Provincie *Overijssel*, bij voortduring, zeer bereidwillig waren om aan geopperde bezwaren te gemoet te komen, want Hun Edel Groot Achtb. schreven ons op den 10 October 1844, ruim 14 dagen na de dagteekening onzes briefs, dat Hun Edel Groot Achtb., zoowel op grond van reeds vroeger daaromtrent ingekomene bezwaren, als ook ten gevolge van ons gedacht schrijven, den Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in hun Gewest hadden aangeschreven om 1°. de losse barten van de bestaande brug te doen wegnemen en opbergen, ten einde al dadelijk de bestaande ongelegenheden op te heffen en 2°. om een bestek en begrooting van kosten op te maken voor het veranderen van de bedoelde brug in eene ophaalbrug; terwijl daarbij verder aan ons wierd medegedeeld, dat het voornemen bestond om dat werk in het aanstaande voorjaar te doen uitvoeren.

Sommige punten, met de afsluiting der rivier de *Linde* bij *Kuinre* in betrekking staande of daaruit voortvloeijende, zullen welligt nader nog onderwerpen van behandeling en van bepaalde schikkingen tusschen de beide Provincien *Overijssel* en *Friesland* moeten uitmaken, doch voor het tegenwoordige hebben wij, te dien aanzien, aan UEd. Groot Achtb. geene verdere mededeelingen te doen.

Ter dezer plaatse vermeenen wij evenwel UEd. Groot Achtb. nog het volgende te moeten berigten, als deszelfs beslag verkregen hebbende na dat eerst de Staten der Provincie *Overijssel* daarin, in derzelver gewone vergadering van het vorige jaar, hadden toegestemd.

Bij missive van den 21 December 1843, gaven Heeren Gedeputeerde Staten der Provincie *Overijssel* namelijk aan ons te kennen, dat, na de voltooijing der werken tot afsluiting van de rivier de *Linde* bij *Kuinre*, bij Hun Edel Groot Achtb. het denkbeeld was opgekomen van het wenschelijke eener bepuining en begrinding van het gedeelte wegs tusschen de straat te *Kuinre* en den Statendijk in *Friesland*, uit hoofde die verbetering voor het verkeer tusschen beide Provincien van belang moest worden geacht.

Die mededeeling ging vergezeld met eene door den Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de Provincie *Overijssel* opgemaakte begrooting van kosten, waaruit gebleek dat die bepuining en begrinding zoude moeten kosten.

a. voor het gedeelte tot aan de grenzen der Provincie *Friesland* *f* 3047.00.

b. voor het gedeelte tusschen de grenzen van *Friesland* en den *Statendijk* *f* 528,00; terwijl daarbij wijders wierd te kennen gegeven, dat, indien wij mogten kunnen besluiten om het gedeelte wegs over *Frieslands* grondgebied loopende aldus te doen opmaken, Hun Edel Groot Achtb. aan de Staten hunner Provincie een voorstel zouden doen om voor het gedeelte van af *Kuinre* tot aan de grenzen tusschen de twee Provincien, de benoodigde fondsen toe te staan.

Hierop hebben wij aan Heeren Gedeputeerde Staten der Provincie *Overijssel* geantwoord, dat wij, uit aanmerking van het belang dat er ook voor deze Provincie in gelegen was, dat de weg tusschen de straat te *Kuinre* en den Statendijk in dit Gewest wierd bepuind en begrind, wel genegen waren om tot die bepuining en begrinding, wat betrof het gedeelte over *Frieslands* territoir loopende, iets bij te dragen; en dat wij derhalve ons bereid verklaarden om, indien van wege de Provincie *Overijssel* wierd overgegaan tot de bepuining en begrinding van gemelden weg, ook over *Frieslands* grondgebied, af te zien van de betaling der schadeloosstelling ad *f* 266,88 wegens den afstand van eenigen tot het domein dezer Provincie behoorenden grond, ten dienste van de werken der afsluiting van de rivier de *Linde* bij *Kuinre* in bezit genomen, onder die bepaling nogtans, dat de Provincie *Friesland* later niet wierd betrokken in het onderhoud van die bepuining en begrinding en dus in eens met de opoffering van gemelde som van de zaak af was.

Deze onze missive is gevolgd door die van Heeren Gedeputeerde Staten der Provincie *Overijssel*, van den 15 Julij 1844, waarbij Hun Edel Groot Achtb. ons mededeelen dat de Staten hunner Provincie genoegen hebben genomen in het bovenbedoelde door ons gedane aanbod en dat Hun Edel Groot Achtb. het werk van bepuining en begrinding des wegs tusschen de straat te *Kuinre* en den Statendijk te *Slijkenburg* ten spoedigsten zouden doen uitvoeren.

UEd. Groot Achtb. zullen deze verbetering met ons van veel belang achten, indien dezelven in aanmerking nemen het nut daarin gelegen, waardoor de gelegenheid zich opdoet om eerlang tot stand te brengen eenen altijd bruikbaren

en goeden weg tusschen *Kuinre* en de *Lemmer*, wanneer tot de bepuining en begrinding van den Statendijk wordt overgegaan en nog een gedeelte van het rijdspoor langs den Zeedijk van de Contributie der Zeven Grietenijen en Stad *Sloten* op de vroeger reeds uitgevoerde wijze wordt verbeterd.

Thans is de bepuining en begrinding van het bedoelde gedeelte wegs tusschen de straat te *Kuinre* en den Statendijk in deze Provincie bijna geheel voltooid.

Bij ons voorgaande verslag deelden wij aan UEd. Groot Achtb. mede dat er in een tijdvak van tien jaren 8 Zeesluizen dezer Provincie waren afgedamd, droog gemaakt en hersteld, en in dit jaar zal dit getal met nog eene worden vermeerderd. De aan de Zeesluis, de *Roptazijl* genaamd, in onderhoud bij de Stad *Harlingen*, ontdekte gebreken hebben het namelijk van belang doen oordeelen dit Sluisgebouw nader te onderzoeken, en ten gevolge daarvan is tot de afdamming en droogmaking van hetzelve besloten, ten einde alsdan naauwkeurig te kunnen opnemen de herstellingen, welke daaraan zullen behooren te worden verrigt.

Het werk der afdamming en droogmaking zal men eerlang kunnen aanvangen.

Het door ons ten vorigen jare gerapporteerde, dat men, op grond van de aanvankelijk verkregene uitkomsten, mogt verwachten dat de buitengeul der Zeesluis de *Munnekezijlen* door ploeging en spuijing op de diepte van 1,50 el beneden zomerpeil zoude kunnen worden gebragt en gehouden, is tot nog toe door de sedert voortgezette uitvoering van die wijze van verdieping bevestigd, en een daaromtrent onlangs ontvangen rapport van den Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat hield in, dat de verbetering en verdieping van gezegde geul reeds zoo veel was toegenomen, dat, volgens getuigenis van velen in dien omtrek, door de gedachte Zeesluis eene zoo gunstige afstrooming bestaat, als in geene 25 jaren had plaats gehad.

Zoo veel mogelijk wordt dit werk van verdieping nog dagelijks voortgezet, zijnde de toestand van de buitengeul, blijkens het rapport van den tijdelijken Opzigter bij dat werk, van den 15 Junij jl., reeds zoodanig dat dezelve eene doorgaande diepte had van 3 ellen onder volzee, of 10 duimen boven den slagdrempel der *buitensluis* en *gelijk* met dien van de *binnensluis*.

Naar aanleiding van UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 18 Julij 1844, No. 10, zullen wij UEd. Groot Achtb. een afzonderlijk rapport, met opzigt tot deze Zeesluis, aanbieden.

Ten aanzien van de buitengeul of het buitenkanaal der Zeesluis de *Nieuwezijlen* deelden wij UEd. Groot Achtb. in ons vorig verslag mede, dat bij ons, op grond van de uitkomsten der daaromtrent gedane onderzoekingen, de overtuiging bestond dat de slenk dezer belangrijke Zeesluis in eenen ongunstigen toestand verkeerde en voorziening vorderde, en dat wij later aan UEd. Groot Achtb. eene gemotiveerde voordragt zouden doen om in dat gebrekkige te voorzien, vermits wij daaromtrent, wegens den aard en het belang der zaak, nog niet tot een bepaald besluit hadden kunnen komen.

Thans zijn wij met deze voordragt gereed en zullen dezelve aan UEd. Groot Achtb. deliberatien onderwerpen; ons voorstellende, ook op grond van de uitkomsten bij de *Munnekezijl* reeds verkregen, dat de voorgedragene middelen veel zullen kunnen toebrengen om het uitstroomingsvermogen der *Nieuwezijlen* merkelijk te verbeteren en die belangrijke Zeesluis aan hare bestemming te doen beantwoorden.

Na de behandeling van het vorenstaande zullen wij overgaan tot de aangelegenheden van den Binnenlandschen Waterstaat der Provincie, en dan moeten wij dienaangaande in het algemeen aanmerken, dat dezelve nog van tijd tot tijd veel verbetert, zoowel door de daarstelling van werken van meer *algemeen* belang, als door die van *Plaatselijk* belang.

De spoedige afloop van het boezemwater wordt daardoor meer en meer bevorderd, waaraan ook grootere waarde mag worden gehecht, naar mate meerdere landen worden ingepolderd.

De tijdens het opmaken van ons vorig verslag reeds onder handen zijnde werken tot verbetering van den Binnenlandschen Waterstaat der Provincie zijn uitgevoerd, namelijk: de slatting der trekvaart tusschen de steden *Bolsward* en *Workum* — de slatting der kanalen het *Ouddeel*, de *Murk*, de *Woudvaart* en de *Juckemavaart* — mitsgaders de uitdieping en verwijding van het kanaal, strekkende van af het oostelijk uiteinde der nieuwe doorgraving te *Bergumer-*

dam, door de *Bergumermeer*, het *Kolonelsdiep* en langs een gedeelte der trekvaart van *Dockum* naar *Stroobos* tot aan laatstgemelde plaats.

Ook heeft reeds in het vorige jaar plaats gehad de uitruiming van het *Schuilenburger vallaat*, liggende op het *Kolonelsdiep*, waartoe door UEd. Groot Achtb. bij derzelver Resolutie van den 20 Julij 1844, No. 4, is besloten; zijnde de aanbesteding daarvan geschied op den 18 September daaraanvolgende voor de som van *f* 4,150,00, met inbegrip van de over het *Kolonelsdiep* aldaar te leggen ophaalbrug.

De kosten daarvan uit de loopende diensten kunnende worden gevonden, maakt zulks niet noodzakelijk daartoe eene nadere voordragt te doen.

Wat verders aanbelangt UEd. Groot Achtb. bij de aangehaalde Resolutie gedane uitnoodiging, om later aan UEd. Groot Achtb. den uitslag der verder voort te zetten proefnemingen mede te deelen, tot het einde daarbij bedoeld, hieromtrent kunnen wij UEd. Groot Achtb. te kennen geven, dat die proefnemingen, ten gevolge van de slatting van het *Kolonelsdiep* en van de uitruiming van het *Schuilenburger vallaat*, hebben moeten worden gestaakt en dat wij, bij onze Resolutie van den 21 Januarij 1845, den Heer Hoofd-Ingenieur hebben aangeschreven om die proefnemingen onverwijld weder te doen aanvangen, hetgeen toen wegens de uitvoering van gedachte werken konde geschieden, doch dat natuurlijk en uit den aard der zake die tijd veel te kort is geweest om uit de sedert gedane proefnemingen zekere en bepaalde resultaten te trekken en daarop een stellig gevoelen te vestigen.

Bij gelegenheid van de slatting van het *Ouddeel*, de *Murk* enz. zijn de daarin noodig geachte verbeteringen aan bruggen enz., overeenkomstig het deswege beslotene, tot stand gebragt, met uitzondering voor alsnog van de *Kanterlandsche* brug, waaromtrent moeijelijkheden met de onderhoudpligtigen of derzelver Gecommitteerden zijn gerezen, welke de uitvoering der voorgenomene verbetering van die brug tot nu toe hebben verhinderd.

Bij missive van den 12 Julij 1844, No. 10, hebben wij aan UEd. Groot Achtb. voorgesteld om ons, op daarvoor bijgebragte gronden, te magtigen om de brug over het *Kolonelsdiep*, bij het gedemolieerde Blaauw vallaat, welke, ten gevolge van UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 8 Augustus 1843, No. 1, zoude behooren te worden vernieuwd en in eene ophaalbrug veranderd, van de onderhoudpligtigen over te nemen voor rekening en ten laste der Provincie, voor het geval de daarbij betrokken floreenpligtigen daartoe de nadere vereischte autorisatie of goedkeuring zouden willen verleenen, zulks tegen betaling door de onderhoudpligtigen aan de Provincie eener som van *f* 1,000,00 als afkoop, wegens de op hen rustende verpligting ter zake onderhoud en vernieuwing van gezegde brug.

UEd. Groot Achtb. hebben ons daarop, bij derzelver Resolutie van den 18 Julij 1844, No. 7, gemagtigd om de bedoelde brug, op de door ons aangegevene voorwaarde, van de onderhoudpligtigen voor rekening en ten laste der Provincie over te nemen.

Daaraan het vereischte gevolg gegeven hebbende, is de uitkomst daarvan geweest dat de betrokken onderhoudpligtigen, en dus ook de daarbij belanghebbende floreenpligtigen, er in hebben toegestemd niet alleen, om die brug over te dragen aan de Provincie, tegen betaling hunnerzijds eener som van *f* 1,000,00, als afkoop van de op hen rustende verpligting ter zake onderhoud en vernieuwing van gezegde brug, maar ook die som reeds hebben voldaan; zoodat de aanbesteding van het bouwen der nieuwe ophaalbrug heeft plaats gehad op den 31 Januarij 1845, voor de som van *f* 4,347,00 en dit werk thans in uitvoering is.

Wat evenwel aanbelangt de betaling der gemelde afkoopsom, zoo moeten wij daaromtrent mededeelen dat die in de eerste plaats door de onderhoudpligtigen is gestort bij het Grietenij Bestuur van *Achtkarspelen*, door welks tusschenkomst ook de onderhandelingen zijn gevoerd, en dat wij het gemelde Grietenij Bestuur hebben uitgenoodigd om die gelden provisioneel tot nadere beschikking onder zich te houden, vermits, naar hetgeen door de Algemeene Rekenkamer te dien opzigte is aangenomen, zoodanige ontvangst in de rekening wegens de Provinciale fondsen niet kan worden toegelaten, dan nadat dezelve op eene Algemeene Provinciale Begrooting is aangebragt en die Begrooting door den Koning is goedgekeurd.

Dientengevolge hebben wij de gedachte som van *f* 1,000,00 op de door ons

ontworpene Algemeene Provinciale begrooting voor den jare 1846 onder de buitengewone ontvangsten aangebragt.

Het weder in het afgeloopen jaar voor de uitvoering van groote slattingswerken zeer ongunstig geweest zijnde, heeft zulks voor de aannemers vele moeijelijkheden en nadeelen opgeleverd, hetgeen bijzonder het geval is geweest met de slatting van het *Kolonelsdiep*, waartoe ook nog veel heeft bijgebragt de omstandigheid, dat het bij het droog zijn van dat kanaal gebleek dat aldaar veel *wel-* of *Loopzand* wierd gevonden, zoodat wij, nadat met betrekking tot die aangelegenheid eene speciale opneming door eene Commissie uit ons midden had plaats gehad, zelfs aan den aannemer, op diens aanvrage, hebben moeten vergunnen om gedeelten van het werk op te leveren met het water in de vaart in plaats van droog, ten einde de instorting der oevers of wallen voor te komen en om het voorgeschrevene profil te verkrijgen, daar het *Wel-* of *Loopzand* verhinderde om het kanaal door uitgraving op de bepaalde diepte te brengen.

Wij hebben te minder zwarigheid in die afwijking van de bepalingen van het bestek gevonden, uithoofde de Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, die het toestaan van het gedaan verzoek noodzakelijk achtte, ons rapporteerde dat eene opneming van het werk, met het water in de vaart, met genoegzame naauwkeurigheid konde geschieden, hoewel met meerdere moeite vergezeld.

De Aannemer *Jan Brandsma Wz.*, woonachtig te *Lemmer*, heeft door de uitvoering van dat werk, buiten zijne schuld, en door onvoorziene omstandigheden, groote schade geleden, waarin hij uit de Provinciale fondsen eene tegemoetkoming van ons heeft verzocht, doch met welk verzoek wij gemeend hebben den adressant tot UEd. Groot Achtb. te moeten verwijzen.

Wijders hebben de omstandigheden nog gevorderd om voorzieningen te nemen ten aanzien van de beschoeijingen langs eenige erven in het gebuurte *Kootstertille*, met dat gevolg dat langs die erven, nadat deswege met de eigenaren en onderhoudpligtigen derzelve was overeengekomen, nieuwe en meer voldoende beschoeijingen worden daargesteld; zijnde bij die overeenkomsten onder anderen bepaald, dat de bedoelde eigenaren en onderhoudpligtigen op zich nemen om de nieuw daargestelde beschoeijingen voortdurend in eenen goeden staat te onderhouden, buiten kosten en bezwaar van de Provincie, welke in het volgende onderhoud nimmer zal kunnen worden betrokken.

Tot verdere voortzetting der verbeteringen in den Binnenlandschen Waterstaat der Provincie wordt in dit jaar uitgevoerd de slatting van de trekvaart van af de over de *Leeuwarder-Harlinger* trekvaart liggende *Bolswarder* brug of *Pijphorne*, langs *Baard*, *Huilkenstein*, *Wommels* en *Burgwerd* tot in de Stadsgracht over de St. Janspoort te *Bolsward*, ter lengte van 21,855 ellen, waarbij nog zijn gevoegd:

1°. de vaart van af het einde der vorige, zuidwest aan, langs de Stadsgracht te *Bolsward*, tot nabij de Blaauwpoort aldaar, en verder door de *Marnezijl* en de *Exmorsterzijl* tot in het *Makkumer-* of *Koudmeer*, hebbende eene lengte van 5,817 ellen; en

2°. de Stadsgracht te *Bolsward*, van af de vorige vaart langs de Blaauwpoort tot in de trekvaart van *Bolsward* op *Workum*, ter lengte van 380 ellen.

Deze slatting maakt nu wijders een geheel uit met de slatting der trekvaart tusschen de Steden *Bolsward* en *Workum*, in het vorige jaar reeds uitgevoerd; hebbende wij UEd. Groot Achtb. destijds bekend gemaakt met de redenen, waarom de belanghebbenden die slattingen niet in een jaar wenschten uit te voeren.

Door de Gecommitteerden uit de van ouds onderhoudpligtigen, contribuerende tot de slatting van gemelde vaarten, is, ten overstaan van Commissarissen uit onze vergadering, mitsgaders van die uit de Plaatselijke besturen van *Bolsward*, *Baarderadeel*, *Hennaarderadeel* en *Wonseradeel*, de aanbesteding van dat werk in één perceel geschied op Woensdag den 14 Mei 1845, zijnde daarvan aannemer geworden *Jan Brandsma*, wonende te *Lemmer*, voor de som van *f* 70,000,00.

Dit voor scheepvaart en waterlossing belangrijke werk is thans onderhanden, doch het is van belang dat bij deze gelegenheid, door verwijding en verlegging van de *Littenserzijl* of *Krommezijl*, de belemmering wordt weggenomen, welke die zijl, liggende in den Slagtedijk der vijf deelen, onder het behoor der Grietenij *Hennaarderadeel*, aan de scheepvaart toebrengt.

Wij zullen daaromtrent aan UEd. Groot Achtb. eene afzonderlijke voordragt

doen, opdat, indien UEd. Groot Achtb. daartoe mogten besluiten, de uitvoering van dat werk nog plaats hebbe tijdens de slatting der vaart in dezen jare.

Buiten en behalve deze verbetering, welke wij noodzakelijk achten, is er nog eene, die diende te worden uitgevoerd, omdat zich daartoe de gunstigste gelegenheid opdeed. Het is de wegruiming van het *Lionser Zet*, hebbende slechts eene doorvaartswijdte van 4,50 el, terwijl de vaart aldaar eene wijdte zal moeten bekomen van ongeveer 19 ellen. Wij hebben met de onderhoudpligtigen en belanghebbenden bij dat Zet eene overeenkomst aangegaan, volgens welke de opruiming van hetzelve geschiedt tegen eene schadeloosstelling voor eens uit de Provinciale fondsen van ***honderd guldens***, onder bewilliging van het Bestuur der Stad ***Bolsward***, dat voor de tot dat Zet onderhoudpligtige landen een opslag op den trekweg wordt daargesteld, en daartoe een bekwaam stalt wordt gemaakt.

Verder is het ons wenschelijk voorgekomen, dat, tot voortzetting van de verbeteringen van den Binnenlandschen Waterstaat der Provincie, in den jare 1846 door de slatpligtigen worde overgegaan, tot slatting of uitdieping van de *Dockumer Ee*, een der hoofd-toevoer kanalen naar de Zeesluis de *Nieuwezijlen*, welke slatting ook door den Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in dit Gewest zeer wordt aanbevolen, en waarvan de nuttigheid en noodzakelijkheid reeds in de gedrukte waterstaatsstukken van den jare 1835 wordt betoogd; terwijl bovendien de slatting van dat kanaal zich laat aanprijzen voor den afvoer van het water uit de Grietenij ***het Bildt***, en voor de meerdere voeding der Zeesluis de *Nieuwezijlen*, welke niet anders dan gunstig op het diephouden van de buitengeul of het buitenkanaal van die Sluis zal kunnen werken.

Er bevinden zich echter op dat kanaal drie naauwe punten, welke bij die gelegenheid wel zouden dienen te worden verwijd, en eene afzonderlijke voordragt zal dienaangaande door ons aan UEd. Groot Achtb. deliberatien worden onderworpen, daartoe strekkende om, bij gelegenheid dat gemeld kanaal door de onderhoudpligtigen wordt geslat, de bedoelde naauwe punten op kosten der Provincie te verwijden.

Onder de verbeteringen, die nog in het volgende jaar in den Binnenlandschen Waterstaat zouden kunnen worden aangebragt, rangschikken wij ook de slatting of uitdieping der zoogenaamde ***Woudvaart***, loopende van de Stad ***Sneek*** tot aan de ***Witte Brekken***, waaromtrent wij aan UEd. Groot Achtb. een afzonderlijk rapport zullen uitbrengen, naar aanleiding van UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 23 Julij 1844, No. 4, bij welke aan ons is gerenvoijeerd een daartoe betrekkelijk adres van den Raad der Stad ***Sneek***, strekkende om voor rekening der Provincie tot die slatting te besluiten, met verzoek om de zaak te onderzoeken en deswege in de gewone vergadering van den jare 1845 te dienen van onze consideratien en advies.

Uit dat rapport zullen UEd. Groot Achtb. ontwaren, dat wij van gevoelen zijn dat dan ook tevens zal behooren te worden verbeterd de poel, genaamd de ***Witte Brekken***, ten einde daardoor de communicatie te bevorderen tusschen het scheepsvaarwater van ***Sneek*** naar ***Leeuwarden*** met het groote scheepsvaarwater van de ***Lemmer***, ***Stavoren*** en ***Workum*** naar ***Stroobos*** op het punt waar alle drie zich vereenigen bij het zoogenaamde ***Oud Kerkhof*** of ***Oud Hof***.

Wij deelden UEd. Groot Achtb. bij ons vorig verslag mede, dat de aangevangene onderhandelingen met de onderhoudpligtigen van de ***Kimswerderzijl*** of ***Brekepijp*** geene gunstige uitkomsten hadden opgeleverd, en dat wij, voor het geval dat eene verbetering en verwijding van die pijp of zijl, van wege de Provincie, wierd tot stand gebragt, met dezelven geene billijke schikking konden treffen.

De uitslag dier onderhandelingen heeft ook aan gemelde onderhoudpligtigen aanleiding gegeven om zich aan UEd. Groot Achtb. te adresseren met verzoek, dat UEd. Groot Achtb., kennis nemende van de gevoerde onderhandelingen, mogten besluiten om de ***Kimswerderzijl*** of ***Brakepijp*** nu en voortaan uit de Provinciale fondsen te vernieuwen en te onderhouden, en als eene Provinciale aangelegenheid te beheeren, tegen eenen afkoopprijs door de floreenpligtigen van ***Kimswerd***, als van ouds onderhoudpligtigen tot dezelve, te betalen, eens geld, tot eene som van *f* 600,00.

Van het daarop door UEd. Groot Achtb. genomen Besluit op den 31 Julij 1844, onder No. 3, waarbij UEd. Groot Achtb. zich vereenigden met ons gevoelen, om door drie deskundigen te doen bepalen de som, wegens afkoopprijs

door de onderhoudpligtigen van gemelde zijl of pijp, te voldoen en mitsdien resolveerden:

1°. om, bijaldien floreenpligtigen van *Kimswerd* dit mogten verlangen, de *Kimswerderzijl* of *Brakepijp* nu en voortaan uit de Provinciale fondsen te vernieuwen en te onderhouden, en als eene Provinciale aangelegenheid te beheeren, tegen eenen afkoopprijs, door de floreenpligtigen van *Kimswerd*, als van ouds onderhoudpligtigen tot dezelve, te betalen, eens geld, tot zoodanige som als zal worden vastgesteld door drie deskundigen, door ieder der partijen een te benoemen, en de derde door den Heer President van het Provinciaal Geregtshof van *Vriesland*, op daartoe door partijen te doen verzoek, te verkiezen enz.

2°. voor goed aan te zien dat de kosten, op de benoeming en tauxatie der drie deskundigen zullende vallen, zullen worden gedragen door de Provincie; is door UEd. Groot Achtb. kennis gegeven aan de belanghebbende onderhoudpligtigen door toezending van een extract uit dat Besluit.

Evenwel geen gevolg van de zaak vernemende, en bij ons geen het minste berigt van de onderhoudpligtigen inkomende, noch omtrent het toetreden tot eene benoeming van deskundigen, noch omtrent het bezwaar maken daarin, hebben wij, daartoe gedrongen door het belang in de afdoening dezer zaak op deze of gene wijze gelegen, omdat de gemelde pijp of zijl niet langer in den tegenwoordigen staat kan blijven verkeeren, gemeend Grietman en Assessoren van *Wonseradeel*, bij onze Resolutie van den 29 April dezes jaars, No. 78, te moeten kennis geven van UEd. Groot Achtb. Besluit voormeld en Hun Edel Achtb. te moeten uitnoodigen om wel, zoo veel mogelijk, te willen bevorderen dat de floreenpligtigen van den dorpe *Kimswerd*, onderhoudpligtigen van de gedachte *Brakepijp*, hun gevoelen doen kennen of zij namelijk genegen zijn om op de door UEd. Groot Achtb. bepaalde wijze de *Brakepijp* in beheer en onderhoud aan de Provincie over te dragen, dan wel niet.

Deze poging heeft eenen allezins gewenschten uitslag gehad en bij brief van den 3 Junij 1845 hebben Grietman en Assessoren van *Wonseradeel* ons bekend gemaakt met het Besluit van genoemde floreenpligtigen, inhoudende derzelver toetreding tot UEd. Groot Achtb. meergemeld Besluit en tevens magtiging op den Grietman van *Wonseradeel* om dienaangaande met ons het noodige te bevorderen.

Met den meesten spoed zijn wij, na het bekend worden daarmede, overgegaan tot de opmaking en verteekening van de vereischte acte van overdragt, tot de benoeming van eenen deskundige van de zijde der Provincie, zijnde die van den kant der floreenpligtigen in de bewuste bijeenkomst benoemd, en tot het opmaken en verteekenen van een adres aan den Heer President van het Provinciaal Geregtshof van *Vriesland*, met verzoek om eenen derden deskundigen te willen benoemen, die ter voorschreven zake met de door wederzijdsche partijen benoemden werkzaam zoude kunnen zijn.

Nadat de Heer President van het Provinciaal Geregtshof, welke zich deze opdragt, zoo wij hopen, wel zal willen laten welgevallen, den derden deskundigen heeft aangewezen, zullen dezelven hunne werkzaamheden kunnen aanvangen en alzoo bepalen of vaststellen de som, die de onderhoudpligtigen van gedachte *Brakepijp*, wegens afkoop van onderhoud, aan de Provincie zullen moeten voldoen.

Ten einde de gemelde *Brakepijp* te vernieuwen en aan dezelve die capaciteit te geven, welke het belang van scheepvaart en waterlossing, maar bovenal dat van waterlossing vordert, zullen wij aan UEd. Groot Achtb. eene afzonderlijke daartoe strekkende voordragt doen, met verzoek om de daarvoor benoodigde fondsen op de Algemeene Provinciale Begrooting voor den jare 1846 toe te staan, waartoe wij dezelve op het door ons gemaakte ontwerp op het artikel *voortzetting der verbeteringen in den Binnenlandschen Waterstaat* hebben aangebragt.

De bij het ontwerp der Algemeene Provinciale Begrooting over den jare 1846 over te leggen staten zullen UEd. Groot Achtb. aanwijzen den stand van uitvoering der werken, tot welker daarstelling of buitengewoon herstel door UEd. Groot Achtb. is besloten over de diensten 1843, 1844 en 1845, terwijl bij dat ontwerp almede eene afzonderlijke memorie van den Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de Provincie is gevoegd, bevattende de vereischte toelichtingen omtrent de daarop voorkomende buitengewone herstellingen.

Wat nu wijders aanbelangt het Eiland *Ameland*, daaromtrent kunnen wij UEd. Groot Achtb. mededeelen, dat het in de twee vorige jaren aangelegde

steenen oeverwerk in den afgeloopen winter ook geene schade van aanbelang heeft bekomen, en dat er door den Heer Staatsraad, Gouverneur thans weder eene voordragt is gedaan, om dat werk over eene lengte van 860 ellen te vervolgen. Tot behoud van het Eiland wordt dit werk zeer nuttig beschouwd, en het strekt ons alzoo tot genoegen te kunnen mededeelen dat er gegrond vooruitzigt bestaat dat deze verbetering van 's Rijkswege jaarlijks zal worden voortgezet.

In de buitengewone vergadering van UEd. Groot Achtb., gehouden in de maand Januarij dezes jaars, is door den Heer Staatsraad, Gouverneur aan UEd. Groot Achtb. medegedeeld, dat Zijne Excellentie de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken had overwogen UEd. Groot Achtb. voorstel, daartoe strekkende dat door de Provincie *Friesland*, boven en behalve de som van *f* 26,000,00, door haar bij te dragen in de kosten van aanleg van eenen stroomleidenden dam door de geul de *Balg* bij *Ameland*, zoude worden voorgeschoten het meerdere, hetwelk tot den aanleg van gemelden dam mogt worden gevorderd, onder gehoudenheid van het Rijk om dat voorschot met de renten aan de Provincie in den tijd van drie jaren, aanvangende met het jaar 1846, terug te betalen, doch dat Zijne Excellentie zwarigheid moest maken daarin toe te treden en derhalve daartoe aan Zijne Majesteit voordragt te doen, ten zij mogt kunnen worden besloten dat de door de Provincie voor te schieten som in zes jaren tijds, renteloos, uit 's Rijks kas zal worden teruggegeven.

Het hoog belang dezer zaak, en het dringende van afdoende voorzieningen tegen het afnemen van het Eiland *Ameland*, heeft UEd. Groot Achtb. doen besluiten om, ook overeenkomstig het door den Heer Staatsraad, Gouverneur in overweging gegevene, tot het gedachte voorstel van den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken toe te treden, ten gevolge van welk besluit UEd. Groot Achtb. den Heer Staatsraad, Gouverneur hebben gemagtigd om van die toetreding aan den Heer Minister voornoemd mededeeling te doen, onder bijvoeging dat het verlangen van UEd. Groot Achtb. was, dat het werk tot aanleg van den geprojecteerden dam, zoo spoedig mogelijk, mogt worden bevorderd, konde het zijn, nog in den loop van het tegenwoordige jaar 1845; terwijl wij bij diezelfde Resolutie door UEd. Groot Achtb. wierden gemagtigd, om, bij voortgang van den bedoelden aanleg, in den loop van dezen jare, in de beschikbaarstelling der benoodigde fondsen door leening te voorzien, en daartoe namens UEd. Groot Achtb. de benoodigde autorisatie aan te vragen; en om voorts, onder Zijner Majesteits goedkeuring, de vereischte som, als suppletoire post, op de Algemeene Provinciale Begrooting van 1845 in ontvang en uitgaaf aan te brengen.

Later heeft de Heer Staatsraad, Gouverneur aan ons medegedeeld Zijner Majesteits Besluit van den 23 Februarij 1845, No. 69, waarbij Hoogstdezelve de bovenbedoelde regeling heeft goedgekeurd, doch, volgens de verkregene informatien, zal evenwel dit belangrijke werk in den loop van dit jaar niet kunnen worden uitgevoerd en tot stand gebragt, omdat door den langdurigen winter, de voor het opmaken van het bestek vereischte opnemingen te laat hebben moeten geschieden, waardoor het bestek niet tijdig genoeg gereed heeft kunnen zijn om de aanbesteding van dit werk en de uitvoering daarvan nog met goed gevolg in dit jaar te beproeven, zoodat wij in de beschikbaarstelling der benoodigde gelden, door leening, niet hebben behoeven te voorzien, en waardoor het dan ook onnoodig is geworden om op de Provinciale begrooting voor 1845 een suppletoire post in ontvang en uitgaaf aan te brengen.

Op het project der Algemeene Provinciale Begrooting voor den jare 1846 zullen wij als nu de voor de uitvoering van dat werk geraamde som voordragen, zoo in ontvang als in uitgaaf, om in dat jaar de middelen beschikbaar te hebben ter bekostiging van de bedoelde voorziening.

Door het stormachtige weder in de laatste dagen der maand Januarij dezes jaars, waarbij het *Steenen Oeverwerk* bewesten en beoosten de slenk niets heeft geleden, is de dijk *door* de slenk echter aanmerkelijk beschadigd, door afslag aan de noordzijde, terwijl bij die gelegenheid ook de duinen ten noordoosten van *Ballum* zeer zijn afgeslagen.

Bij dat zelfde weder hebben ook alle de op het Eiland bestaande polderdijken niet alleen veel geleden, maar zijn zelfs de dijken van de *Ballumer* binnenlanden, even bewesten den *Ballumer* bogt, en van de *Burelanden* doorgebroken, ten gevolge waarvan de hooilanden of mieden, door zeewater zijn overstroomd.

Onderzoekingen zijn er aanhangig omtrent het wenschelijke en mogelijke eener

indijking van de gemeenschappelijke buitenweiden op *Ameland*, waarvan de daarstelling zeker in vele opzigten zeer dienstig zoude kunnen zijn, zoowel in het belang van het Rijks Domein, als in het belang der particuliere eigendommen op het Eiland.

Wijders moeten wij hier ter plaatse nu nog aan UEd. Groot Achtb. mededeelen, dat de dijk, loopende aan de noordzijde door de slenk op het Eiland *Ameland*, bij de stormvloeden van den 18 en 19 Augustus 1844, is doorgebroken; — dat deze doorbraak het dringend noodzakelijk maakt, dat er ten aanzien van dien dijk, voor het behoud van het Eiland *Ameland* en tot keering van de *Noordzee* zoo uiterst noodig, afdoende voorzieningen worden genomen; — en dat, hetgeen ook UEd. Groot Achtb. gewis met veel genoegen zullen vernemen, door den Heer Staatsraad, Gouverneur de voordragt wordt gedaan om van 's Rijks wege niet alleen de doorbraak te digten, maar ook dien dijk geheel tot een beter voldoend profil te brengen, te weten op
eene kruinshoogte van 3 ellen boven volzee;
eene kruinsbreedte van 2 ellen;
eene buitenglooijing van 4 op 1; en
eene binnenglooijing van 2 op 1.

In den toestand van het Eiland *Schiermonnikoog* is sedert ons verslag van het vorige jaar geene veranderingen voorgevallen, welke aanleiding zoude kunnen geven tot het voordragen van deze of gene bijzondere voorziening van de zijde der Provincie; kunnende wij ons overigens gedragen aan het vroeger daaromtrent gerapporteerde.

Alvorens nu het onderwerp van den Waterstaat te eindigen, willen wij UEd. Groot Achtb. te dezer plaatse nog mededeelen, dat de Grietenij Raad van *Idaarderadeel*, uit aanmerking, dat, bij hoogen stand van het boezemwater gedurende den winter in deze Provincie, de lage landen der Grietenij onder water worden gezet, waardoor het voor de schippers uiterst moeijelijk wordt, de vaarwaters te onderkennen, — dat dientengevolge dikwijls schepen op het land worden gezet en vast geraken, hetwelk telken winter op nieuw aanleiding geeft tot klagten van de zijde der schippers en zelfs meermalen te weeg brengt dat de markt- en beurtschepen, in den avond niet kunnende varen, eenen ganschen dag te laat de plaats hunner bestemming bereiken tot merkelijk ongerijf der ingezetenen van verschillende Grietenijen, — en dat het alzoo van belang is aan die bezwaren, zoo veel mogelijk, te gemoet te komen, — besloten heeft de voornaamste vaarwaters in die Grietenij, door het plaatsen van rijs of takken in de wallen, af te bakenen en steeds gedurende den hoogen waterstand afgebakend te houden, waarvan de kosten zullen worden gevonden door het heffen van een daarvoor vastgesteld bakengeld.

Dit Besluit, zoo zeer ter bevordering van de belangen der scheepvaart dienstig, onze volkomene goedkeuring wegdragende, hebben wij geene zwarigheid gemaakt daarop, wegens het te heffen bakengeld, de Koninklijke autorisatie te vragen, welke dan ook verleend is bij Zijner Majesteits Besluit van den 14 November 1844, No. 66.

Deze maatregel is in het belang van de scheepvaart zeer aan te prijzen, en het ware wenschelijk dat door meerdere Plaatselijke Besturen, alwaar de omstandigheden dit medebrengen, die aangelegenheid wierd bevorderd, daar er nog verschillende vaarwaters worden gevonden, die, evenzeer als die in de Grietenij *Idaarderadeel*, geacht kunnen worden eene bebakening noodig te hebben, zoodra de stand van het boezemwater boven de wallen of oevers is geklommen.

Hiermede zijn wij genaderd tot de behandeling der Wegen, welk onderwerp, volgens den gebruikelijken loop van het verslag, hier deszelfs plaats behoort te vinden.

De in deze Provincie aangelegde Straat- of Kunstwegen worden bij voortduring, van wege het Rijk, in eenen goeden staat onderhouden.

Bij ons vorig verslag deelden wij aan UEd. Groot Achtb. mede, dat de bestrating van de Aardebaan des wegs van af *Sneek* naar de *Lemmer*, op een klein gedeelte na geheel voltooid, was aanbesteed, en dat de aannemer op den 10 Junij met dat werk was aangevangen, terwijl er vooruitzigt bestond dat binnen kort alle de benoodigde bruggen en duikers in dien weg zouden kunnen worden aanbesteed.

Thans is de stand dezer belangrijke aangelegenheid de volgende:

De bestrating van gedachten weg is geheel afgewerkt, met uitzondering van

het boven vermelde gedeelte, lang 156 ellen, waarover de aardebaan nog niet heeft kunnen worden aangelegd.

Alle de vaste bruggen in dien weg, zijnde 7 in getal, alle de steenen duikers en houten pompen, mitsgaders de ophaalbrug over de Kerksloot te *Hommerts*, zijn geheel voltooid, terwijl aan de voltooijing der draaibruggen over de *Jeltesloot* en *de Welle*, en van de daarbij behoorende brugwachters-woningen weinig meer ontbreekt; zijnde men met de draaibrug over de *Follegasloot* later aangevangen en deze nog onder handen.

De drie nog ontbrekende tolhuizen zijn reeds aanbesteed, zoodat de bouwing daarvan eerlang een aanvang zal kunnen nemen.

Binnen weinige dagen zoude het gedeelte des wegs van *Sneek* tot *Tjerkgaast* voor het publiek kunnen worden opengesteld, ware het niet dat zulks voor alsnog wierd verhinderd door de bouwing van eene draaibrug over de Stadsgracht te *Sneek*, bij de Hoogendsterpoort, aan die Stad toebehoorende.

Het gedeelte van dezen Straatweg, tusschen de *Follegasloot* en de *Lemmer*, is reeds gedurende den afgeloopen winter in gebruik geweest.

In het vorige jaar gaven wij den wensch te kennen, dat de omstandigheid, dat een klein gedeelte gronds, tot den weg van *Sneek* naar de *Lemmer* benoodigd, nog niet in bezit had kunnen worden genomen, geene aanleiding mogt geven tot vertraging van de voltooijing des geheels, en het doet ons leed UEd. Groot Achtb. bij dit verslag te moeten mededeelen, dat die moeijelijkheid nog niet is opgeheven.

Nadat *en* door den Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie *en* door ons vruchtelooze pogingen waren aangewend om den eigenaar van dat klein gedeelte gronds, zijnde de Heer *T. Æ. J. van Eijsinga*, te *Rauwerd*, te bewegen dien grond in der minne, op tauxatie van deskundigen, af te staan, en daaromtrent met Zijn Hoog Welgeb. eene schikking te treffen, hebben wij gemeend dat er alle redenen en gronden bestonden om ten dezen de Wet van den 29 Mei 1841, (Staatsblad No. 19) betrekkelijk de onteigening ten algemeenen nutte, verder toe te passen, en om aan Zijne Majesteit voor te stellen het nemen van het vereischte Koninklijk Besluit, waarbij de onteigening wordt bevolen van dien grond, weshalve wij tot dat einde de noodige voordragt aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken hebben gedaan bij onze daartoe betrekkelijke missive van den 19 November 1844.

Daarvan gevolg vernemende, en het evenwel van veel belang achtende, dat die geregtelijke onteigening hoe eerder hoe beter wierd voortgezet, ten einde geen gevaar te loopen dat overigens de geheele weg is voltooid, alvorens nog dit kleine hoekje gronds in bezit kan zijn genomen, hebben wij ons op nieuw ter dier zake tot voornoemden Heer Minister gewend, bij onze missive van den 13 Mei jl., welke evenmin tot nog toe is beantwoord geworden, zoodat wij ons omtrent den stand dezer aangelegenheid thans geheel in het onzekere bevinden.

De *Kaatsveldsbrug*, te *Franeker*, en in onderhoud aan die Stad behoorende, is, ten gevolge van daaromtrent getroffene schikkingen, door het Rijk, als eigenaar des grooten wegs, waarin die brug is gelegen, in beheer en onderhoud overgenomen; terwijl aldaar een matig wipgeld zal worden geheven, ter voorziening in de kosten van het wippen enz. dier brug, welke, bij gelegenheid van de slatting der trekvaart tusschen de Steden *Leeuwarden* en *Harlingen*, van eene vaste in eene ophaalbrug is veranderd.

De verdere in deze Provincie bestaande wegen worden over het algemeen, en voor zoo verre de omstandigheden dit gedoogen, in goeden staat onderhouden.

De Kunstweg tusschen de Steden *Sneek* en *Bolsward*, over *Nijland* en *IJsbrechtum*, met de daarbij behoorende werken van bruggen en tolgaarders-woningen, voltooid zijnde, is dezelve op den 25 November 1844 voor het gebruik van het publiek opengesteld.

De tot tegemoetkoming in de kosten van aanleg diens wegs toegestane subsidie uit de Provinciale fondsen, op de Algemeene Provinciale Begrooting voor den jare 1845, tot *f*10,000,00 uitgetrokken, hebben wij onlangs, op de daartoe gedane aanvrage, en nadat het ons gebleken was dat die som werkelijk overeenkomstig UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 9 Augustus 1843, No. 6, was verschuldigd, uitbetaald, onder te kennengeving echter aan de belanghebbenden op derzelver mededeeling dat de 12 ten honderd van de gezamenlijke kosten het toegestane maximum der subsidie, te weten *f* 11,000,00, zouden overschrijden

en diensvolgens deswege nog eene uitgave van *f* 1,000,00 ten laste der Provinciale kas zoude moeten komen, dat wij, zoodra het *juiste* bedrag der kosten, die nu nog slechts bij raming waren opgegeven, zouden zijn bekend, eene nadere opgave van *alle* de gedane uitgaven zouden inwachten.

Na ontvangst van die nadere opgave zal het eerst bepaaldelijk kunnen worden uitgemaakt hoe veel al nog ter zake subsidie uit de Provinciale fondsen, wegens den aanleg van den bewusten weg, zal behooren te worden verleend; zullende intusschen de bovenvermelde som van *f* 1,000,00 op de Algemeene Provinciale begrooting voor 1846 in uitgaaf behooren te worden gesteld, om, des noodig, over dat geheele bedrag te kunnen beschikken.

Volgens den bij de bovenbedoelde aanvrage om uitbetaling der bewuste subsidie van *f* 1,000,00 overgelegden staat bedroegen, onder anderen,

a.	de kosten wegens de onteigening van de benoodigde gronden	*f* 20,757,51.
b.	die wegens het leggen der aardebaan	- 8,950,00.
c.	die wegens de bevloering	- 44,500,00.
d.	die wegens de bruggen en tolhuizen	- 6,833,34½.
e.	die wegens opzigt en het maken der bestekken	- 2,535,35.

Zoodat wegens die uitgaven, waarbij dan nog die der beplanting enz. enz. niet zijn gerekend, reeds is besteed geworden eene som van . . . . *f* 83,576,20½.

De bepuining van den weg van af *Wirdum* tot aan den Straatweg van *Leeuwarden* naar de *Overijsselsche grenzen* is nog niet tot stand gebragt, zoodat de door UEd. Groot Achtb. daarvoor, bij Resolutie van den 24 Julij 1844, No. 3, toegestane subsidie nog niet heeft behoeven te worden uitbetaald.

Het bestek voor de uitvoering van dat werk is evenwel voor korten tijd door ons goedgekeurd, en wij twijfelen dus niet of deze verbetering zal nog in den loop van dit jaar worden tot stand gebragt.

Met betrekking tot de voorgenomene verbetering van den weg van *Joure* naar *Heerenveen*, gaven wij in het verslag van het vorige jaar aan UEd. Groot Achtb. te kennen, onder mededeeling van redenen, dat de aanbesteding van dat werk nog geen plaats had kunnen hebben en er dus ook geene gelegenheid bestond, om de voor die verbetering toegekende subsidie uit de Provinciale fondsen op de begrooting van 1845 aan te brengen.

Sedert het opmaken van dat verslag is een nader bestek, teekening en begrooting van kosten, wegens dat werk, bij ons van het Grietenij Bestuur van *Haskerland* ontvangen, aan welke stukken wij bij onze Resolutie van den 17 December 1844, No. 18, onder mededeeling van eenige aanmerkingen, onze goedkeuring hebben gehecht, doch bij welke Resolutie wij tevens het Grietenij Bestuur hebben uitgenoodigd om in overweging te nemen de wijze, waarop de benoodigde kosten voor die wegsverbetering, bestaande in eene bepuining en begrinding, zouden worden gevonden, en om daaromtrent aan ons de vereischte voordragt te doen.

Die voordragt is later aan ons ingezonden bij des Grietenij Bestuurs missive van den 6 Maart 1845, doch wij hebben ons daarmede niet kunnen vereenigen, omdat onder de middelen, ter bestrijding van de te doene uitgaven, was begrepen het gebruik van het bestaande fonds der slikgelden, voortgevloeid uit de verveeningen in het 1ste Veendistrict dezer Provincie, bedragende aan inschrijvingen op het Grootboek der 2½ % Werkelijke Schuld een som van *f* 18,200,00.

Wij moesten zwarigheid maken om dat fonds, bestemd voor de eventuële inpoldering en droogmaking, te doen aanwenden tot bekostiging van de gezegde wegsverbetering, waardoor het van deszelfs bestemming zoude worden afgetrokken; en bovendien waren onder de middelen van bestrijding dier uitgaven ook nog de 2 % van de gewone Gemeente-inkomsten van de jaren 1838 en 1839 tot hooger bedrag opgenomen, dan waarover aan het Grietenij Bestuur de beschikking was verbleven.

Eene aanvrage om eene nadere voordragt nopens het vinden der kosten, gedaan bij onze Resolutie van den 25 Maart 1845, No. 12, heeft echter tot nog toe geen gevolg gehad, zoodat er ook nu nog geene gelegenheid bestaat om de voor dien weg toegekende subsidie, — zijnde volgens UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 1 Augustus 1843, No. 4, 12 percent van het bedrag, hetwelk na aanbesteding van het geheele werk zal geblijken eventueel de som uit te

maken, echter niet te boven gaande de som van *f* 3,600,00, — op de Algemeene Provinciale Begrooting voor 1846 voor te dragen.

Bij onze missive van den 28 Junij des vorigen jaars, No. 1, rapporteerden wij aan UEd. Groot Achtb. omtrent onze bemoeijingen betrekkelijk de aan UEd. Groot Achtb. ingediende adressen nopens het aanleggen van eenen Kunstweg van af de *Koudumerzijl* over *Koudum*, *Rijs*, *Balk* en *Woudsend* tot op den weg van *Sneek* naar de *Lemmer* en van den stand dier zaak.

Wij gaven bij dat rapport te kennen, dat wij de betrokken Plaatselijke Besturen omtrent derzelver belangen hadden verstaan, met uitnoodiging om den uitslag van Hun Edel Achtb. deliberatien aan ons mede te deelen vóór den 15 Junij, doch dat wij den uitslag van die overwegingen nog niet hadden vernomen, zijnde ons alleen bij eene missive van die Besturen van den 8 Junij bevorens te kennen gegeven, dat de tijd te kort was geweest om tot een afdoend besluit te komen.

Sedert is bij ons in verband tot- of in vervolg op de aanhangige briefwisseling niets ontvangen, zoodat wij niet in staat zijn UEd. Groot Achtb. ten aanzien van die zaak thans een nader rapport aan te bieden.

Echter willen wij UEd. Groot Achtb. ter dezer plaatse mededeelen, dat het aanleggen van den bedoelden Kunstweg nog wel degelijk tot de plannen, waaraan men uitvoering verlangt te geven, behoort, want de Grietenij Besturen van *Wijmbritseradeel*, *Hemelumer Oldephaert en Noordwolde* en *Gaasterland*, mitsgaders Jonkheer *G. R. G. van Swinderen*, wonende op den huize *Rijs*, hebben zich tot den Koning gewend ter bekoming van concessie tot het aanleggen van gezegden Kunstweg, met eene tolheffing, waarvan de kosten zouden worden gedragen als volgt:

door de Grietenij *Wijmbritseradeel dertig* ten honderd;
door de Grietenij *Hemelumer Oldephaert en Noordwolde tien* ten honderd;
door de Grietenij *Gaasterland vijftien* ten honderd, en
door Jonkheer *van Swinderen vijf en veertig* ten honderd.

Onder dagteekening van den 21 April dezes jaars, hebben wij, ter voldoening aan eene daaromtrent bij ons ontvangene dispositie van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, nopens dat verzoek, getuigende van de groote belangstelling in de zaak, over het algemeen een gunstig rapport uitgebragt; doch het is ons tot nog toe niet bekend geworden, dat Zijne Majesteit daarop reeds eene beschikking heeft genomen.

Wij hadden de eer UEd. Groot Achtb. bij onze missive van den 1 Augustus 1844, No. 8, onder opgave van redenen, kennis te geven, dat wij verhinderd wierden om voor als nog aan UEd. Groot Achtb. aan te bieden het ontwerp van een Reglement op het gebruik der Straat- of Kunstwegen in deze Provincie, bedoeld bij No. 39 der poincten voor UEd. Groot Achtb. vergadering van dat jaar, doch dat wij desniettemin die zaak, zoo veel mogelijk, zouden trachten te bespoedigen.

Hierop hebben UEd. Groot Achtb. bij Resolutie van den 7 Augustus 1844, No. 1, besloten:

1°. onze voorschrevene missive aan te nemen voor notificatie.

2°. uit aanmerking dat die aangelegenheid alzoo nog in behandeling is en van den stand der zaak, het bepaalde bij het 1ste lid van UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 24 Julij 1844, No. 5, met betrekking tot het buiten werking stellen van het provisionele Reglement op het gebruik der Straatwegen in deze Provincie, door Gedeputeerde Staten opgemaakt, en door den Koning goedgekeurd, bij Besluit van den 6 Februarij 1838, No. 71, in te trekken en buiten effect te stellen.

Sedert hebben wij die aangelegenheid nader behandeld, en het, in verband tot den stand der zaak en tot den aard van het verlangde, onvermijdelijk geoordeeld om van den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken eenige nadere inlichtingen te vragen, bepaaldelijk ten aanzien van den *vorm* en van den *inhoud* van het Reglement.

Bij onze missive van den 18 Februarij 1845 hebben wij daaromtrent aan Zijne Excellentie de noodige voordragt gedaan, doch wij zijn het antwoord daarop nog wachtende, zoodat wij ons al nog buiten staat bevinden om het bewuste Ontwerp-Reglement ter tafel van UEd. Groot Achtb. vergadering over te brengen.

Verder kunnen wij UEd. Groot Achtb. nog ter dezer plaatse berigten, dat er

Bij Zijne Majesteit bedenkingen zijn gevallen op het door UEd. Groot Achtb. ten vorige jare gearresteerde Reglement, houdende bepalingen in acht te nemen bij het veranderen van zoodanige bruggen enz. gelegen in of over de vaarwaters of afstroomingskanalen in de Provincie *Friesland*, als waarvan het onderhoud aan derden behoort enz., zullende deze bedenkingen een onderwerp van UEd. Groot Achtb. deliberatien moeten uitmaken.

Nu blijft ons nog over UEd. Groot Achtb. mede te deelen hetgeen door ons, in vereeniging met onze ambtgenooten voor de Provincien *Groningen*, *Overijssel* en *Drenthe* is verrigt, met betrekking tot het aanleggen van Spoorwegen in deze vier Gewesten.

Er zijn namelijk aan den Koning ingediend verschillende aanvragen ter bekoming van concessie tot het, buiten bezwaar der Provincien, aanleggen van Spoorwegen in *Friesland*, *Groningen*, *Overijssel* en *Drenthe*, welke van wege Zijne Majesteit om consideratien en advies zijn gerenvoijeerd aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

Genoemde Heer Minister heeft daarna verlangd dat Gedeputeerde Staten der vier gemelde Provincien zich, naar aanleiding dier verzoeken, gezamenlijk en onderling zouden verstaan over de noodzakelijkheid of het belang van den aanleg van zoodanige wegen in die Gewesten, en, casu quo, over de lijnen, die men in het algemeen belang tot grondslag van aanleg zoude moeten nemen, mitsgaders dat die collegien Zijne Excellentie deswege bij een gemeenschappelijk rapport zouden dienen van zoodanige consideratien en advies, als de overweging dier aangelegenheid aan de hand zoude doen.

Aan gedacht Commissoriaal is door Gedeputeerde Staten der vier Provincien voldaan, na eene vooraf gehoudene voorloopige bijeenkomst te *Assen*, hoofdstad der Provincie *Drenthe*, waartoe dezerzijds is gecommitteerd geweest den Heer Staatsraad, Gouverneur van dit Gewest, Voorzitter onzer vergadering.

Deze belangrijke zaak met de meeste zorg en naauwgezetheid hebbende overwogen, zijn wij, even als ook de Gedeputeerde Staten der drie andere Provincien, en derhalve in overeenstemming met dezen, tot het besluit gekomen, dat, in de gegevene omstandigheden, en lettende op hetgeen rondom ons, in ons eigen Vaderland, in naburige Rijken en verder in ons Werelddeel, met betrekking tot het aanleggen van Spoorwegen plaats heeft, de vraag, of de daarstelling van Spoorwegen in de vier genoemde Provincien van belang en wenschelijk is te achten, bevestigend moest worden beantwoord.

Na die bevestigende beantwoording overwogen zijnde de lijnen die, in het algemeen belang, tot grondslag van aanleg zouden moeten worden genomen, is het algemeen gevoelen der Gedeputeerde Staten van de vier Provincien geweest, dat de aan te leggen Spoorwegen zouden behooren te loopen van *Zwolle* naar *Meppel*, van *Meppel* eene linie over *Steenwijk*, *Heerenveen* en *Leeuwarden*, met embranchementen van *Leeuwarden* naar *Harlingen* en van *Leeuwarden* naar *Groningen*, en de andere linie van *Meppel* over *Assen* naar *Groningen* met een embranchement naar de *Hanoversche grenzen*; terwijl wij, wat *Friesland* aanbelangt, daarbij nog hebben voorgesteld een embranchement, loopende namelijk ongeveer van af *Oudeschoot* naar *de Lemmer*, en Gedeputeerde Staten der Provincie *Groningen*, daarbij, wat dat Gewest betrof, nog hebben gevoegd een embranchement van *Groningen* naar *Delfzijl*.

Wat de juiste rigting in de bijzonderheden betreft, namelijk tusschen de aangewezen hoofdpunten, zijn wij van oordeel geweest, dat, aannemende dat zoo veel eenigzins doenlijk de meest regte en de kortste lijn wordt gevolgd, daaromtrent, bij het verleenen van concessien, aan de concessionarissen zoude behooren te worden opgelegd om zich dienaangaande te gedragen naar de te ontvangen aanwijzingen.

Wijders zijn de Gedeputeerde Staten van de Provincie *Groningen* met ons van meening geweest, dat de aansluiting van het embranchement tusschen *Leeuwarden* en *Groningen*, op de grenzen der beide Provincien, behoorde plaats te hebben ongeveer op de hoogte van *Augustinusga*, ten noorden van *Grootegast* en ten zuiden van *Sebaldeburen*; terwijl wij verder van gevoelen zijn geweest, dat het gedeelte der linie van *Meppel* over *Steenwijk*, *Heerenveen* enz., begrepen tusschen *Steenwijk* en *Wolvega*, moet loopen in eene regte rigting tusschen de beide laatstgenoemde plaatsen, en dus de aansluiting dier linie op de grenzen der Provincien *Friesland* en *Overijssel* moet plaats hebben op het punt, waar de regte lijn die grenzen snijdt.

Zie daar, Edele Groot Achtb. Heeren! aan UEd. Groot Achtb. in de hoofdzaken medegedeeld hetgeen nopens de bewuste hoogst belangrijke aangelegenheid is voorgevallen.

Voor weinige dagen is het gemeenschappelijk rapport van Gedeputeerde Staten der vier Provincien aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken opgezonden, en wij zullen derhalve als nu moeten blijven afwachten, welke daarvan, in betrekking tot de aangevraagde concessien, de gevolgen zullen zijn.

Eindelijk wenschen wij aan het slot van deze afdeeling onzes verslags UEd. Groot Achtb. nog mede te deelen, dat door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken maatregelen genomen zijn daartoe strekkende, dat in den regel slechts Nederlandsche arbeiders bij de uitvoering van 's Rijks werken worden gebezigd, ten einde daardoor, zoo veel mogelijk, vreemde arbeiders te weren en de inlanders te bevoordeelen.

Wij hebben gemeend dezen nuttigen maatregel, in het belang onzer inlandsche arbeiders, ook op de Provinciale werken te moeten toepassen, voor zoo verre dezelve daarvoor vatbaar worden geacht; terwijl wij tevens den Plaatselijke Besturen, mitsgaders den Dijks- en Polderbesturen in de Provincie, in overweging hebben gegeven en aanbevolen om ook hunne daarvoor vatbare werken, voor zoo verre mogelijk, slechts door werklieden of arbeiders, inboorlingen zijnde, te doen uitvoeren, ten einde, langs dien weg, de minvermogende klassen, door het verschaffen van arbeid, de geldelijke voordeelen, daaraan voor werklieden verbonden, te doen genieten, en eene noodelooze mededinging van vreemdelingen, overal waar zulks zonder nadeel voor de goede uitvoering dier werken kan geschieden, te weren.

Aan de Gedeputeerde Staten der andere Provincien hebben wij daarvan de vereischte mededeeling gedaan, en van velen hebben wij soortgelijke kennisgevingen ontvangen, waaruit ons is gebleken, dat men ook in die Provincien denzelfden maatregel gemeend heeft te moeten toepassen.

Wij hopen dat deze maatregel de gewenschte gevolgen moge te weeg brengen, en dat onze inlandsche arbeiders door werkijver en goed gedrag mogen medewerken tot wegruiming, langs dien weg, van vele aangehevene klagten over gebrek aan werk en verdiensten.

§ 29. *Verslag nopens de Nationale Militie en de Schutterijen.*

Als nu overgaande tot dat gedeelte van ons verslag, waarin gehandeld wordt over de *Nationale Militie* en de *Schutterijen*, kunnen wij aanvangen met de vermelding, dat, voor zoo verre wij daarmede zijn bekend, de nopens deze aangelegenheden bestaande bepalingen en verordeningen, over het algemeen, bij voortduring, behoorlijk worden opgevolgd, en dat de daaraan verbondene werkzaamheden en bemoeijingen geregeld worden ten einde gebragt.

Het getal der ingeschrevenen tot de loting voor de Nationale Militie, ligting 1845, bedroeg 2187.

Het *gewoon* contingent beliep	750.
het *buitengewoon* contingent, tot aanvulling van ontbrekenden aan de corpsen door overlijden, desertie enz., ingevolge art. 15 der wet van den 8 Januarij 1817, (Staatsblad, No. 1) bedroeg	44.
tot aanvulling van ontslagenen, op grond van art. 21 der aangehaalde wet, moesten worden geleverd	2.
Zoodat het gezamenlijk getal dier manschappen was	796.

Hiervan hebben nogtans 14 niet behoeven te worden geleverd, vermits anders zoude worden overschreden het maximum van één man van elke 800 zielen, weshalve het werkelijk te leveren contingent heeft beloopen . . . 782.

Van deze 782 man zijn ingelijfd 775, als:

Lotelingen	609.
Nummerverwisselaars	117.
Plaatsvervangers	49.

Ontbrekende derhalve aan dit contingent nog 7 man, namelijk:
4 buitenlands zeevarende,
1 zieke,
1 gedetineerde, en
1 door *Schiermonnikoog*, wegens gebrek aan voorwerpen, niet te leveren.

Van 19 uitspraken, door de Militieraden gedaan, is bij onze vergadering door de belanghebbenden in hooger beroep gekomen, waarvan er 6 betrekking hadden tot eigene designatie voor de dienst, — 10 tot vrijstellingen aan anderen verleend, — 2 tot afkeuring van nummerverwisselaars, en 1 tot *finale* vrijstelling, in plaats van eene vrijstelling voor één jaar.

In slechts *twee* gevallen hebben wij gemeend de uitspraken van den Militieraad te moeten vernietigen; terwijl wij het laatstbedoelde appel buiten beschouwing hebben moeten laten, omdat het daartoe betrekkelijke adres was geschreven op ongezegeld papier, zonder voorzien te zijn van een certificaat van onvermogen.

De sterkte der *dienstdoende* en *rustende* Schutterijen was op den 1 December 1844 als volgt:

	Sterkte van den 1sten Ban.			Sterkte van de geheele Schutterij. (1e, 2e en 3e Ban).			
	Actief.	Reserve.	Totaal.	Actief.	Reserve.	Totaal.	
Dienstdoende Schutterij ...	854	794	1648*	920	1246	2166	*Hieronder 1001 ongehuwden, gehuwden en weduwenaars zonder kinderen.
Rustende Schutterij ...	3219	2720	5939†	3035	3569	6604	†Als boven 4277.
Totaal	4073	3514	7587	3955	4815	8770	

In de zamenstelling der Schutterijen uit kompagnien, wat de *dienstdoende* betreft, en uit afdeelingen, bataillons en kompagnien, wat de *rustende* Schutterijen aanbelangt, is sedert ons vorig verslag geene verandering voorgevallen.

§ 30. *Verslag nopens den staat van het hooger en lager Onderwijs, en van de daartoe verstrekte toelagen uit 's Rijks, Provinciale of Gemeente fondsen.*

Naar aanleiding van het op deze afdeeling van het verslag in het vorige jaar daaromtrent bijgebragte, willen wij UEd. Groot Achtb. mededeelen dat wij ons hebben voorgenomen om aan UEd. Groot Achtb. eene afzonderlijke voordragt te doen ten aanzien van de plaatsing der Bibliotheek van het voormalig Rijks Athenæum te *Franeker*, welke voordragt wij ons hebben voorbehouden bij onze missive van den 6 Julij 1844, No. 6, waarop UEd. Groot Achtb. bij derzelver Resolutie van den 17 Julij 1844, No. 3, besloten hebben aan te nemen de gunstige Koninklijke beschikking, waarbij het aanzienlijkste gedeelte dier gemelde Bibliotheek aan de Provincie *Vriesland* ten gebruike is toegekend en afgestaan, ten einde naar *Leeuwarden* te worden overgebragt, om, vereenigd met de boekerij, aldaar op het Gouvernementshuis aanwezig, tot eene publieke inrigting te worden gevormd ter aanmoediging der wetenschappen en ter verspreiding van kennis.

Ten opzigte van het Middelbaar Onderwijs zijn ons geene bijzonderheden bekend, die aanleiding zouden kunnen geven om aan te nemen dat in den toestand daarvan deze of geene belangrijke veranderingen zijn voorgevallen; en hoezeer hetzelve over het algemeen voor voldoende mag worden gehouden, zoo schijnt het toch dat daarin wel wenschelijke verbeteringen zouden zijn aan te brengen.

Zijne Majesteit heeft onlangs een Besluit genomen, houdende wijziging van de verordeningen omtrent de toelating van studenten tot de *Hooge Scholen* en de *Athenæa*, hetwelk, blijkens de consideranten, daarop gegrond is, dat de ondervinding reeds langen tijd geleerd heeft, dat vele studenten te weinig voorbereid op de Hooge Scholen en Athenæa komen, — dat de ondervinding daarenboven meer en meer de noodzakelijkheid doet zien, om die toelating alleen afhankelijk te stellen van het duidelijk gebleken bezit van zoodanige kundigheden, welke noodig kunnen worden geacht om het Academisch Onderwijs met vrucht te volgen, — en dat, ter bereiking van dat oogmerk, bij de examens van toelating meerdere gelijkvormigheid, gepaard met eene gepaste gestrengheid, behoort plaats te hebben.

Dientengevolge is bij dat Besluit dan ook hoofdzakelijk bepaald de instelling eener Commissie, voor welke diegenen, die verlangen studenten te worden, een examen zullen moeten afleggen, om te doen blijken dat zij in eene voldoende mate de kundigheden bezitten, vereischt om de lessen der Hooge Scholen of van de Athenæa bij te wonen.

Wat het Lager Onderwijs betreft, daaromtrent kunnen wij bij voortduring de meest gunstige berigten mededeelen, en wij mogen ons verzekerd houden dat hetzelve, over het algemeen, die belangstelling en die behartiging ondervindt, welke hetzelve, wegens deszelfs belangrijkheid en wegens deszelfs invloed op de beschaving, de zedelijkheid en den Godsdienstzin der leden van de Maatschappij, zoo ruimschoots verdient en waardig is.

Het gewoon jaarlijksch verslag van de Provinciale Commissie van Onderwijs, over den jare 1844, vangt dan ook aan met de vermelding, dat uit de rapporten der Heeren Schoolopzieners en uit de jaarlijksche opgaven der Onderwijzers is gebleken, dat, door de krachtdadige ondersteuning der verschillende Besturen en autoriteiten, door de toenemende belangstelling der ingezetenen, en door den ijver en de vlijt der Onderwijzers, het bestaande goede der Schoolinrigtingen op velerlei wijze is gehandhaafd en de gebreken, die het volksonderwijs nog aankleefden, meer en meer zijn opgeheven.

Sedert ons verslag van het vorige jaar zijn op verschillende plaatsen gebouwd of nog in aanbouw nieuwe Schoolgebouwen en Onderwijzerswoningen, of is men bezig het noodige daartoe voor te bereiden; terwijl ook aan onderscheidene andere buitengewone herstellingen en verbeteringen reeds zijn aangebragt of nog onder handen.

Ook zijn weder op verschillende plaatsen de inkomsten der Onderwijzers verbeterd.

In 1844 bestonden, volgens de daarvan bekomene opgaven, in de Provincie 331 Openbare Nederduitsche Scholen, 10 zoogenaamde Fransche Scholen, 2 bijzondere Scholen van de 1ste klasse en 4 van de 2de klasse, voorts 1 Meisjesschool en 26 kleine Kinderscholen; terwijl van die gezamenlijke Scholen 77 stonden onder het toezigt van Plaatselijke Schoolcommissien.

Wijders was er nog publiek Onderwijs gegeven in 14 Zondagsscholen en in 15 Herhalingsscholen.

In 1844 zijn de gewone Lagere Scholen, daaronder niet begrepen de kleine Kinderscholen, bezocht geworden door 38,799 leerlingen, dat is door 267 meer dan in 1843, toen het getal der onderwezenen bedroeg 38,532. Jaarlijks is het getal der leerlingen dus nog steeds aanwinnende, ook van de kinderen der behoeftige volksklasse, bedragende, naar het daarvan gegeven overzigt, het getal kinderen uit den behoeftigen stand, welke in 1844 geen gebruik van het onderwijs hebben gemaakt, 884 en alzoo 321 minder dan in 1843.

Uit de deswege ontvangene opgaven geblijkt dat er, in 1844, 10 afzonderlijke Armenscholen hebben bestaan, waarin 2,621 kinderen zijn onderwezen, en dat bovendien nog 6,582 behoeftige kinderen op 280 Scholen in gemeenschap met anderen onderwijs hebben genoten.

De openvallende Schoolonderwijzers-plaatsen worden, met inachtneming der bestaande bepalingen, geregeld vervuld; en in 1844 bedroeg het getal Hoofdonderwijzers 339, van welken 8 den 1sten, 223 den 2den, 91 den 3den en 4 den 4den rang bezaten, terwijl er nog 13 oude Meesters waren, die geenen rang bezitten.

Aan 92 Scholen waren Ondermeesters geplaatst en derzelver getal beliep 117, waarvan 2 den 1sten rang, 34 den 2den, 62 den 3den en 19 den 4den rang hadden verkregen.

Bovendien worden er nog eenige Huisonderwijzers gevonden, die uitsluitend privaat-lessen geven.

Blijkens hetgeen de Provinciale Commissie van Onderwijs ons deswege heeft medegedeeld, zijn door haar in het afgeloopen jaar geëxamineerd 9 personen voor den 2den rang, 24 voor den 3den rang en 33 voor den 4den rang, van welken 8 den 2den, 22 den 3den en 33 den 4den rang hebben verkregen.

Buitendien zijn er nog geëxamineerd en toegelaten 2 voor het Onderwijs in de Fransche, 3 voor het Onderwijs in de Duitsche en 2 voor het Onderwijs in de Engelsche taal.

Omtrent het gedrag en de kunde der Onderwijzers heeft gemelde Commissie een zeer gunstig getuigenis, ten aanzien van de meesten hunner, afgelegd, en het schijnt dat de bestaande Onderwijzers-Gezelschappen daarop eenen zeer goeden invloed uitoefenen.

Even als in 1843 heeft ook in 1844 het getal dier Onderwijzers-Gezelschappen bedragen 35, te zamen tellende 428 leden, dus 22 meer dan in eerstgenoemd jaar.

Ten gevolge van de benoeming van den Heer Mr. *W. W. Buma* tot lid van het Provinciaal Geregtshof van *Vriesland* en van het daarop aan denzelven verleend eervol ontslag als lid onzer vergadering, heeft dezelve ook opgehouden te bekleeden het voorzitterschap van de Provinciale Commissie van Onderwijs in *Vriesland*, en wij hebben alzoo, overeenkomstig art. 1 des Koninklijken Besluits van den 2 Januarij 1842, houdende nadere bepalingen ten aanzien van het Lager Onderwijs, den Heer *S. Salverda* uit ons midden benoemd, ter waarneming van gemeld voorzitterschap.

Wijders is nog door Zijne Majesteit, ter vervulling van de bestaande vacature, benoemd tot Schoolopziener in het 5de District dezer Provincie de Heer *G. van Blom*, Notaris, wonende te *Dragten*.

In het vorige verslag gaven wij aan UEd. Groot Achtb. te kennen, dat wij vertrouwden dat wij in staat zouden zijn om nog in de zitting van dat jaar aan UEd. Groot Achtb. deliberatien te kunnen onderwerpen het Reglement voor een op te rigten Weduwen- en Weezen-fonds voor de Onderwijzers in deze Provincie, van hetwelk wij reeds vroeger gewaagden.

Wij zijn in die verwachting dan ook niet teleur gesteld, en het bewuste Reglement is in het voorleden jaar door UEd. Groot Achtb. behandeld, vastgesteld en aan des Konings goedkeuring onderworpen, doch is tot nog toe niet, met Hoogstdeszelfs goedkeuring bekrachtigd, bij ons terug ontvangen, zoodat hetzelve nog niet in werking is kunnen worden gebragt.

Buiten en behalve de vroeger reeds toegekende toelagen uit 's Rijks kas, ten behoeve van het Lager Onderwijs in deze Provincie, zijn sedert ons vorig verslag nog verleend

1°. bij Koninklijk Besluit van den 22 September 1844, No. 53, aan den openbaren Schoolonderwijzer te *Slijkenburg* (in *Weststellingwerf*) over de tweede helft van 1844 eene gratificatie van *f* 25,00, en over het jaar 1845 eene gratificatie van *f* 50,00.

2°. bij Koninklijk Besluit van den 22 September 1844, No. 52, op het door UEd. Groot Achtb. daartoe ingediend adres, ten behoeve van den Onderwijzer in de openbare Lagere School, opgerigt in het Armhuis op de *Bergumer* heide, voorloopig over het jaar 1845, eene jaarlijksche gratificatie van *f* 200,00,

3°. bij Koninklijk Besluit van den 14 Mei 1845, no. 45, aan den openbaren Schoolonderwijzer te *Oldelamer* (in *Weststellingwerf*), voorloopig tot den laatsten December 1845, eene jaarwedde van *f* 25,00, zullende worden uitbetaald van af den 1 Julij 1845.

Volgens de opgaven, daaromtrent van de Plaatselijke Besturen ontvangen, hebben de over het jaar 1844 uit de Gemeentekassen, ten behoeve van het Lager Onderwijs, verstrekte sommen beloopen een bedrag van *f* 107,834,17, die uit de kerkvoogdijbeursen der Hervormden, daaronder begrepen de opbrengsten uit de kosterijgoederen, een bedrag van *f* 32,298,85½, makende met de som van *f* 150,00, uit de Provinciale fondsen wordende verleend voor een Ondermeester in de school te *Hollum*, op het Eiland *Ameland*, een gezamenlijk beloop van *f* 140,283,02½, waaronder de kosten van het gewoon onderhoud der schoolgebouwen doorgaans niet zijn begrepen.

In 1843 beliepen deze gezamenlijke uitgaven *f* 154,324,04½, zoodat over dat jaar *f* 14,041,02 meer is uitgegeven dan in 1844.

De in 1844 gedane uitgaven, zoo uit de Gemeentekassen, als uit de Kerkvoogdijbeursen enz., hebben bestaan uit de volgende:

aan opbouw, herstelling of meubilering van schoollocalen *f* 25,571,47 ,
aan de Onderwijzers voor vaste jaarwedden als anderzins - 99,283,17½,
aan behoeften wegens verwarming, prijzen enz. . . . . . - 15,278,38.

Voor de School opgerigt in het Armhuis op de *Bergumer* heide is door UEd. Groot Achtb. op de begrooting voor 1845 toegestaan uit de Provinciale fondsen eene subsidie van *f* 200,00, om met en benevens de subsidie uit 's Rijks kas te strekken zoo tot bezoldiging des Onderwijzers, als tot aankoop van schoolbehoeften voor de gratis onderwijs genietende arme kinders.

Met dat bedrag zal derhalve voortaan de uit de Provinciale fondsen, ten behoeve van het Onderwijs, verleende subsidie moeten worden verhoogd.

Met betrekking tot de in deze Provincie bestaande *Leenen* kunnen wij UEd. Groot Achtb. aan het einde dezer afdeeling onzes verslags mededeelen, dat dezelve geregeld worden bestuurd en de daaromtrent vastgestelde bepalingen behoorlijk worden opgevolgd en nageleefd.

§ 31. *Verslag nopens de kunsten en wetenschappen.*

Bij dit verslag hebben wij, ten aanzien van de in deze Provincie gevestigde Genootschappen of inrigtingen ter beoefening van Kunsten en Wetenschappen, of ter bevordering van derzelver belangen, geene bijzonderheden mede te deelen; blijvende dezelve, voor zoo verre ons bekend, er naar streven om het nuttig doel hunner oprigting te bereiken.

Omtrent de Bouwkundige Teekenscholen te *Leeuwarden* en *Harlingen* zijn wederom gunstige verslagen ingekomen.

Op de School te *Leeuwarden* hebben, gedurende het leerjaar van 1844 op 1845, 136 leerlingen onderwijs genoten, dat is 20 meer dan in het vorige jaar, toen het getal leerlingen bedroeg 116. Van die 136 zijn 68 onderwezen in het Bouwkundig teekenen, 67 in het handteekenen en 1 in beide vakken te gelijk.

Gedurende den cursus van 1843 op 1844 is er nog gedongen om de kleine Zilveren Medaille wegens het Bouwkundig teekenen naar voorbeelden, welke heeft kunnen worden toegewezen, terwijl nog, bij gelegenheid dier toewijzing, ter aanmoediging, is toegekend de gewone Medaille aan den vervaardiger van een ontwerp eens Gebouws, naar eigen denkbeeld, zonder hulp van den Onderwijzer, opgemaakt.

In den cursus van 1844 op 1845 is mede naar de gewone Medaille voor het Bouwkundig teekenen naar voorbeelden gedongen.

Op de Bouwkundige Teekenschool te *Harlingen* hebben, gedurende het laatst verloopen leerjaar, 36 leerlingen van het Onderwijs gebruik gemaakt, bedragende 5 meer dan in het leerjaar van 1843 op 1844; terwijl ook aldaar eene Medaille is uitgereikt geworden.

Ook met betrekking tot de Zeevaartkundige School te *Harlingen* mogen wij bij voortduring aan UEd. Groot Achtb. gunstige mededeelingen doen.

In de eerste plaats komt hier in aanmerking, dat UEd. Groot Achtb., bij derzelver Resolutie van den 20 Julij 1844, No. 2, besluitende om over den jare 1845 aan die School toe te kennen eene subsidie uit de Provinciale fondsen ten bedrage van *f* 500,00, ons tevens opdroegen om, ten behoeve van die School, bij het Gouvernement de noodige aanvraag te doen ter verkrijging van eene subsidie uit de Schatkist des Rijks van minstens *f* 500,00, of zoo mogelijk, tot een hooger bedrag, ten einde den aankoop van eenige instrumenten, die nog benoodigd zijn, te kunnen bestrijden.

Aan dat Commissoriaal hebben wij gaarne voldaan, en het strekt ons tot genoegen UEd. Groot Achtb. te kunnen berigten dat onze pogingen, door de welwillende medewerking van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, de meest gewenschte uitkomsten hebben gehad; want niet alleen is bij Zijner Majesteits Besluit van den 11 September 1844, No. 76, de voorloopig over de jaren 1843 en 1844 ten behoeve van die School toegestane subsidie van *f* 500,00 verlengd over het jaar 1845, maar bovendien heeft het Zijne Majesteit nog behaagd om bij Besluit van den 17 November 1844, No. 52, naar aanleiding van onze daartoe gedane voordragt, ten behoeve van die School, te verleenen voor eens en zonder eenige consequentie voor het vervolg eene bui-

tengewone subsidie van ƒ 600,00 tot het aanschaffen van benoodigde instrumenten, waarvoor door Heeren Commissarissen over die School waren opgegeven:

Twee Globes.

Eene Kunst-Kim of Artificieele Horizont.

Twee Octanten.

Eene Zee-Barometer en zes Zeekaarten.

Heeren Commissarissen dezer School voor Wis- en Zeevaartkunde berigten ons in hun verslag dat daardoor de aan hun Bestuur toevertrouwde inrigting eene belangrijke verbering heeft ondergaan.

In het afgeloopen leerjaar, geloopen hebbende van October tot April, hebben 50 leerlingen aan het Onderwijs deel genomen, dus 11 meer dan in het voorgaande, en buiten de gewone lessen, vroeger reeds vermeld, is gedurende dezen cursus ook nog aan de meest gevorderden afzonderlijk onderwijs gegeven in de theorie der werkdadige Zeevaartkunde en in de oefening met de Instrumenten, welke lessen zeer nuttig en doelmatig wierden geoordeeld en bij de uitkomst ook alzoo zijn bevonden.

Drie der leerlingen hebben examens als eerste Stuurman afgelegd, en twee als tweede Stuurman; zijnde deze jongelieden door Heeren Commissarissen, tot voorbeeld en aanmoediging, met voor hun vak dienstige prijzen begiftigd geworden.

Het is mogen gelukken om, niettegenstaande de moeite welke er in gelegen is vooral eerstbeginnenden aan den gang te krijgen, op vier na alle leerlingen geplaatst te zien.

Wij zullen de eer hebben UEd. Groot Achtb. ook nog ter dezer zake eene afzonderlijke mededeeling en voordragt aan te bieden.

Het ingekomen rapport of verslag, omtrent het gedurende den leertijd van 1844 op 1845, door den Onderwijzer *Dijkstra*, te *Nes* op *Ameland*, gegeven onderwijs in de Zeevaartkunde, is zoodanig dat wij van meening zijn dat er allezins termen bestaan, om ook weder voor den leertijd van 1845 op 1846 eene gratificatie of toelage van ƒ 150,00 uit de Provinciale fondsen toe te staan, op denzelfden voet als dit is geschied voor den leertijd van 1844 op 1845, bij UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 11 Julij 1844, No. 3.

Wij zullen deswege eene afzonderlijke voordragt, met de vereischte mededeelingen, aan UEd. Groot Achtb. deliberatien onderwerpen.

Aan het onderwijs in de Zeevaartkunde aldaar hebben 22 leerlingen voor korteren of langeren tijd deel genomen, die in de vereischte kundigheden zijn onderwezen en, volgens het getuigenis van den Onderwijzer, over het algemeen, allen goede vorderingen hebben gemaakt.

Bij voortduring werkt de Heer *van Leeuwen*, belast met het in orde brengen en rangschikken van het Provinciaal Archief, ijverig aan de hem opgedragene taak voort, en het door Zijn Ed. aan ons ingeleverd verslag over den staat en *inhoud* van dat Archief, — over deszelfs *administratief* en *wetenschappelijk belang;* — en van de werkzaamheden betrekkelijk de *rangschikking en in orde brenging* daarin door Zijn Ed. verrigt, gedurende den tijd zijner functie van den 21 Augustus 1840 tot den 1 Junij 1845, levert daarvan de blijken.

Wij zullen dit verslag aan UEd. Groot Achtb. mededeelen, ten einde van dat stuk kennis te kunnen nemen, en zullen daarbij tevens de vereischte voorstellen voegen omtrent de verdere voortduring van de werkzaamheden uit het rangschikken en in orde brengen van het Provinciaal Archief van *Friesland* voortvloeijende.

Dit Archief verdient zulks volkomen, wanneer men op de waarde van hetzelve let, en welke geblijken kan uit de volgende algemeene opgave van de afzonderlijke deelen, waaruit hetzelve hoofdzakelijk bestaat; te weten uit:

De Resolutien der Staten-Generaal met de Notulen, ten deele in handschrift, en deels gedrukt van af den jare 1583.

De Resolutien der Staten van dit Gewest en die der Gedeputeerden, benevens de Journalen en verschillende Registers en Retroacta van 1570 tot 1811.

De Resolutien, Notulen en Rapporten en vele Documenten met al de uitgegane en ingekomene missives van de algemeene en elkander opgevolgde Besturen en derzelver Commissien tot 1813.

De Floreenkohieren, Registers, Staten en andere stukken opzigtelijk het Financiewezen van dit Gewest en al wat daarmede in verband stond van den beginne der XVIII eeuw.

De Landsdag-stukken van 1588 tot 1795.

De zoogenaamde *Kloosterpapieren* of eigenlijk oude charters en oorkonden van de XIV tot de XVII eeuwen.

Missives, Rapporten en Advijsen der Stadhouders van Willem *den eersten* tot Willem *den vijfden*.

Missives en verschillende Staatsstukken van binnen- en buitenlandsche Vorsten, Prinsen, Hertogen, Bisschoppen en andere Hoofden van het kerkelijk en wereldlijk gebied.

Plakkaten, Memorien, Besognes en Deductien over de XVI tot de XIX eeuwen.

Commissie-, Instructie-, Eed-, Beneficiaal- en andere Boeken en Registers van verschillenden inhoud.

Handschriften van Geschiedschrijvers dezer Provincie, van Geleerden, Staat- en Letterkundigen, benevens Kronijken en andere Geschriften.

Wijders eene uitvoerige verzameling van allerlei Staatsstukken, Historische en Administrative bescheiden van veel belang.

Eindelijk eene massa Documenten schijnbaar van minder belang, doch nog niet onderzocht.

En eene Bibliotheek voorzien van vele goede werken, vermeerderd met die van het vroeger te *Leeuwarden* bestaan hebbende *Collegium Medicum*.

Na de mededeeling van dezen hoofdzakelijken inhoud van ons Archief, zullen UEd. Groot Achtb. daaruit met ons tot de waarde van hetzelve kunnen besluiten; terwijl het *Administratief* en *Wetenschappelijk* belang daarvan, door den aard der zake, genoegzaam in het oog loopt, zonder daaromtrent verder in eenig betoog te treden.

§ 82. *Verslag nopens den staat en het beheer der gevangenissen en krankzinnigen huizen.*

Het beheer der Gevangenissen in deze Provincie wordt geregeld uitgeoefend en er zijn deswege thans geene bijzonderheden te vermelden, blijvende men zich er in het algemeen op toeleggen om daarin die verbeteringen aan te brengen, welke in de bestaande omstandigheden en bij het tegenwoordige Gevangenisstelsel als wenschelijk of doelmatig worden beschouwd.

Er zijn overwegingen aanhangig om de groote Strafgevangenis te *Leeuwarden* geheel af te sluiten, door middel van doorgraving van den Stadswal aan de zijde der Keizersgracht en doortrekking van dat water tot in de oostelijke Stadsgracht, alsmede om aan den oostkant van het gebouw dier Gevangenis eene niet onbelangrijke aanbouwing en vertimmering tot stand te brengen, waardoor gelegenheid zal worden gegeven tot plaatsing van een niet onbeduidend grooter getal gevangenen, en welke aanbouwing en vertimmering, daaronder mede begrepen het daarstellen van 14 cellen voor tijdelijk afgezonderde opsluiting, zeer veel zal kunnen toebrengen tot behoud van orde en tucht, doelmatiger verdeeling van den arbeid en algemeene regelmatigheid in de dienst, vermits daardoor eene verbeterde inrigting van dat Gesticht in deszelfs geheel zal worden tot stand gebragt.

De bevolking der onderscheidene Gevangenissen in deze Provincie is over 1844 over het algemeen nagenoeg dezelfde geweest als over 1843, in welk laatstgenoemde jaar er ook te dien aanzien weinig verschil was bij 1842.

Het grootste getal gevangenen, te gelijk in het Huis van Opsluiting en Tuchtiging te *Leeuwarden* aanwezig geweest, heeft bedragen 718, waaronder 31 jeugdigen, en het kleinste getal 683, onder welken er waren 29 jeugdigen.

Ten aanzien van den gezondheidstoestand der gevangenen in dat gesticht valt aan te merken, dat dezelve in 1844 ongunstiger is geweest dan in de beide vorige jaren; hebbende in het afgeloopen jaar het grootste getal zieken, te gelijk aanwezig, beloopen 82, en het kleinste getal 57.

Met betrekking tot den arbeid in dat gesticht kunnen wij mededeelen, dat de fabrijkswaarde der in 1844 afgeleverde goederen heeft bedragen *f* 51,717,50,24, en dat over dat jaar gemiddeld 556 gevangenen fabrijkarbeid hebben verrigt, welke 556 gevangenen verwerkt hebben de volgende goederen:

58	stukken licht grijs laken, lang 1528,7 ellen.
255	stuks wollen dekens voor bewaarders en zieke gevangenen.
1,998	» » » » gevangenen.
86	rollen ongevold tirentijn, lang 4558,3 ellen.

24 stukken licht grijs half karsaai, lang 1501,8 ellen.
493 rollen ruw en wit linnen, lang 25430 ellen.
78 » bramzeildoek, lang 3729,3 ellen.
137 » everdoek, lang 6881,5 ellen.
3,840 stuks geruite linnen halsdoeken.
56¾ rollen jute koffijzakken } 2840 ellen. 1421 stuks.
13,401 ℔ vlassen garen in soorten gesponnen.
619,8 » hiedegaren » » »
1,282 » jutegaren » » »
7,362,5 » wollengaren » » »
2,340,9 » zwart, grijs en wit naaigaren, benevens kamgaren getweernd.
2,913 stuks militaire kleedingstukken genaaid.
230 » lakensche » » voor weezen.
3,366 » tirentijne hemdrokken » voor gevangenen.
111 emballage zakken.

Voor de verschillende werkzaamheden, in 1844 verrigt, zoowel per stuk, als per dag betaald, is door de gevangenen verdiend:

1°. aan arbeidsloon voor de huishoudelijke dienst, waaraan 60 hebben deel genomen . . . . f 3,917,18
2°. aan arbeidsloon voor den arbeid . . . . - 14,871,56

te zamen . . . f 18,788,74
Hiervan is ingehouden voor Rijks aandeel . . . . - 12,323,69

Zijnde dus voor de gevangenen overgebleven . . . . . . f 6,465,05
waarvan de eene helft om de veertien dagen aan hen tot zakgeld is uitbetaald, en de andere helft in hunne uitgaans-kassen is gestort.

Volgens het verslag der Commissie van Administratie over de Gevangenissen te *Leeuwarden* hebben zich, in het afgeloopen jaar, met opzigt tot het Godsdienstig- en Schoolonderwijs, in de groote Strafgevangenis geene bijzonderheden opgedaan; zijnde de verschillende werkzaamheden, ter bevordering van Godsdienstige kennis en zedelijkheid, onafgebroken voortgezet; terwijl de beide Bibliotheken voor de gevangenen aan hun doel hebben beantwoord en daarvan een getrouw gebruik is gemaakt.

Belangrijk is ook de Bibliotheek der gedachte Commissie van Administratie, welke telken jare nog in belangrijkheid toeneemt, en, beschouwd als eene verzameling, die door de Commissie op eigen kosten is daargesteld en onderhouden wordt, vrij aanzienlijk mag worden genoemd, bestaande reeds uit Fransche, Hoogduitsche, Hollandsche, Engelsche en Italiaansche werken, zamen uitmakende 365 deelen, buiten en behalve nog eene verzameling van verspreide stukken, op het gevangeniswezen betrekking hebbende, bevattende bijna 200 onderscheidene artikels uit Tijdschriften, Journalen enz.

Deze omstandigheid levert het overtuigende bewijs op van de belangstelling der Commissie van Administratie in alles wat het Gevangeniswezen betreft, en kan mede getuigen van den loffelijken ijver, waarmede de leden dier commissie hunne moeijelijke taak verrigten.

Door het medelid dier Commissie, den Heer *I. J. de Jongh*, zal, met autorisatie van Zijne Excellentie den Heer Minister van Justitie, worden uitgegeven eene verzameling van Wetten, Decreten, Besluiten, Reglementen enz. op het Gevangeniswezen in *Nederland* betrekking hebbende, waardoor een bestaand gebrek zal worden aangevuld en in eene wezenlijke behoefte zal worden voorzien.

Het overzigt over den arbeid der correctioneel veroordeelde gevangenen, zoowel in het Huis van Verzekering te *Leeuwarden*, als in die te *Groningen*, *Zwolle* en *Arnhem*, welke arbeid in vereeniging geschiedt en in verband met den fabrijk-arbeid in het Huis van Opsluiting en Tuchtiging te *Leeuwarden*, levert weder een voldoend resultaat op.

Gedurende 1844 hebben te *Leeuwarden* 95 verschillende gevangenen, mannen, vrouwen en jongens, vlas gesponnen, bij dagelijksche getallen van 30 à 49, en

voor spinloon, zonder korting, verdiend eene som van			. . .	*f*	494,60,90
te *Groningen*, als boven	99,	dagelijks	18 à 35	-	113,11,60
„ *Zwolle*, „ „	106,	„	25 à 41	-	471,88,60
„ *Arnhem*, „ „	233,	„	63 à 97	-	936,74,80
			makende te zamen	*f*	2,016,35,90

Dit overzigt, vergeleken bij dat van 1843, getuigt van den vooruitgang van dezen arbeid, die van zeer veel belang mag worden geacht, zoowel om de verdiensten daaraan verbonden, als omdat de gevangenen daardoor nuttig bezig worden gehouden, hetwelk niet anders dan eenen gunstigen invloed op derzelver zedelijkheid kan uitoefenen.

Er zijn thans ook overwegingen aanhangig om in het Huis van Arrest te *Sneek* den arbeid in te voeren.

Hiermede genaderd zijnde tot het verslag nopens den staat en het beheer der Krankzinnigen huizen, zullen wij ons, even als vroeger, bepalen tot dat te *Deventer*, in de Provincie *Overijssel*, gevestigd, met welks Bestuurders eene overeenkomst is gesloten tot opneming en verpleging in hetzelve van onvermogende krankzinnigen uit deze Provincie.

Bij voortduring levert die overeenkomst in de uitvoering geene moeijelijkheden of bezwaren op, en voldoen Bestuurders van gezegd Gesticht geregeld aan de verpligtingen, bij overeenkomst op zich genomen.

Bij het verslag des vorigen jaars gaven wij te kennen dat het wenschelijk zoude zijn, om aan de gedachte overeenkomst eenige uitbreiding te geven; terwijl wij de redenen daarvan en de wijze waarop nader aan UEd. Groot Achtb. bij eene afzonderlijke voordragt in de vergadering van dat jaar hebben voorgesteld.

Bij Resolutie van den 4 Julij 1844, No. 3, hebben UEd. Groot Achtb. zich met onze voordragt vereenigd en ons dientengevolge gemagtigd om ter bedoelde zake aan Heeren Bestuurders van het bewuste Gesticht deswege de vereischte voorstellen te doen enz.

Aan die opdragt hebben wij het noodige gevolg gegeven, en wij zullen de eer hebben UEd. Groot Achtb. van den uitslag daarvan, door eene afzonderlijke mededeeling, kennis te geven.

Volgens het rapport van Bestuurders, loopende van 1 Julij 1844 tot den 15 Junij 1845, zijn er gedurende dat tijdvak in het Gesticht verpleegd geweest 161 krankzinnigen, als 106 mannen en 55 vrouwen, van welke er gedurende dat tijdstip waren opgenomen 41, en waren hersteld 20, ontslagen 5 en overleden 16, zoodat er op den 15 Junij 1845 in behandeling waren gebleven 120, namelijk 79 mannen en 41 vrouwen.

Van de opgegevene over gezegd tijdvak herstelde 20 behoorden er 8 tot de Provincie *Friesland*.

Wijders hebben Heeren Bestuurders bij gedacht rapport nog berigt dat, behalve de gewone werkzaamheden der patienten, als houtzagen, timmeren, draaijen, weven, schoenmaken, mattenmaken, breijen, naaijen, spinnen enz., er in den zomer van 1844 eene proeve is genomen met tuin- en veldarbeid, welke allezins aan de verwachting heeft voldaan. De daarvoor geschikt geoordeelde patienten namen aan dien arbeid zeer gaarne deel en beschouwden denzelven als eene uitspanning, terwijl die daarenboven eenen zeer gunstigen invloed op den physieken en morelen toestand der lijders uitoefende.

Met betrekking tot dien arbeid houdt dat zelfde verslag verder nog in, dat men geloofde dat, uit een geneeskundig oogpunt beschouwd, die werkzaamheden als zeer heilzaam voor de lijders moesten worden gehouden, en dat men reeds vroegtijdig in dit voorjaar dien arbeid op een meer uitgebreid terrein, ter grootte van nagenoeg een bunder, door de patienten had laten hervatten, waarvan men zich ook den meest gunstigen uitslag mogt beloven, hoewel de buitengewone onkosten, daaraan verbonden, ten gevolge van het meerder personeel voor genoegzaam opzigt noodig, Heeren Bestuurders tot hun leedwezen zullen beletten om die zaak voor als nog zoodanig in te rigten als nuttig en wenschelijk zoude zijn.

Buiten deze belangrijke mededeeling, behelst het bedoelde verslag van Heeren Bestuurders er nog eene andere van niet minder aanbelang, die evenzeer getuigt van derzelver loffelijke zucht om geene pogingen onbeproefd te laten tot herstelling van de in hun Gesticht opgenomene lijders.

Wij bedoelen het oprigten en in werking brengen eener School in een der localen van het Gesticht daartoe opzettelijk ingerigt, waaromtrent het verslag inhoudt, dat daarin, door eenen geschikten Onderwijzer, dusverre driemaal in de week des avonds aan zoodanige krankzinnigen, waarvoor de Geneesheer dit nuttig of noodig acht, eenig elémentair onderwijs wordt gegeven, vooral in het gemeenschappelijk zingen van liederen, het lezen bij wijze van zamenspraken, het schrijven, het rekenen, de zoogenaamde vorm- en getalleer, eenige aardrijkskunde enz.; — dat dergelijke inrigting, dusverre in ons land niet bestaat, doch dat men gemeend heeft daarmede in het belang der lijders en om hunne herstelling, zoo veel mogelijk, te bevorderen, eene proef te moeten nemen, in navolging van hetgeen voor eenige jaren in het Gesticht *Bicêtre* te *Parijs* is tot stand gebragt en, naar luid der berigten, de gunstigste uitkomsten heeft opgeleverd; — en dat, hoezeer die School eerst sedert November 1844 is geopend, en thans gedurende eenige weken, ter zake van huisselijke omstandigheden, weder is gestaakt, men zich van dien maatregel evenwel veel goeds durft voorspellen, hebbende men aanvankelijk genoegzame redenen om over den uitslag tevreden te zijn en deze proeve weldra op de wijze, waarop men die is begonnen, voort te zetten.

Op de overeenkomst met Heeren Bestuurders aangegaan, wegens de opneming en verpleging van onvermogende krankzinnigen uit dit Gewest, zijn thans [illegible] geplaatst, terwijl dat getal nog staat te worden vermeerderd met 1, tot plaatsing waarvan wij de noodige magtiging hebben verleend.

§ 33. *Verslag nopens den staat van het Armwezen en der Instellingen van Weldadigheid, Banken van Leening en Spaarbanken.*

Met betrekking tot het Armwezen zijn sedert ons vorig verslag geene bijzondere veranderingen voorgevallen, en deze hoogst gewigtige aangelegenheid blijft steeds in eenen ongunstiger toestand verkeeren, dan wel voor de belangen der Maatschappij in het algemeen, en voor die van de Gemeenten in het bijzonder, wenschelijk ware.

Ons ten dien aanzien gedragende aan hetgeen wij bij de beide vorige verslagen daaromtrent in het midden hebben gebragt, alsmede aan den inhoud van ons met opzigt tot die aangelegenheid in den jare 1848 uitgebragt rapport, voegen wij nog hierbij, dat wij verlangend blijven uitzien naar nieuwe wettelijke bepalingen op het stuk van het onderhoud der armen, ter vervanging van de Wet van den 28 November 1818, (Staatsblad No. 40) vermits wij ons daarvan eenen gunstigen invloed op den gang van het Armwezen voorstellen, indien daarbij het in de Wet van 1818 aangenomen beginsel, dat een behoeftige onderstands-domicilie kan verkrijgen door verjaring, worde opgeheven, omdat hetzelve door de ondervinding in vele opzigten heilloos is bevonden, terwijl ook verschillende andere nuttige en zeer wenschelijke verbeteringen in het Armwezen zijn aan te brengen, waarvan, naar wij vermeenen, de overtuiging ook genoegzaam bij de Hooge Regering is gevestigd.

Uit de deswege bij ons ontvangene berigten kunnen wij UEd. Groot Achtb. nopens de zich in deze Provincie bevindende Instellingen van Weldadigheid, Banken van Leening en Spaarbanken, over den jare 1844, de volgende mededeelingen doen.

Er waren namelijk:

81 *Zieken- en Begravenisbussen*, als 20 in de Steden en 11 ten platten lande, door welke 485 personen zijn ondersteund, waaronder niet zijn begrepen die uit de bus te *Makkum* onderstand hebben genoten, zijnde daarvan geene opgave gedaan.

54 *Godshuizen*, met uitzondering van *Gast-* of *Ziekenhuizen* (waarvan er slechts 1 bestaat), van welke *Godshuizen* er 24 in de Steden, en 30 in de Gemeenten ten platten lande worden gevonden, hebbende gezamenlijk eene bewoning gehad van 1949 zielen.

627 *Administratien van Huiszittende Armen*, als 47 in de Steden, en 580 ten platten lande, door welke zijn bedeeld 34,859 personen, een getal dat van het niet onbelangrijk te boven gaande.

4 *Afzonderlijke Stichtingen en Erfmakingen*, waaruit 62 zijn ondersteund geworden.

2 *Genootschappen tot ondersteuning van behoeftige Kraamvrouwen*, te weten

te *Leeuwarden* en te *Harlingen*, zijnde door dat in de eerstgenoemde Stad bedeeld 150, en door dat te *Harlingen* 80.

18 *Commissien tot Uitdeeling van Levensmiddelen ens.*, waarvan er 6 gedurende den winter van 1844 op 1845 hebben uitgereikt 324,235 portien gekookte spijs, benevens 2,820 mudden turf en andere levensmiddelen; terwijl de overige zich bij hunne uitdeelingen hebben bepaald tot levensmiddelen, brandstoffen ens., een en ander gezamenlijk eene uitgave gevorderd hebbende van bijna *f* 15,600,00.

5 *Werkplaatsen van Liefdadigheid*, in welken aan 780 personen arbeid is verschaft.

9 *Banken van Leening*, van welken die te *Leeuwarden* en *Bolsward* onder eigen beheer staan; terwijl de overige worden verpacht.

7 *Spaarbanken*, namelijk 5 in de Steden en 2 ten platten lande, hebbende de deelnemers daarin bedragen 5,663, waaronder niet begrepen zijn die in de Spaarbank te *Harlingen* hebben deel genomen, zijnde daarvan geene opgave geschiedt.

Uit sommige der bovenstaande mededeelingen, vergeleken bij die voorkomende in het verslag van den jare 1844, kan men ontwaren dat de jongst verloopene winter, ten gevolge van deszelfs langdurigheid en gestrengheid, vele armoede heeft veroorzaakt.

Het getal personen, hetwelk voor rekening van Gemeenten dezer Provincie in de Gestichten der Maatschappij van Weldadigheid wordt verpleegd, bedraagt thans, voor zoo verre daarvan de opgaven loopen, 434, te weten:

84 weezen, vondelingen en verlaten kinderen,
313 bedelaars en vrijwillig opgezondenen,
37 eenloopende personen en behoeftige huisgezinnen;

terwijl buitendien nog 15 personen uit *Haskerland* en 6 uit *Schoterland* in genoemde Gestichten voor rekening des Rijks zijn opgenomen.

Sedert ons verslag van het vorige jaar zijn door Zijne Majesteit de navolgende autorisatien tot aanvaarding van erfenissen of legaten verleend, als:

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Oldeboorn*, tot aanvaarding van een legaat groot *f* 600,00, haar gemaakt door wijlen Jonkheer *T. M. Lijcklama à Nijeholt*.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Bolsward*, tot aanvaarding van een legaat groot *f* 3000,00, bezwaard met vruchtgebruik, haar besproken door wijlen den Heer *Jan Meines Bakker*.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Gorredijk*, tot aanvaarding van een legaat, groot *f* 400,00, haar gemaakt door wijlen *Akke Zanders*.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Suameer*, tot aanvaarding van een legaat groot *f* 2000,00, haar gemaakt door wijlen *W. R. Jouwersma*, huisvrouw van *J. K. Kuipers*.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Harlingen*, tot aanvaarding der nalatenschap van wijlen *H. B. Hingstema*, weduwe van *B. F. Bijlsma*, geschat op ruim *f* 180,60, en

Aan de Armvoogdij der Roomsch Catholijke Gemeente te *Leeuwarden*, tot aanvaarding der nalatenschap van wijlen *J. Stuckenberg*, geschat, na aftrek der vrij van successie-regt gemaakte legaten, op een onzuiver bedrag van *f* 2000,00 of daaromtrent.

De autorisatie op Diakenen der Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Leeuwarden* tot aanvaarding van het aan hunne administratie gemaakte legaat, door wijlen Zijne Majesteit Koning Willem Frederik, Graaf *van Nassau*, waarvan wij in het vorig verslag melding maakten, is later door Zijne Majesteit verleend.

§ 34. *Nijverheid, Buitenlandsche Handel, Koophandel, Scheepvaart, Fabrijken, Trafijken, Landbouw en groote Visscherij.*

Deze afdeeling van ons verslag in het vorige jaar aangevangen zijnde met tekennengeving dat de Nijverheid in deze Provincie nog steeds in eenen toestand bleef verkeeren, dat dezelve aanmoediging en ondersteuning noodig had, en dat wij wenschten dat de Tentoonstelling van in *Friesland* vervaardigde voorwerpen van Kunst en Nijverheid, welke, door de zorg van den Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie, op den 3 Julij van dat jaar zoude worden geopend, er toe mogt bijdragen om de kunstenaars, kooplieden, fabrijkanten ens. meer

en meer het belang te doen inzien, hetwelk in de bevordering der Nijverheid gelegen is, mogen wij thans diezelfde afdeeling van ons verslag beginnen met UEd. Groot Achtb. te vermelden dat die *eerste* Tentoonstelling van voortbrengselen van Kunst en Nijverheid, door *Friezen* vervaardigd, aller verwachting verre heeft overtroffen, zoo door de menigvuldigheid der ingezondene voorwerpen, bestaande uit nagenoeg 700, als door de soort en den aard derzelve enz.

Wij mogen het geheel overtollig achten hieromtrent verder uit te weiden, daar UEd. Groot Achtb. zich zelve daarvan hebben kunnen overtuigen, en bovendien het Algemeen Verslag en de beoordeeling der Commissie voor die Tentoonstelling is gedrukt geworden en dus voorzeker aan UEd. Groot Achtb. alleszins genoegzaam is bekend.

Wij hebben met genoegen vernomen dat de Heer Staatsraad, Gouverneur bepaald heeft dat er in den jare 1847 eene *tweede* zoodanige Tentoonstelling zal worden gehouden, en dat Zijn Hoog Edele Gestrenge zich heeft voorgesteld om uitlovingen te doen voor de vervaardiging van de meest uitmuntende voorwerpen van Kunst en Nijverheid tegen dat tijdstip.

Wij wenschen dat die *tweede* Tentoonstelling geene mindere gunstige uitkomsten moge opleveren dan de *eerste*, en dat velen, die ten achteren zijn gebleven om op de *eerste* Tentoonstelling voortbrengselen van hunne kunst of van hunne nijverheid te leveren, bij eene *tweede* mogen toonen dat zij ook willen medewerken tot bevordering en den bloei van dusdanige Tentoonstellingen, voortbrengselen van *Friesche* Kunst en Nijverheid bevattende.

Dat UEd. Groot Achtb. met ons dien wensch deelen, daarvan verzekert ons de belangstelling door UEd. Groot Achtb. in de eerste gehoudene Tentoonstelling betoond, want die belangstelling deed UEd. Groot Achtb. op den 23 Julij 1844 besluiten om, uit de Provinciale fondsen, ter beschikking van den Heer Staatsraad, Gouverneur te stellen eene som van *f* 600,00, bestemd ter vervaardiging van medailles om te worden uitgegeven aan zoodanige inzenders van voorwerpen, die geacht zouden worden daarvoor in aanmerking te kunnen komen.

Ten aanzien van den buitenlandschen handel, den koophandel, de scheepvaart en den scheepsbouw kunnen wij UEd. Groot Achtb., bij vernieuwing, geene gunstige berigten mededeelen; zijnde de toestand van die belangrijke takken van bestaan sedert het vorige verslag niet verbeterd, maar steeds kwijnende.

Den staat, welke UEd. Groot Achtb. een overzigt zoude kunnen geven van de voornaamste artikelen, waarvan in den jare 1844 *uitvoer* en *invoer* heeft plaats gehad, kunnen wij bij dit verslag niet voegen, omdat de daartoe benoodigde opgaven ons tot nog toe ontbreken, waarvoor dezelfde reden zal bestaan, welke voor als nog de inzending der opgaven wegens de opbrengst der Rijks *Directe Belastingen* en *Accijnsen* heeft verhinderd, waarvan door ons is gewaagd aan het slot der 27ste Afdeeling van dit verslag.

Ten opzigte van den binnenlandschen handel, de verschillende neringen en hanteringen en de Fabrijken en Trafijken kan ons tegenwoordig verslag ook geene meer gunstige berigten bevatten dan dat des vorigen jaars; zijnde de toestand van die aangelegenheden sedert dien tijd niet verbeterd.

Deze omstandigheden moeten eenen nadeeligen invloed uitoefenen op de bronnen van bestaan en welvaart onzer ingezetenen.

Sedert het vorig verslag zijn door ons de navolgende autorisatien tot oprigting van Fabrijken en Trafijken verleend, als:

van eenen *Wind-Mostardmolen*, te *Sneek*;
van eenen *Wind-Runmolen*, te *Heerenveen*;
van eene *Tabaksfabrijk*, te *Franeker*; en nog
van eene *Wagenmakerij*, te *Franeker*;

terwijl door Zijne Majesteit vergunning is verleend tot het oprigten binnen *Leeuwarden* van eene fabrijk tot het vervaardigen van pijpgaz, door middel van steenkolen enz., bestemd om, volgens het Besluit van den Stedelijken Raad, de Stad *Leeuwarden* met dat gaz te verlichten.

Volgens de orde van het verslag zijn wij thans genaderd tot de behandeling van den *Landbouw* en tot de mededeeling van de uitkomsten, welken deze voor *Friesland* hoogstbelangrijke tak van bestaan en welvaart in het afgeloopen jaar heeft opgeleverd.

De Staat, dien wij hier laten volgen, wijst aan, hoe veel bundertallen, over het jaar 1844, met de daarnevens staande veldgewassen zijn bebouwd geweest en hoe veel die bebouwde bunders hebben opgebragt.

BENAMING DER VELDGEWASSEN.	Getal bebouwde Bunders.	Opbrengst in Nederlandsche Lasten en Mudden.		Opbrengst in Nederlandsche Ponden.
Rogge	9,283,75	5,879	7,	
Wintergarst	1,997,85	1,997	8,5	
Zomergarst	632,98	569	6,82	
Haver	5,023,33	5,023	3,3	
Tarwe	2,829,51	1,792	0,23	
Winterkoolzaad	1,780,43	1,068	2,58	
Zomerkoolzaad	332,71	199	6,26	
Boekweit	4,858,40	2,591	1,46	
Vlas	2,374,75			1,350,100,50
Lijnzaad	2,374,75	791	5,83	
Boonen	2,316,24	1,312	5,36	
Erwten	460,07	276	0,42	
Aardappelen	11,366,58	61,000	6,46	
Klaver	595,34	59	5,34	
Cichorei	661,19			10,980,382,33
Kanariezaad	105,90	70	6,	

De uitkomsten van den *Landbouw* over den verloopen jare zijn zeer ongunstig geweest; zijnde het verbouwen van zeer vele artikelen of als geheel mislukt aan te merken, of zoo slecht uitgevallen, dat de verbouwers weinig of geene voordeelen daarvan hebben kunnen trekken; terwijl geene der verbouwde graansoorten of andere voortbrengselen kunnen gezegd worden een gunstig gevolg te hebben gehad.

Tarwe, rogge, winter- en *zomergarst, haver, boekweit, koolzaad, aardappelen, cichorei, erwten, paarden-* en *duivenboonen* zijn, de eene meer en de andere minder, allen ongunstig geslaagd.

De uitkomst der *Rogge* is vrij algemeen zoodanig geweest, dat dezelve ongeschikt is tot verbruik, tenzij door vermenging met graan van een vorig gewas, en men schijnt het daarvoor te mogen houden, dat er zelden minder *Rogge*-oogst is geweest.

Uit de omstandigheid dat er geen zaad om te zaaijen voorhanden was kan men ook afleiden dat de oogst der *Haver* zeer slecht is uitgevallen.

De oogst der *Erwten* kan worden beschouwd als geheel te zijn mislukt; terwijl ten aanzien van de *Cichorei* valt op te merken, dat deze in de zandstreken gunstiger is uitgevallen, dan op de klei.

Ook het *Vlas* en *Lijnzaad* hebben in de ongunstige uitkomsten van de andere genoemde producten gedeeld; zijnde er echter in 1844 minder akkers daarmede toegezaaid geweest dan in de tien vorige jaren.

De oogst van het *Klaverzaad* is almede zeer ongunstig uitgevallen, en dezelve behoort onder die producten, welke als mislukt kunnen worden beschouwd.

De uitkomsten der *Graslanden* en van den *Hooi*-oogst zijn over het algemeen ook niet als gunstig aan te merken; hebbende vooral die landen, waarin de muizen in de jaren 1843 en 1844 het meeste hebben gewoed, een schrale weide voor het vee opgeleverd, terwijl daarop ook weinig goed hooi is gewonnen.

Gelukkig is het dat men bij deze ongunstige uitkomsten van den *Landbouw* zich heeft mogen verheugen over den staat der gezondheid van het *Rundvee*, zoo menigvuldig in deze Provincie aanwezig, alsmede over den gezonden toestand van al het overige vee in het algemeen, waardoor wij bewaard zijn gebleven voor die onheilen, welke elders zijn getroffen.

Dubbel gelukkig mogen wij ons ten dien aanzien noemen, wanneer wij letten op het gevaar, hetwelk onzen veestapel weder heeft bedreigd, toen in het begin dezes jaars geheel onverwacht de *Longziekte* uitbrak onder het rundvee

van eenen Landbouwer in de Grietenij *Idaarderadeel*, namelijk bij *Tjerk Jelles Schuurmans*, onder *Warga*.

Van den Heer Staatsraad, Gouverneur de mededeeling daarvan ontvangen hebbende, en het gebleken zijnde dat er geen twijfel over konde blijven omtrent de zekerheid der ziekte, hebben wij, — nadat de Heer Staatsraad, Gouverneur ons ook nog te kennen had gegeven, dat Zijn Hoog Edel Gestr. het onvermijdelijk noodzakelijk had geacht, om onverwijld, in het algemeen belang van den aanzienlijken veestapel van dit Gewest, het meest afdoende en krachtigste middel tegen den voortgang dezer zoo zeer besmettelijke en verwoestende veeziekte, welke voor *Friesland* zulke allernoodlottigste gevolgen zoude kunnen na zich slepen, aan te wenden, waarvan in den jare 1842, toen dezelfde ziekte uitbrak bij landbouwers te *Nijega* en *Warns*, met het allergelukkigste gevolg gebruik was gemaakt, namelijk het doen dooden en begraven van al het vee, zoo wel het kennelijk zieke, als het schijnbaar gezonde, en dat Zijn Hoog Edel Gestreng daartoe reeds de noodige orders had uitgevaardigd, onder inachtneming van de vereischte maatregelen van voorzorg, ter voorkoming van verdere uitbreiding der besmetting, — gemeend den Heer Staatsraad, Gouverneur, onder dankbetuiging voor de door Zijn Hoog Edel Gestrenge aangewende zorg ter bevordering van het welzijn der Provincie, te moeten mededeelen dat wij, volkomen instemmende met de noodzakelijkheid om al het vee van dien landbouwer, zoowel het kennelijk zieke, als het schijnbaar gezonde, te doen afmaken enz., gaarne bereid waren om met Zijn Hoog Edele Gestrenge mede te werken tot het beramen en daarstellen van alle die middelen, die mogen geacht worden te kunnen strekken tot wering der verspreiding van die vreesselijke ziekte.

Wij hebben dan ook later, nadat het rundvee van den landbouwer *Schuurmans*, onder *Warga*, was afgemaakt en begraven, gemeend geene zwarigheid te moeten maken om nopens het hooi en den mest zoodanige maatregelen te nemen als waardoor zoude kunnen worden voorgekomen dat zich daaruit verder de besmetting ontwikkelde en aan het op nieuw aangeschafte vee van dezen landbouwer mededeelde, en om de kosten, uit die maatregelen voortvloeijende, even als andere kosten, niet uit het fonds van den Landbouw kunnende worden goed gedaan, uit de Provinciale fondsen te voldoen, zoo als dit insgelijks te *Nijega* en *Warns* heeft plaats gehad.

Hebben wij ons mogen verheugen dat de te *Nijega* en *Warns* aangewende middelen de gelukkigste uitkomsten hebben gehad en dat de ziekte zich toen niet verder heeft verspreid, wij mogen ons ook thans verheugen dat sedert het ontstaan der ziekte onder het rundvee van den landbouwer *Schuurmans*, onder *Warga*, reeds meer dan vijf maanden zijn verloopen, zonder dat zich elders weder een nieuw geval van die ziekte heeft geopenbaard, hetwelk wij, onder Gods zegen, mogen toeschrijven aan de genomene maatregelen, wel krachtig en moeijelijk in de uitvoering, doch de eenige afdoende om deze zoo zeer besmettelijke en verderfelijke ziekte, zoo lang dezelve zich tot enkele gevallen bepaalt, in hare geboorte te stuiten.

Gaarne hadden wij gewenscht ter dezer plaatse aan UEd. Groot Achtb. te kunnen mededeelen, dat Zijne Majesteit had goedgekeurd het door UEd. Groot Achtb., bij Resolutie van den 6 Augustus 1844, No. 4, gearresteerde Reglement tot voorkoming der verspreiding van de Longziekte onder het Rundvee in de Provincie *Friesland*, ten einde de bepalingen van hetzelve, in onverhoopte gevallen, in toepassing te kunnen brengen, doch die Koninklijke goedkeuring is tot nog toe niet bij ons ontvangen.

Bij onze missive van den 22 Januarij dezes jaars, ten gevolge van het op nieuw ontstaan der *Longziekte* in deze Provincie, aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken onzen wensch te kennen gegeven hebbende dat het gemelde Reglement zoodra mogelijk mogt worden goedgekeurd, is ons daarop tot antwoord geworden, dat Zijne Excellentie tot dus ver, door het in overweging zijn van algemeen werkende bepalingen of van een algemeen werkend Reglement van Policie omtrent de behandeling en den vervoer van ziek en verdacht vee, was teruggehouden en nog wierd teruggehouden om het bewuste Provinciaal Reglement den Koning ter goedkeuring aan te bieden, te meer daar Zijne Excellentie zich overtuigd hield, dat, bij het standpunt, waarop de behan-

deling dezer zaak zich in het algemeen bevindt, die goedkeuring voorshands niet zou kunnen worden te gemoet gezien.

Geeft het stof tot dankbaarheid dat deze Provincie tot nog toe zoo gelukkig is verschoond gebleven van de vreesselijke gevolgen der longziekte onder het rundvee, elders reeds ondervonden, wij mogen ons ook gelukkig achten dat het gevaar eener andere niet minder vreesselijke en verwoestende veeziekte is afgewend. Wij bedoelen de zoogenaamde *Podolische Veepest*, in het vorige jaar in de *Russische*, *Poolsche* en *Oostenrijksche* Staten hebbende gewoed, en welke zoodanig begon te naderen, dat het reeds bij de Nederlandsche Regering een punt van overweging heeft uitgemaakt, welke maatregelen tegen het inbreken en doordringen dier ziekte hier te lande zouden behooren te worden genomen.

Thans schijnt die ziekte te hebben opgehouden te heerschen, althans in die mate dat er nog vrees voor derzelver uitbreiding zoude bestaan.

Hiermede keeren wij terug tot het verslag der uitkomsten van den landbouw, en zijn dan genaderd tot de *Boter* en *Kaas*.

Wat deze beide voor *Friesland* zoo belangrijke artikelen van landbouw betreft, hieromtrent kunnen wij geene meer gunstige berigten mededeelen dan in het verslag van het vorige jaar, als zijnde de uitkomsten van beide zeer ongunstig geweest, juist niet zoo zeer door de hoeveelheid, want deze was over het algemeen vrij voldoende, doch voornamelijk door de lage prijzen, en ten aanzien van de boter juist in dat gedeelte des jaars, waarin het gemaak van dat artikel het grootste is.

De prijs van de kaas kan echter, in vergelijking met dien van de boter, nog al als middelmatig te zijn geweest worden beschouwd.

Volgens de opgaven der markten te *Leeuwarden* en *Sneek* was de gemiddelde prijs der *boter* in 1844 *f* 29,79, en die der *kaas* (de *grove* of *kanterkaas*) *f* 12,62¾, waarbij men nogtans, wat de *boter* aanbelangt, in het oog behoort te houden, zoo als wij aanstonds reeds aanvoerden, dat de prijzen het hoogste zijn geweest in die maanden, waarin het gemaak van de boter het geringste is.

In 1843 was de gemiddelde prijs der *boter* *f* 32,01 en der *kaas* *f* 16,05½, terwijl in 1842 die prijs van de *boter* was *f* 35,59½, en van de *kaas* *f* 20,46, waarlijk in twee jaren tijds een belangrijk verschil, hoogst nadeelig voor de gebruikers der menigvuldige weidlanden in deze Provincie.

De hoogste prijs der *boter* was in de maand November te *Leeuwarden* *f* 38,50, en te *Sneek* in de maand December *f* 42,50; terwijl de laagste prijs was te *Leeuwarden* in de maand Mei *f* 20,75, en te *Sneek* in dezelfde maand *f* 22,00.

De hoogste prijs der *kaas* was in de maand October te *Leeuwarden* *f* 14,00, en te *Sneek* in de maand April *f* 15,00; zijnde de laagste prijs van dat artikel geweest te *Leeuwarden* in de maand Mei *f* 10,25, en te *Sneek* in dezelfde maand *f* 10,50.

Was de inhoud onzer verslagen omtrent de uitkomsten van de *Bijenteelt* in de jaren 1842 en 1843 gunstig, wij kunnen tot ons leedwezen die gunstige vermelding over den jare 1844 niet herhalen. De *Bijenteelt*, daaronder begrepen het gemaak van *Was* en *Honig*, is nadeelig uitgevallen, voornamelijk ten gevolge van de ongunstige weersgesteldheid in het beste tijdperk voor de *Bijen*.

De voornaamste en meest belangrijke artikelen van onzen Landbouw afgehandeld hebbende, mogen wij uit de medegedeelde uitkomsten het besluit trekken, dat het jaar 1844 voor den Landbouw een zeer ongunstig jaar is geweest, waarvan de nadeelige gevolgen, zoo wij hopen, door meer gunstige uitkomsten van dit jaar eenigzins mogen worden gelenigd.

De toestand der *Paardenfokkerij* is sedert ons verslag van het vorige jaar weinig veranderd en de bloei derzelve laat nog al veel te wenschen over.

De lijst der gedekte merrien, loopende van 20 Julij 1843 tot 20 Julij 1844, wijst aan een getal van 1691 merrien, dus 230 meer dan in het voorgaande jaar.

Bij de in de maand Augustus 1844 gehoudene keuring der Dekhengsten zijn er door de daarvoor bestaande Commissie 17 Hengsten goedgekeurd; terwijl de Commissie van meening is geweest dat de bij het Provinciaal Reglement op de Paardenfokkerij bepaalde premie voor den best gekeurden Hengst zoude behooren te worden uitgereikt, tot hoedanige toekenning men bij de keuring in 1843 geene termen had gevonden.

Dien ten gevolge is, overeenkomstig het 2de gedeelte van artikel 29 des gemelden Reglements, de premie van het jaar 1843 gevoegd bij die van 1844, en

alzoo aan den eigenaar van den Hengst, die genoegzaam uitmuntte boven de andere goedgekeurde Hengsten, uitgereikt eene som van *f* 200,00.

Aan dezelfde Commissie zijn bij de keuring in 1844 aangeboden 18 veulen dragende Merrien, aan *vier* van welke de voor de best gekeurde bij het gedachte Reglement bepaalde premien zijn toegekend.

Bij de keuring, welke er in de maand Maart 1845 heeft plaats gehad, is er nog een vroeger toegelaten Hengst aangeboden geworden, doch heeft dezelve moeten worden afgekeurd; terwijl bij diezelfde gelegenheid aan de Commissie nog zijn vertoond 6 vroeger niet gekeurde Hengsten, allen *drie* jaren oud, van welken slechts 2 als Keurhengsten hebben kunnen worden toegelaten.

In het vorige jaar zijn *zes* merrieveulens, om tot moederpaarden te worden aangekweekt, van wege de Provincie uitgegeven, bedragende thans het getal van zoodanige uitgegevene paarden, die, na hunnen driejarigen ouderdom, zijn gedekt, 24.

Bij ons vorig verslag deelden wij aan UEd. Groot Achtb. mede dat wij, ten gevolge der opheffing van de Hengstehouderijen in *Gaasterland* en *Weststellingwerf*, bij de respectivelijk betrokkene Plaatselijke Besturen onze pogingen hadden aangewend, ten einde in die oorden weder Hengstehouderijen tot stand te doen brengen, doch dat die pogingen evenwel de gewenschte gevolgen nog niet hadden gehad.

Thans kunnen wij UEd. Groot Achtb. mededeelen, dat de Plaatselijke Besturen van *Schoterland*, *Weststellingwerf* en *Ooststellingwerf* zich, tot ons genoegen, onderling hebben verstaan omtrent die aangelegenheid, en niet alleen maatregelen hebben genomen om uit de geldmiddelen der Gemeenten eene Hengstehouderij op te rigten; maar dezelve ook reeds te *Oudeschoot* is daargesteld.

Te *Rijs*, in *Gaasterland*, is ook weder eene Hengstehouderij opgerigt; hoewel onze pogingen bij de Grietenij-Besturen van *Lemsterland*, *Doniawerstal* en *Wijmbritseradeel*, om daartoe gezamenlijk met het Grietenij-Bestuur van *Gaasterland* mede te werken, geene gunstige uitkomst hebben gehad, vermits de Besturen van *Lemsterland* en *Doniawarstal* gemeend hebben zich aan alle bijdrage tot dat einde uit de Gemeente-fondsen te moeten onttrekken.

De *Paardenfokkerij* verdient, in het belang van den Landbouw, meerdere aanmoediging en ondersteuning, en daartoe achten wij het ook hoogst wenschelijk dat het aanfokken van goede Hengsten worde aangemoedigd, daar dit getal inderdaad te gering is. Wij hopen dus dat UEd. Groot Achtb. zullen kunnen instemmen met onze bij het ontwerp der Provinciale Begrooting voor den jare 1846, nevens art. 1 der Iste Afdeeling van het 9de Hoofdstuk, uitgedrukte meening, om, indien dat fonds *premien en andere vaste uitgaven* het toelaat, jaarlijks een of meer premien uit te reiken aan eigenaren van de daarvoor bij keuring in aanmerking kunnende komen jonge hengsten.

Op het Eiland *Ameland* zijn ook weder voor dit jaar *drie* Hengsten uit de Koninklijke Stoeterij te *Borculo* geplaatst geworden, blijvende wij, zoo veel mogelijk, den vroeger medegedeelden maatregel voortzetten om het Eiland van goede moederpaarden te voorzien.

In ons verslag van het vorige jaar deelden wij UEd. Groot Achtb. ter daarplaatse mede, dat het Provinciaal Reglement op de Botervaten door Zijner Majesteits goedkeuring was bekrachtigd en dat wij aan hetzelve de noodige uitvoering hadden gegeven.

De werking van dit Reglement nog te kort zijnde om den invloed daarvan met genoegzamen grond te kunnen beoordeelen, hebben wij echter gemeend dat er voldoende redenen bestonden om eenen sedert eenige jaren provisioneel ingevoerden maatregel weder op te heffen.

Wij bedoelen het getal keurmeesters der Botervaten, hetwelk vroeger *drie* is geweest, als 1 voor *Oostergo*, 1 voor *Westergo* en 1 voor *Zevenwouden*, doch later door de vergadering van Gedeputeerde Staten in den jare 1829 provisioneel op 2 is bepaald.

Wij hebben het om verschillende redenen van belang geoordeeld, dat het getal keurmeesters weder tot *drie* worde gebragt, en hebben alzoo bepaald dat, bij gelegenheid der vervulling van de door het overlijden van den keurmeester *Weerstra*, van *Langweer*, opengevallene plaats, waartoe wij binnen weinige dagen zullen overgaan twee nieuwe keurmeesters zullen worden aangesteld, de eene om werkzaam te zijn in *Westergo* en de andere om werkzaam te zijn in *Zeven*-

worden, zijnde de keurmeester *Pater* in der tijd aangesteld als keurmeester der Botervaten in *Oostergo*.

Het Reglement op de Botervaten, in het 1ste lid van art. 33 bepalende: »Om »de rigtige uitvoering van dit Reglement te verzekeren zullen zoo vele keur»meesters der Botervaten door Gedeputeerde Staten, tot wederzeggen toe, wor»den aangesteld, als Hun Edel Groot Achtb. noodig zullen oordeelen", gaf ons daartoe grond en aanleiding, vermeenende boven dien dat het belang der zaak dezen maatregel noodzakelijk maakt.

Na het overlijden van den Keurmeester *Weerstra*, hebben wij den Keurmeester *Pater* tijdelijk belast met het toezigt in het Ressort door den overledene waargenomen.

Als met het belang van den Landbouw in betrekking staande, vermeenen wij ter dezer plaatse ook nog te kunnen mededeelen, dat het Stedelijk Bestuur der Stad *Dockum* is gemagtigd geworden, om jaarlijks eene *Kalvermarkt* te doen houden op den Zaturdag in de maand October, voorafgaande aan de markt te *Dragten*, welke gehouden wordt op den laatsten Woensdag in diezelfde maand.

Na alzoo te zijn gekomen aan het slot van het verslag omtrent den Landbouw, zijn wij bekend geworden met het Besluit van de Eerste Kamer der Staten Generaal, waarbij Hun Edel Mogenden zich hebben vereenigd met het door de Tweede Kamer aangenomen Ontwerp van Wet nopens het Tarief van Regten op den in-, uit- en doorvoer, en UEd. Groot Achtb. zullen zich gewis daarover met ons verheugen, omdat dat Ontwerp van Wet, door de Regering aangeboden, voor deze landbouwende Provincie zeer belangrijke bepalingen bevat, onder anderen, dat daarbij het uitvoerregt op de *boter* en *kaas* geheel wordt afgeschaft, en de Wet van den 29 December 1835, (Staatsblad, No. 41) ter bevordering van de belangen van den Landbouw, in werking wordt gelaten, een en ander in overeenstemming met UEd. Groot Achtb. verlangen en beschouwingen, ten vorigen jare bij een eerbiedig adres aan Zijne Majesteit den Koning uitgedrukt, waarvan afschriften aan de beide Kamers der Staten Generaal zijn gezonden.

Nu blijft ons nog over aan het einde van dit gedeelte van ons verslag te vermelden de uitkomsten van de *Groote Visscherij*, waartoe wij gewoon zijn te brengen de mededeeling van den uitslag der uit *Harlingen* uitgezonden wordende schepen ter *Walvisch-* en *Robbenvangst*.

Het daaromtrent ontvangen berigt houdt in, dat de vangst met de beide door de Heeren *Barend Visser en Zoon* uitgeruste Schepen zeer ongunstig is geweest; zijnde met het schip *Dirkje Adama* slechts gevangen 1 kleine Visch en 70 Robben, en met het schip *Spitsbergen* alleen 470 Robben.

Deze uitkomst levert een aanmerkelijk verschil op bij het vorige jaar, toen met het eerstgenoemde schip waren aangebragt 4,536 Robben en 5 Visschen, en met het andere schip 3,189 stuks Robben en 1 Visch.

Wegens de ongunstige vangst in 1844 is dan ook aan de uitrusters de bij de Wet bepaalde premie voor *wanvangst* toegekend.

In dit voorjaar zijn de beide schepen op nieuw uitgezeild, en het is waarlijk te wenschen dat de onderneming dit jaar gelukkiger resultaten mag opleveren.

Over het algemeen schijnt die Visscherij in 1844 als mislukt te moeten worden beschouwd, hebbende, blijkens het deswege medegedeelde, bijna alle de schepen van *Hamburg*, *Bremen*, *Flensburg*, *Gluckstadt* en andere plaatsen eene zeer slechte vangst gehad; terwijl slechts eenige Engelsche schepen met volle ladingen Robbenspek zijn te huis gekomen.

§ 35. *Jagt en kleine Visscherij.*

Omtrent deze aangelegenheid hebben wij mede te deelen, dat de Jagt op Ganzen, Eenden en Watersnippen, met het gewoon geweer, gedurende denzelfden tijd geopend is geweest als in het vorige jaar, terwijl de groote Jagt, na op den 1 October te zijn geopend, weder op den 14 December is gesloten, dat is ruim 14 dagen vroeger dan gewoonlijk, welke maatregel, wegens de schaarschheid van het wild, en dus tot conservatie van het Jagtveld, noodzakelijk wierd geoordeeld.

Bij het uitvaardigen der Notificatie voor de Jagt op Ganzen enz. is eene herinnering gevoegd aan het bepaalde bij art. 4 der Notificatie van den 28 Julij 1824, houdende verbod aan een ieder om op het hornleger van een ander, of

in de grachten en slooten, waardoor hetzelve wordt omringd, zonder toestemming van den eigenaar of gebruiker van dezelve, te schieten, welke herinnering wenschelijk is voorgekomen.

Overigens is bij de openstelling der groote Jagt, met betrekking tot het blieke Jagtveld, bepaald geworden, dat op Dingsdag, Donderdag en Zaturdag met de lange Jagt, en op Maandag, Woensdag en Vrijdag met de korte Jagt zoude worden gejaagd, terwijl het schieten van Hazen anders dan in de W... streken is verboden geweest.

Wijders is nog, in overeenstemming met ons daaromtrent uitgebragt gevoelen, vastgesteld, dat de Jagt op wilde Ganzen, in het belang van den Landbouw, zoude geopend zijn tot en met den laatsten April 1845, onder de bepaling dat dit jagen niet anders zoude mogen geschieden, dan met een roer niet minder dan 15 Nederlandsche ponden zwaarte en in de Localiteiten door de Houtvesters, overeenkomstig de belangen van den Landbouw, aan te wijzen.

De Visscherij is op den gewonen tijd geopend en gesloten geworden.

Ten aanzien van de Kustvisscherij zijn de uitkomsten van het vorige jaar gunstig te noemen. In het eerste gedeelte van het jaar is de hoeveelheid gevangen visch goed geweest, doch dezelve moest tegen bijzonder lage prijzen worden verkocht, zoodat de winsten of voordeelen gering zijn gebleven. In den herfst is de uitkomst ook zeer onvoordeelig geweest ten gevolge van vroeg ingevallen vorst.

Het droogen van Visch schijnt nog al redelijk goed te zijn uitgevallen, schoon de voordeelen, daaraan verbonden, grooter zouden zijn geworden, indien er meer Schol was gevangen.

Tot de Kustvisscherij zijn weder 36 schepen gebezigd, namelijk uit *Westdongeradeel* 29 en van *Ameland* 7, behoorende van die uit *Westdongeradeel* ... te *Moddergat* en 10 te *Wierum*.

Wij vermeenen, Edele Groot Achtbare Heeren! hiermede in dit ons Jaarlijksch Verslag alles te hebben opgenomen en behandeld, wat daarin, naar aanleiding van vroegere verslagen en volgens de orde der aangewezen punten, behoort, en eindigen dus deze onze mededeelingen met den wensch dat UEd. Groot Achtb. overwegingen bevorderlijk mogen zijn aan den bloei en de welvaart van ons dierbaar Gewest.

Aldus gearresteerd bij ons Staatsraad, Gouverneur en Gedeputeerde Staten van *Friesland* den 24 Junij 1845.

VAN SIJTZAMA.
Ter ordonnantie van dezelven,
J. SCHIK.

REGISTER.

TER DRUKKERIJ van de Wed. M. VAN DEN BOSCH.